

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การศึกษาทบทวนกฎหมายและระเบียบปฏิบัติเพื่อการใช้ทรัพยากรแร่อย่างยั่งยืน :
กรณีศึกษาการพัฒนาแหล่งพลอยเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
บริเวณบ้านบ่อแก้ว จังหวัดแพร่

A Review of Legislation and Regulation for Sustainable Use of Mineral Resources:
A Case Study of Sapphire Deposit Development for Ecotourism
at Ban Bo Kaeo, Phrae Province

โดย

นายโชติ ตราชู

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน)
พ.ศ. 2548

ISBN 974-9480-70-4

ใบรับรองวิทยานิพนธ์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน)

ปริญญา

การใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

โครงการสหวิทยาการระดับบัณฑิตศึกษา

สาขา

ภาควิชา

เรื่อง การศึกษาทบทวนกฎหมายและระเบียบปฏิบัติเพื่อการใช้ทรัพยากรแร่อย่างยั่งยืน:
กรณีศึกษาการพัฒนาแหล่งพลอยเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ บริเวณ
บ้านบ่อแก้ว จังหวัดแพร่

A Review of Legislation and Regulation for Sustainable Use of Mineral Resources:
A Case Study of Sapphire Deposit Development for Ecotourism at Ban Bo Kaeo,
Phrae Province

นามผู้วิจัย นายโชติ ตราชู

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรเชษฐ์ เศรษฐมาส, M.S.)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์พรสวาท วัฒนกุล, Dr.rer.nat.)

กรรมการ

(อาจารย์นุชนาถ มั่งคั่ง, Ph.D.)

ประธานสาขาวิชา

(รองศาสตราจารย์พรรณนภา ศักดิ์สูง, Ph.D.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์วินัย อาจคงหาญ, M.A.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ 1 เดือน มิ.ย. พ.ศ. ๒๕๔๘.

กิตติกรรมประกาศ

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรเชษฐ์ เชนฐมาส ประธานกรรมการที่ปรึกษา ที่ให้ความกรุณา ให้คำปรึกษาแนะนำทั้งด้านการศึกษา แนวทางการทำวิทยานิพนธ์เป็นอย่างดี จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสิ้นสมบูรณ์ด้วยดี ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรสวาท วัฒนกุล กรรมการที่ปรึกษาวิชาเอก ดร.นุชนาถ มั่งคั่ง กรรมการที่ปรึกษาวิชาการ รวมทั้ง ดร.สุเทพ ทองแพ อาจารย์ผู้แทนบัณฑิต ที่กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำช่วยเหลือ ตรวจสอบ แก้ไขข้อบกพร่องในการทำวิทยานิพนธ์ให้มีความถูกต้องยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณ คุณสมชัย เจียมจิตรรัตน์ รองอธิบดีกรมทรัพยากรธรณี กระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ให้กำลังใจ สนับสนุนในการศึกษาปริญญาโท ครั้งนี้

ขอขอบคุณ คุณดวงมาลัย สินธุวนิช และ คุณวรรณิ์ คงชนเกษมกุล เพื่อนนักศึกษา ปริญญาโทสาขาการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ที่มีส่วนสนับสนุน ช่วยเหลือให้การทำวิทยานิพนธ์สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

โชติ ตราชู

พฤษภาคม 2548

โชติ ตราชู 2548: การศึกษาทบทวนกฎหมายและระเบียบปฏิบัติเพื่อการใช้ทรัพยากรแร่
อย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาการพัฒนาแหล่งพลอยเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ บริเวณบ้านบ่อแก้ว
จังหวัดแพร่ ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
อย่างยั่งยืน) สาขาการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน โครงการสหวิทยาการ
ระดับบัณฑิตศึกษา ประชานกรรมการที่ปรึกษา: ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรเชษฐ์ เชนฐมาศ, M.S.
111 หน้า
ISBN 974-9840-70-4

วัตถุประสงค์ของการศึกษานี้ก็เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการดำเนินงานของโครงการ
วิจัยเชิงปฏิบัติการร่วมกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาและจัดการแหล่งพลอยจังหวัดแพร่
เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิเคราะห์ที่เน้นระบุข้อจำกัด อุปสรรค ข้อกฎหมาย
และระเบียบปฏิบัติในการใช้ที่ดินและใช้ประโยชน์ทรัพยากรแร่ วิธีการศึกษาเป็นการรวบรวมเอกสาร การ
สำรวจเก็บข้อมูลภาคสนาม การทบทวนเชิงวิเคราะห์เอกสารกฎหมายและระเบียบปฏิบัติต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ
เป้าหมาย วัตถุประสงค์ และแผนการดำเนินงานโครงการวิจัย

ผลการศึกษาเบื้องต้น พบว่า มี 4 ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบหลักสู่ความสำเร็จของการท่องเที่ยว
แบบยั่งยืนในพื้นที่โครงการวิจัยและพื้นที่ข้างเคียง นอกจากนี้ยังพบว่ามีกฎหมายและระเบียบปฏิบัติของการ
พัฒนาแหล่งแร่พลอยเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อยู่หลายฉบับ ได้แก่ พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่ง
ชาติ พ.ศ. 2507 พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ.
2497 พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510 มาตรการและการใช้ที่ดินในเขตคุณภาพลุ่มน้ำชั้นต่างๆ ตามมติคณะ
รัฐมนตรี เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2538

การวิเคราะห์เชิงลึกพบว่า การดำเนินงานของโครงการวิจัย มีจุดมุ่งหมายเพื่อดำเนินงานด้านการ
ท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งไม่ขัดต่อกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องตามที่กล่าวข้างต้นทั้งหมด การใช้ ที่
ดินของโครงการวิจัย ส่วนหนึ่งอยู่ในพื้นที่การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมที่ต้องมีการใช้ที่ดินเพื่อการ
เกษตร การทำเหมืองแร่โดยปกติต้องขอประทานบัตรจากกรมทรัพยากรธรณี ตามพระราชบัญญัติแร่
พ.ศ. 2510 อย่างไรก็ตาม กิจกรรมการท่องเที่ยวการทำเหมืองเพื่อสาธิตให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวไม่ใช่
เพื่อหวังผลทางธุรกิจดังที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510

ลายมือชื่อนิติศิต

ลายมือชื่อประธานกรรมการ

26, ๒๐, ๕๘.

Chote Trachu 2005: A Review of Legislation and Regulation for Sustainable Use of Mineral Resources: A Case Study of Sapphire Deposit Development for Ecotourism at Ban Bo Kaeo, Phrae Province. Master of Science (Sustainable Land Use and Natural Resource Management), Major Field: Sustainable Land Use and Natural Resource Management, Interdisciplinary Graduate Program. Thesis Advisor: Assistant Professor Surachet Chettamart, M.S. 111 pages. ISBN 974-9840-70-4

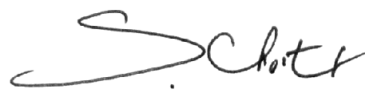
The objective of this study was to analyze factors affecting the operation of the action research project on collaborative development of gem deposit at Ban Bo Kaeo in Phrae Province as an ecotourism destination. Particularly, the analysis was focused on the limitation and obstacle to the project operation by relevant laws and regulation pertaining to land use and mineral resources. The project document review and site investigation were employed along with critical assessment of those laws and regulation against the project's goals, objectives, and planned activities.

The initial results showed that the project operation had 4 key components gearing towards achieving sustainable tourism for the project site and nearby communities. It was found that there were several pieces of legislation and regulation governing the project operation as a whole. These included the National Forest Reserve Act B.E. 2507 (NFRA), the Agricultural Land Reform Act B.E. 2518 (ALRA), the Land Code Act B.E. 2497 (LCA), the Mineral Act B.E. 2510 (MA), and the Cabinet Resolution on Watershed Classification B.E. 2538 (CRWC).

Further analysis revealed that this collaborative research project aiming to promote sustainable tourism did not violate any provision of NFRA, LCA and CRWC at all. But it might not be bidding to ALRA in that a portion of land under development was issued specifically for agricultural use. It also might violate MA in that the operation dealing with gem mining had to apply for the permission from the Department of Mineral Resources. However, the latter case could be argued otherwise as the gem mining of the project was merely for demonstration and education for the visitors, not for business as required so by MA.

Student's signature

Thesis Advisor's signature

26, May, 05

สารบัญ

	หน้า
สารบัญ	(1)
สารบัญตาราง	(4)
สารบัญภาพ	(5)
คำนำ	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
การตรวจเอกสาร	
ทรัพยากรแร่	4
หลักการการจัดการทรัพยากรธรรมชาติตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540	4
นโยบายในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประเทศ	6
นโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของรัฐบาล	9
นโยบายและยุทธศาสตร์กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	10
ทิศทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของโลกในศตวรรษที่ 21	12
กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้ที่ดินของโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการร่วมกับ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาและจัดการแหล่งพลอยจังหวัดแพร่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	19
โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการร่วมกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเพื่อการพัฒนา และจัดการแหล่งพลอยจังหวัดแพร่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	20
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	30
อุปกรณ์และวิธีการ	32
อุปกรณ์	32
วิธีการ	32
รวบรวมเอกสาร ข้อมูล แผนที่ และระเบียบที่เกี่ยวข้อง	32
การสำรวจ เก็บข้อมูลภาคสนาม ที่บริเวณบ้านบ่อแก้ว อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่	32
วิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม	33
วิเคราะห์ข้อมูล และพรรณนา	33
วิเคราะห์กฎหมายและระเบียบปฏิบัติ	33
สถานที่และระยะเวลาทำการวิจัย	33

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ผลการศึกษา	34
ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความสำเร็จของการดำเนินงาน โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ร่วมกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาและจัดการแหล่งพลอย จังหวัดแพร่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	34
ปัจจัยด้านทรัพยากรท่องเที่ยว	35
สภาพทางธรณีวิทยา	36
สภาพแวดล้อมธรรมชาติ	36
การจำแนกเขตการจัดการพื้นที่ของโครงการฯ รวมไปถึงกำหนดมาตรการ หรือเงื่อนไขการใช้พื้นที่ต่าง ๆ ให้เหมาะสม	39
ปัจจัยการบริการกิจกรรมการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก	41
การแสดงหลุมขุดหาแร่พลอยในอดีต	41
การแสดงการทำเหมืองสาธิต	43
การแสดงการแต่งแร่สาธิต	45
การแสดงการเพิ่มมูลค่าแร่พลอย	48
การนำเสนอข้อมูลองค์ความรู้ทางธรณีวิทยา	49
การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก และที่พักในพื้นที่	49
กิจกรรมการท่องเที่ยวเสริมจากการท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา	49
ปัจจัยด้านตลาดการท่องเที่ยว	51
ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ	53
การมีส่วนร่วมของชุมชน	53
โครงสร้างของชุมชนที่จะมีส่วนร่วม และรองรับโครงการฯ	53
แนวทางการบริหารโครงการฯ	54
กฎหมาย และระเบียบปฏิบัติ	55
การศึกษาวิเคราะห์กฎหมาย และระเบียบปฏิบัติของการพัฒนาแหล่งแร่ และนำทรัพยากรแร่มาใช้อย่างยั่งยืน	56
กฎหมายและระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการใช้ที่ดินของโครงการฯ	56

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
กฎหมายและระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวของ โครงการฯ	56
การศึกษาวิเคราะห์ระบุประเด็นข้อจำกัด อุปสรรคของกฎหมาย และระเบียบ ปฏิบัติ พร้อมข้อเสนอ ข้อปฏิบัติ และแนวทางการแก้ไข	57
การใช้ที่ดินของ โครงการฯ	57
กิจกรรมการท่องเที่ยวของโครงการฯ	64
วิจารณ์ผลการศึกษา	70
สรุปผลการศึกษา	72
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	76
ภาคผนวก	79
กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้ที่ดินของโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการร่วมกับ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาและจัดการแหล่งพลอยจังหวัดแพร่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	80

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	แสดงข้อเปรียบเทียบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กับการทำเหมืองพลอยจริงๆ	37
ตารางผนวกที่		
1	โครงการหรือกิจกรรมที่ต้องการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม จำนวน 22 โครงการ	104

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	โครงการแหล่งท่องเที่ยวธรณีเศรษฐกิจสวนเกษตรเชิงอนุรักษ์	21
2	หลุมขุดค้นหาพลอยไพลินในอดีต บริเวณหมู่บ้านบ่อแก้วในอำเภอเด่นชัย	22
3	พลอยแพร่ที่พบใหญ่สุด “Big Phrae”	23
4	เพทายที่พบในแหล่งพลอยแร่	23
5	ลักษณะธรณีวิทยาบริเวณศูนย์ท่องเที่ยวพลอยไพลินบ้านบ่อแก้ว	23
6	พื้นที่ D1 ของโครงการวิจัยฯ จัดทำศูนย์นิทรรศการเพื่อการท่องเที่ยว	25
7	แผนผังความสำเร็จของโครงการฯ	35
8	สภาพพื้นที่โครงการฯ ที่คงสภาพพื้นที่ป่าและสภาพภูมิประเทศ	38
9	สภาพพื้นที่โครงการฯ ที่คงสภาพพื้นที่ป่าและสภาพภูมิประเทศ	38
10	เครื่องมือขนาดเล็กสาธิตการแต่งแร่	39
11	สวนเกษตรสาธิตในพื้นที่โครงการฯ	40
12	กิจกรรมการขุดค้นหาพลอยและสวนเกษตรสาธิต	40
13	อาคารแสดงสำนักงานของโครงการฯ	42
14	แสดงหลุมขุดหาแร่พลอยในอดีตในพื้นที่โครงการฯ	42
15	การร่อนแร่หาพลอยของชาวบ้าน โดยใช้ร่อนแร่ตามลำห้วย	43
16	กิจกรรมการร่อนแร่หาพลอยในพื้นที่โครงการ	44
17	การทำเหมืองแร่ที่จังหวัดอุบลราชธานีที่ต้องตัดไม้ทำลายป่าก่อนขุดหาพลอย	44
18	การทำเหมืองพลอยขนาดใหญ่เป็นการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมซึ่งต้องทำการฟื้นฟู ภายหลังการทำเหมืองที่จังหวัดกาญจนบุรี	45
19	การแต่งแร่โดยใช้ จิก (jig) เป็นตัวคัดแยกหิน หิน และแร่	46
20	เครื่องแต่งแร่พลอยสาธิตแบบย่อส่วนขนาดเล็ก โดยมีทางให้เดินชมได้	46
21	บ่อเก็บขังมูลดินทรายและน้ำขุ่นข้น	47
22	วิธีการแต่งแร่พลอยโดยการคัดหาพลอยโดยใช้แรงงานคน	48
23	ตัวอย่างหินชนิดที่ให้น้ำหนักแร่พลอย	50
24	พลอยที่พบในพื้นที่จังหวัดแพร่	51
25	ที่พักค้างคืนในพื้นที่โครงการฯ ที่สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติ	55

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
26	การอบรมและถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการฯ แก่ชาวบ้านและเยาวชน	55
27	แผนที่เขตชั้นคุณภาพลุ่มน้ำบริเวณพื้นที่โครงการ	58
28	เขตป่าเพื่อเศรษฐกิจบริเวณพื้นที่โครงการ	60
29	การใช้ที่ดินพื้นที่ไต่สวน ส.ป.ก. ในส่วนของการสาธิตเกษตรกรรมเชิงนิเวศ	63
30	การใช้ที่ดินที่มีหลักฐาน ภบท. 5 ใช้ในส่วนการสาธิตการทำเหมืองแร่การแต่งแร่	64
31	การทำเหมืองพลอยที่จังหวัดกาญจนบุรี	66
32	การทำเหมืองพลอยที่จังหวัดตราด	66
33	นักท่องเที่ยวร่วมกิจกรรมการร่อนแร่	68
ภาพผนวกที่		
1	แผนภูมิขั้นตอนการขอประทานบัตร	97

การศึกษาทบทวนกฎหมายและระเบียบปฏิบัติเพื่อการใช้ทรัพยากรแร่อย่างยั่งยืน:
กรณีศึกษาการพัฒนาแหล่งพลอยเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
บริเวณบ้านบ่อแก้ว จังหวัดแพร่

**A Review of Legislation and Regulation for Sustainable Use of Mineral Resources:
A Case Study of Sapphire Deposit Development for Ecotourism
at Ban Bo Kaeo, Phrae Province**

คำนำ

ทรัพยากรธรณีเป็นทรัพยากรธรรมชาติชนิดหนึ่งที่น่ามาใช้แล้วหมดไปหรือไม่สามารถฟื้นฟูกลับมาได้อีก (non-renewable resource) เช่น แร่ธาตุ น้ำมันปิโตรเลียมและถ่านหิน เป็นต้น ทรัพยากรธรณีมีได้มีอยู่ทุกหนแห่งบนโลกมากมายเหมือนทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ เมื่อความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและทางวิทยาศาสตร์มีมากขึ้น รวมทั้งจำนวนประชากรของโลกได้เพิ่มสูงขึ้น ความจำเป็นที่จะต้องนำทรัพยากรธรณีมาใช้จึงเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว อันเป็นผลทำให้ทรัพยากรธรณีมีปริมาณลดน้อยลงและอาจหมดไปจากโลกในที่สุด สำหรับประเทศไทย การนำทรัพยากรธรณีขึ้นมาใช้ประโยชน์ในช่วงที่ผ่านมาได้มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเป็นหลัก แต่ในปัจจุบันภาครัฐได้ตระหนักถึงการใช้อย่างที่เน้นถึงต้นทุนด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น โดยได้กำหนดนโยบายในการบริหารจัดการทรัพยากรธรณีด้านต่างๆ แบบบูรณาการ (ประพัฒน์, 2546) เพื่อประสานการใช้ประโยชน์ที่ดินและจัดการทรัพยากร ธรรมชาติอย่างยั่งยืน ผสมผสานมิติด้านเศรษฐศาสตร์ สังคมและสิ่งแวดล้อม เข้าด้วยกันอย่างมีคุณภาพ ซึ่งหมายถึงการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศจะควบคู่ไปกับการรักษาคุณภาพของระบบนิเวศน์และคำนึงถึงมาตรฐานการดำรงชีวิตในสังคมทุกระดับไปพร้อมกัน

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่มีมุ่งเน้นการพัฒนาให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (sustainable tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญต่อการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ชุมชนและอนุชนรุ่นหลังได้ใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่องควบคู่ไปกับการให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์ตอบแทนอย่างเป็นธรรม (สุรเชษฐ์ และ ธรรมณี, 2545)

แหล่งพลอยไพลิน บริเวณอำเภอเด่นชัยและอำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่ เป็นแหล่งที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะแหล่งพลอยบริเวณบ้านบ่อแก้ว ตำบลไทรย้อย อำเภอเด่นชัย เป็นแหล่งพลอยมีลักษณะการสะสมตัวของแหล่งกระจายเป็นหย่อมๆ ตามลำห้วยแม่สูงและลำห้วยสาขา มีขนาดพื้นที่แต่ละบริเวณ ประมาณ 3 - 190 ไร่ ซึ่งแหล่งพลอยไพลินบริเวณดังกล่าวนี้อาจจะเป็นแหล่งสุดท้ายของประเทศก็ได้ (พรสวาท และคณะ, 2543) ในอดีตได้มีการพัฒนาทรัพยากรพลอยมาใช้โดยมุ่งเน้นเฉพาะทางความเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ ตัวอย่างเช่น ที่จังหวัดตราด และจังหวัดจันทบุรี ซึ่งเป็นแหล่งพลอยที่มีชื่อเสียงของประเทศ จนเป็นที่มาของคำว่า “ทับทิมสยาม” เคยทำรายได้เป็นอันดับหนึ่งของทั้งสองจังหวัด แต่ในปัจจุบันพลอยได้หมดไป และคนในท้องถิ่นของสองจังหวัดก็ยังคงยังมีคุณภาพของชีวิตที่ไม่แตกต่างไปจากจังหวัดอื่นในภูมิภาคเดียวกัน จากบทเรียนในอดีต คณะจารย์จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนในบริเวณแหล่งพลอยจังหวัดแพร่ จึงมีแนวคิดที่จะพัฒนาแหล่งพลอยให้เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) ได้กำหนดยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยให้ความสำคัญกับการเพิ่ม ประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อเอื้อต่อการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ฟื้นฟู และการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของประเทศ โดยปรับกลไกและกระบวนการจัดการเชิงบูรณาการที่เน้นการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลในปัจจุบันที่เน้นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประเทศ โดยกระบวนการจัดการเชิงบูรณาการที่เน้นการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น ตลอดจนความเสมอภาคในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ จากเหตุผลดังกล่าวจึงนำไปสู่ “โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการร่วมกับองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาและจัดการแหล่งพลอยจังหวัดแพร่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” โดยวัตถุประสงค์ของโครงการคือให้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีต่าง ๆ แก่ชุมชนท้องถิ่นให้สามารถบริหารจัดการแหล่งพลอยและบริเวณใกล้เคียงเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติแบบอนุรักษ์หรือเชิงนิเวศน์ ซึ่งจะเป็นการสร้างงานและกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง (สุรเชษฐ์ และ ดรธรณี, 2545)

เนื่องจากการพัฒนาแหล่งแร่และการนำทรัพยากรแร่มาใช้ประโยชน์ มีกฎหมาย กฎกระทรวง และระเบียบเฉพาะเพื่อใช้ในการควบคุม กำกับ กฎหมายที่เกี่ยวข้องนั้นเป็นกฎหมายที่ตราขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2510 ภายใต้อาณัติการนำแร่มาเป็นวัตถุดิบในภาคอุตสาหกรรม แต่ปัจจุบันนโยบายของรัฐด้านทรัพยากรธรรมชาติจะเน้นด้าน “การอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรแร่ต้องเป็นไปอย่างยั่งยืนรวมทั้งสร้างมูลค่าเพิ่มและระบบการเข้าถึงอย่างเป็นธรรมเพื่อประโยชน์สูงสุดในการพัฒนาประเทศทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล” (ประพัฒน์, 2546) การพัฒนาแหล่งแร่

เพื่อใช้เป็นพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ไม่เคยมีกฎหมาย กฎกระทรวง และระเบียบปฏิบัติมาก่อน แต่อย่างไรก็ตามเพื่อให้นโยบายของรัฐสามารถแปลงสู่การปฏิบัติได้รวมทั้งการดำเนิน โครงการวิจัย เชิงปฏิบัติการร่วมกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาและจัดการแหล่งพลอยจังหวัดแพร่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ จึง จำเป็นต้องทำการศึกษาทบทวนกฎหมายและระเบียบปฏิบัติเพื่อการใช้พื้นที่แหล่งทรัพยากรแร่ใน ลักษณะการเอื้อประโยชน์ดังกล่าวให้กับชุมชนในท้องถิ่นนั้นอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความสำเร็จของการดำเนินงาน โครงการวิจัย เชิงปฏิบัติการร่วมกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาและจัดการแหล่งพลอยจังหวัดแพร่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์กฎหมายและระเบียบปฏิบัติของการพัฒนาแหล่งแร่และนำทรัพยากร แร่มาใช้อย่างยั่งยืน
3. เพื่อศึกษาระบุประเด็นข้อจำกัด อุปสรรคของกฎหมายและระเบียบปฏิบัติของการพัฒนา แหล่งแร่และทรัพยากรแร่มาใช้ประโยชน์ โดยเฉพาะการพัฒนาและจัดการแหล่งพลอยจังหวัดแพร่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พร้อมเสนอข้อปฏิบัติและแนวทางการแก้ไข

การตรวจเอกสาร

1. ทรัพย์ากรแร่

"แร่" มีหมายความถึง ธาตุหรือสารประกอบอนินทรีย์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติมีโครงสร้างภายในเป็นระเบียบ มีสูตรเคมีและคุณสมบัติอื่น ๆ ที่แน่นอนหรือเปลี่ยนแปลงได้ในวงจำกัด (ราชบัณฑิตยสถาน, 2544)

ทรัพย์ากรแร่ ความหมายตาม พ.ร.บ. แร่ พ.ศ. 2510 (จรรยา, 2544) หมายถึง ทรัพย์ากรธรณีที่เป็นอนินทรีย์วัตถุ มีส่วนประกอบทางเคมีกับลักษณะทางฟิสิกส์แน่นอนหรือเปลี่ยนแปลงได้เล็กน้อย ไม่ว่าจะต้องถูกลงหรือหลอมก่อนใช้หรือไม่ และหมายความรวมถึง ถ่านหิน หินน้ำมัน หินอ่อน โลหะและตะกั่วที่ได้จากโลหกรรม น้ำเกลือใต้ดิน หินซึ่งกฎกระทรวงกำหนดเป็นหินประดับหรือหินอุตสาหกรรมและดินหรือทราย ซึ่งกฎกระทรวงกำหนดเป็นดินอุตสาหกรรมหรือทรายอุตสาหกรรม แต่ทั้งนี้ไม่รวมถึงน้ำเกลือที่เกิดจากการละลายของชั้นเกลือ

รัตนชาติ หมายถึง แร่หรือหินบางชนิด หรืออินทรีย์วัตถุธรรมชาติที่นำมาเจียรระไนตกแต่งหรือแกะสลักเพื่อใช้เป็นเครื่องประดับมีความงาม ทนทานและหายาก โดยปกติแบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่คือ เพชร (diamond) และพลอย (coloured stone) ซึ่งหมายถึง อัญมณีทุกชนิดยกเว้นเพชร หากผ่านการตกแต่งหรือเจียรระไนแล้วเรียกว่า อัญมณี (gem) ในทางการค้าไม่อาจแยกศัพท์ gem และ gemstone ออกจากกันได้และมักใช้แทนกัน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2544)

2. หลักการการจัดการทรัพย์ากรธรรมชาติตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้กำหนดสิทธิในทรัพย์ากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชน ชุมชนท้องถิ่นและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (วสันต์ และคณะ, 2546) ไว้ดังนี้

2.1 สิทธิของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มาตรา 56 ของรัฐธรรมนูญ ได้รับรองสิทธิ หรืออำนาจของประชาชนร่วมกับรัฐ หรือชุมชนในการบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ ตลอดจนคุ้มครองส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิการและคุณภาพชีวิตของตน นอกจากนี้ยังมีสิทธิในการตรวจสอบการดำเนินโครงการ หรือการดำเนินกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยให้เจ้าของโครงการ หรือกิจกรรมที่เป็นของรัฐและเอกชนทำการศึกษาและประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ในกรณีที่การดำเนินโครงการหรือกิจกรรม อาจก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม จะต้องให้องค์กรอิสระ อันประกอบด้วยผู้แทนจากองค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม พิจารณาและให้ความคิดเห็น ตรวจสอบข้อเท็จจริง และข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้องกับโครงการ หรือกิจกรรมเหล่านั้นเสียก่อน ก่อนที่รัฐจะอนุญาตหรืออนุมัติ

รัฐต้องมีเจ้าหน้าที่กำหนดมาตรการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ และการมีส่วนร่วมในการคุ้มครอง ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ตลอดจนมีการศึกษาและประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและให้องค์กรอิสระให้ความเห็นกับการดำเนินโครงการ หรือกิจกรรมที่ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม ดังนั้น หากรัฐซึ่งหมายถึงหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ด้านสิ่งแวดล้อม ไม่ยอมปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวประชาชนมีสิทธิฟ้องร้องหน่วยงานรัฐได้

2.2 สิทธิของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มาตรา 46 ของรัฐธรรมนูญ ได้รับรองสิทธิ หรืออำนาจของชุมชนในการจัดการดำรงความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน โดยชุมชนท้องถิ่นมีความเป็นอิสระในการสืบทอดความเป็นชุมชนท้องถิ่น โดยการอนุรักษ์ฟื้นฟูจารีตประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นของชาติ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการจัดการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภายใต้หลักการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน

2.3 อำนาจองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

มาตรา 290 ของรัฐธรรมนูญ ได้รับรองอำนาจองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการ การบำรุงและรักษาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในเขตพื้นที่ การเข้าไปมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่นอกเขตพื้นที่ เฉพาะที่ อาจมีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของประชาชนของตน การมีส่วนร่วมในการพัฒนา เพื่อริเริ่ม โครงการ หรือกิจกรรมในนอกเขตพื้นที่ ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม หรือสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่

2.4 สิทธิของประชาชนในการตรวจสอบโครงการ หรือกิจกรรมของรัฐ

การจัดทำโครงการหรือกิจกรรมของรัฐที่มีผลกระทบต่อประชาชน ประชาชนมีสิทธิ หรือมีอำนาจในการตรวจสอบการตัดสินใจของรัฐ มาตรา 59 ของรัฐธรรมนูญ จึงได้รับรองสิทธิใน การได้รับข้อมูล คำชี้แจงและเหตุผลจากหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวกับโครงการหรือกิจกรรมที่มีผล กระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับ ประชาชน หรือชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนมีสิทธิแสดงความคิดเห็นต่อโครงการ หรือกิจกรรมของ หน่วยงานรัฐ

2.5 หน้าที่ของรัฐกับการส่งเสริมและสนับสนุนประชาชน

รัฐต้องมีพันธะหน้าที่ในการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมใน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มาตรา 79 ของรัฐธรรมนูญจึงได้กำหนดหน้าที่ของรัฐให้ส่งเสริม และสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวนบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรม ชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล คุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนา ที่ยั่งยืน และ ควบคุมกำจัดภาวะมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และคุณภาพชีวิตของ ประชาชน

3. นโยบายในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประเทศ

ประเทศไทยเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาตินับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504

ปัจจุบันมีการประกาศใช้รวมทั้งสิ้น 9 ฉบับ ซึ่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ในช่วงแรกได้มุ่งเน้นการสร้าง ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การลงทุน การกระจายสาธารณูปโภคพื้นฐาน การกระจายรายได้และ การสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ นโยบายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของแต่ละแผน (สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.ป.) มีดังนี้

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 - 2509) มิได้กล่าวถึงนโยบาย ด้านทรัพยากรธรรมชาติอย่างชัดเจน แต่เน้นการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ตามความต้องการ ผลผลิตขั้นพื้นฐานของประเทศเพิ่มขึ้น และมีความจำเป็นที่จะต้องขยายการผลิตในด้าน อุตสาหกรรมตามกำลังทรัพยากรที่มีอยู่ แต่ประเทศยังขาดบริการขั้นรากฐานของอุตสาหกรรมอยู่ เป็นต้นว่า พลังงาน ความชำนาญงานในการจัดการ ความรู้ความชำนาญในด้านเทคนิค ช่างฝีมือ และการสำรวจแหล่งของทรัพยากรธรรมชาติและวัตถุดิบ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510 - 2514) มีนโยบายที่จะเร่งรัด พัฒนาอุตสาหกรรมให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นเป็นลำดับ โดยจะพิจารณาถึงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของ อุตสาหกรรมให้เหมาะสมกับการเพิ่มขึ้นของประชากรเป็นหลักสำคัญประการแรก และช่วยเหลือ ให้มีการใช้วัตถุดิบและทรัพยากรภายในประเทศให้เพิ่มขึ้นเป็นประการที่สอง เพื่อจะให้บรรลุถึง วัตถุประสงค์ดังกล่าวรัฐมีนโยบายและแนวทางพัฒนาอุตสาหกรรม

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515 - 2519) มีนโยบายมุ่ง เปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจการเกษตรให้มีความสมดุลกับระบบการอุตสาหกรรม กล่าวคือ พยายามให้อุตสาหกรรมมีอัตราส่วนในผลิตภัณฑ์มวลรวมแห่งชาติสูงขึ้น พร้อม ๆ กับอัตรา ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจส่วนรวมเพิ่มขึ้น มีการนำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่มาใช้ให้เป็น ประโยชน์ทางเศรษฐกิจของประเทศมากที่สุด เพื่อขยายการมีงานทำแก่ประชาชนและเพิ่มรายได้ ของชาติ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 - 2524) เริ่มมีนโยบายให้ ความสำคัญต่อปัญหาและลักษณะการใช้ทรัพยากรเศรษฐกิจหลักของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทรัพยากรที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ แหล่งแร่ พลังงานและเชื้อเพลิง ตลอดจนความเสื่อมโทรมของ สิ่งแวดล้อมของชาติในระยะที่ผ่านมา ซึ่งจะมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในอนาคตทั้งในแง่ ความอยู่รอดทางเศรษฐกิจ สังคมและความมั่นคงของชาติต่อไป จึงได้ทำการศึกษาสภาพปัญหาขึ้น

พื้นฐานและกำหนดแนวทางการพัฒนาทรัพยากรหลักดังกล่าวให้สอดคล้องสนับสนุนเป้าหมายการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม การกระจายรายได้และการเพิ่มของประชากร ตลอดจนการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของชาติมิให้เกิดอันตรายต่อประเทศในระยะยาว

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) เริ่มประสบปัญหาและข้อจำกัดของทรัพยากรที่ดิน แหล่งน้ำ และป่าไม้ที่ถูกนำมาใช้ในระยะเวลาที่ผ่านมาในลักษณะที่ไม่ค่อยจะมีประสิทธิภาพ สิ้นเปลืองและขาดการอนุรักษ์ จึงทำให้ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้มีสภาพเสื่อมโทรมลงโดยลำดับ จนมีปัญหาลี้ภัยสิ่งแวดล้อมตามมาหลายด้าน ทั้งนี้ มีผลทำให้อัตราขยายตัวของการผลิตภาคเกษตรของประเทศเริ่มชะลอตัวลงโดยลำดับเหลือประมาณร้อยละ 3.5 ต่อปี ในช่วงแผนฯ 4 จึงมีนโยบายการปรับปรุงการผลิตและการใช้ทรัพยากรที่ดิน แหล่งน้ำและป่าไม้ ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ให้เกิดประสิทธิภาพสูงขึ้น

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 - 2534) การใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่แล้วมาเป็นไปอย่างขาดระบบ ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมเป็นอันมาก บางครั้งก็มีการขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างการใช้ทรัพยากรต่างๆ กับปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อม ดังนั้น ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 จึงมีนโยบายเพื่อให้การใช้ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเสื่อมโทรมและลดน้อยลงเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประสานสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม ขณะเดียวกันก็เร่งแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มเติม ซึ่งจะนำมาใช้ในการพัฒนาประเทศในอนาคตต่อไป

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539) เริ่มมีกระแสของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งมุ่งการรักษาระดับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับที่เหมาะสมควบคู่ไปกับการรักษาเสถียรภาพ การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม จึงได้ถูกบรรจุอย่างชัดเจนขึ้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 7 โดยมุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การศึกษา การสาธารณสุข การพัฒนาจิตใจ วัฒนธรรม สังคม สิ่งแวดล้อม และการปรับปรุงการบริหารและจัดการทรัพยากรธรรมชาติควบคู่ไปกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) มีนโยบายให้มีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติควบคู่ไปกับการฟื้นฟูบูรณะให้ทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ รวมทั้งควบคุมรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้สามารถสนับสนุนการพัฒนาทางเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตได้อย่างยั่งยืน เกิดความสมดุลทั้งในด้านระบบนิเวศน์และสภาพแวดล้อม โดยใช้

การร่วมมือหลายฝ่าย เพื่อให้ประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมมากขึ้นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของตนเองด้วยการสนับสนุนจากภาครัฐ นักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรธุรกิจ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) ได้ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรควบคู่กับการอนุรักษ์ฟื้นฟูได้อย่างสมดุล โดยต้องสร้างเสริมชุมชนและท้องถิ่นให้มีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมอนุรักษ์และฟื้นฟู เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน พัฒนาการพึ่งพาตนเอง ยกย่องคุณภาพชีวิต ส่งเสริมความรู้และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้แก่ประชาชน ตลอดจนการส่งเสริมงานวิจัยที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับการจัดการปัญหามลพิษ โดยมีระบบการจัดการของเสียที่ชุมชนยอมรับ มีการบังคับใช้กฎหมายควบคุมมลพิษอย่างเข้มงวด จริงจัง รวมทั้งส่งเสริมให้มีเทคโนโลยีสะอาดเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544)

4. นโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของรัฐบาล

พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี แถลงต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2544 โดยมีนโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในการฟื้นฟูสภาพและคุณภาพการป้องกันการเสื่อมโทรมหรือการสูญสิ้นไป และการนำกลับมาใช้ใหม่ซึ่งทรัพยากร ธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ ให้เอื้อต่อการดำรงชีวิตเกิดความสมดุลในการพัฒนา และเป็นรากฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศอย่างยั่งยืน (ทักษิณ, 2544) สามารถสรุปพอเป็นสังเขป ดังนี้

4.1 การจัดให้มีการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพแบบบูรณาการ ซึ่งเน้นการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ (area-based management) มีการบูรณาการงบประมาณ การบูรณาการแผนงาน/โครงการของแต่ละหน่วยงานตามความเร่งด่วนของปัญหาและความต้องการของประชาชน

4.2 การบริหารจัดการต้องยึดหลักธรรมาภิบาล นั่นก็คือ การบริหารจัดการบนพื้นฐานของหลักของความรับผิดชอบต่อสาธารณะ หลักของความโปร่งใส หลักของการมีส่วนร่วมของประชาชน

หลักของการทำให้เกิดความมั่นใจได้ หลักของการมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และหลักของการมีจรรยาบรรณทางการเมืองและจริยธรรม

4.3 สนับสนุนและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับรัฐ รวมทั้งเรื่องการควบคุมและกำจัดมลภาวะที่มีผลต่อสุขภาพอนามัยและคุณภาพชีวิตของประชาชน

4.4 นอกจากนี้ยังได้นำ “ต้นทุนทางสังคมมาพิจารณาในการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม ในกรณีการดำเนินโครงการพัฒนาที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ” หมายความว่า การพัฒนาโครงการใด ๆ ก็ตามต้องมีการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมในทุกมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบทางสังคมและวิถีชีวิตของชุมชน เนื่องจากเป็น “ทุน” ที่สำคัญของการพัฒนาประเทศ

นโยบายหลักดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงเจตนารมณ์ที่แน่วแน่ของรัฐบาลในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดผลเป็นรูปธรรมมากขึ้น ดังนั้นจากนโยบายของรัฐบาลชี้ให้เห็นว่าหน่วยงานที่กำกับการบริหารประเทศต่างได้เน้นถึงการดำเนินการในหลาย ๆ รูปแบบเพื่อเป็นการรักษา และคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศให้คงอยู่อย่างยั่งยืนต่อไป ถึงอย่างไรก็ตามในการปฏิบัติให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลนั้นก็อยู่ที่การแปลงนโยบายของรัฐบาลสู่การปฏิบัติในระดับกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ ควบคู่ไปด้วย

5. นโยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

อดีตที่ผ่านมามีความเข้าใจว่าการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติเป็นเรื่องของการบริหารจัดการกับทรัพยากรเหล่านั้นเป็นการเฉพาะในลักษณะที่เรียกว่า “การบริหารจัดการแบบแยกส่วน” ซึ่งการบริหารจัดการในลักษณะนี้มุ่งเน้นแต่เพียงการจัดการอยู่แต่ตัวทรัพยากรเท่านั้น ขาดการเชื่อมโยงกับองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ถ้าจะบริหารจัดการป่าไม้ก็เน้นเฉพาะการรักษาและคุ้มครองป่าไม้แต่เพียงอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงการเข้าไปใช้ประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่น ไม่คำนึงถึงการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในพื้นที่แนวกันชน (buffer zone) ผลที่ตามมาจากการจัดการแบบแยกส่วนนำมาซึ่งความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติทั้งสิ้น

แนวคิดในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติแบบแยกส่วน ในอดีตที่ผ่านมาฐานความคิดของการกำหนดยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ขาดความเชื่อมโยง

ระหว่างกันของยุทธศาสตร์ในระดับชาติ ที่จะเชื่อมต่อถึงการกำหนดนโยบายและแผนของภาครัฐ ซึ่งท้ายที่สุดแล้วหน่วยงานระดับปฏิบัติการก็ไม่สามารถแปลงยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดผลเป็นรูปธรรมได้ นอกจากการกำหนดยุทธศาสตร์และนโยบายการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่สอดคล้องกันแล้ว หน่วยงานที่รับผิดชอบยังอยู่ภายใต้การบริหารของแต่ละกระทรวง มีการรวมศูนย์การบริหารจัดการไว้ที่ส่วนกลาง ขาดการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น รวมทั้งขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน เมื่อเป็นเช่นนี้จึงทำให้การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติขาดทิศทางที่ชัดเจน และทำให้การบริหารจัดการไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร การปฏิรูประบบราชการในปี พ.ศ. 2545 ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ จากเดิมที่เป็นภารกิจที่เกี่ยวข้องกับหลายกระทรวงหลายกรม มารวมไว้ในกระทรวงเดียวกันเป็นกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นไปในทิศทางเดียวกันและบูรณาการ โดยเน้นการบริหารจัดการที่ประกอบด้วย การสงวน การอนุรักษ์ การฟื้นฟู การใช้ประโยชน์ และการจัดการการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนที่ต้องคำนึงถึงมิติด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล เพื่อให้การบริหารจัดการเป็นองค์รวมเดียวกัน กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงได้จัดทำวิสัยทัศน์ นโยบาย และ ยุทธศาสตร์ ได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2546 โดยมีรายละเอียด (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2546) ดังนี้

5.1 เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูและอำนวยการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของประเทศ ด้วยการปรับกลไกการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไปสู่หน่วยงานการปกครองท้องถิ่นถึงระดับชุมชน โดยองค์กรสิ่งแวดล้อมระดับชาติทำหน้าที่ในการกำกับดูแล และผลักดันประเด็นทางด้านสิ่งแวดล้อมเข้าสู่กระบวนการทางการเมือง ให้การป้องกันและแก้ไขปัญหาบังเกิดผลในทางปฏิบัติ

5.2 พัฒนากลไกและกระบวนการจัดการเชิงบูรณาการที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ โดยการปรับปรุงกฎหมายสิ่งแวดล้อมให้มีความทันสมัย และเสริมสร้างเครือข่ายการทำงานระหว่างองค์กรภาครัฐกับภาคเอกชน

5.3 เพิ่มประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายในการกำกับ ควบคุม และตรวจสอบ การดำเนินงานอนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการสนับสนุนการเฝ้าระวังและงานอนุรักษ์ขององค์กรท้องถิ่น การเพิ่มบทลงโทษในกฎหมาย การพัฒนา เครื่องมือ

ทางเศรษฐศาสตร์ในการจัดการสิ่งแวดล้อม และปรับปรุงการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ต่อโครงการต่าง ๆ เพื่อให้การดำเนินโครงการมีความยั่งยืน

5.4 การสร้างจิตสำนึกให้คนไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการรักษาสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องสิ่งแวดล้อม และมีการสอดแทรกเรื่องสิ่งแวดล้อมศึกษาในหลักสูตรการศึกษา เพื่อสร้างความตระหนักในหน้าที่และปลูกฝังค่านิยมที่ถูกต้องในแนวทางอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม และการเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินนโยบายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ โดยสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกันในด้านการค้าและสร้างกลไกการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อประสานความร่วมมือให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประเทศชาติ

5.5 พัฒนาและจัดทำข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ข้อมูลทรัพยากรดิน และการใช้ประโยชน์ของที่ดิน ข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพและพื้นที่ชุ่มน้ำ มีการศึกษาวิจัย เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันและติดตามผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมโลก

6. ทิศทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของโลกในศตวรรษที่ 21

ช่วงที่ผ่านมา ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมืองอย่างรวดเร็ว ทำให้ระบบบริหารจัดการที่มีอยู่ปรับตัวไม่ทันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลง แม้ว่าแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) ได้ตระหนักถึงความสำคัญของระบบบริหารจัดการที่ดี โดยมีการปรับปรุงกลไกภาครัฐและเปิดโอกาสให้ประชาชนจากทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาประเทศมากขึ้น แต่การดำเนินงานส่วนใหญ่ยังอยู่ในช่วงเริ่มต้น ไม่เพียงพอ และไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้การบริหารจัดการทั้งในภาครัฐและภาคธุรกิจ เอกชนยังคงดำเนินงานโดยขาดประสิทธิภาพ คำนึงถึงประโยชน์ส่วนตัวและพวกพ้อง นำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอย่างอุดมสมบูรณ์ไม่ว่าจะเป็นดิน น้ำ ป่าไม้ แร่ธาตุ ไปใช้เป็นปัจจัยในการผลิตอย่างมากมายและต่อเนื่อง การเพิ่มขึ้นของประชากรทำให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมาก อีกทั้งผลประโยชน์จากการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติมิได้กระจายไปสู่ประชาชนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

เหตุการณ์ดังกล่าวมิได้เกิดขึ้นเฉพาะเมืองไทย แต่ได้เกิดขึ้นกับหลาย ๆ ประเทศทั่วโลก เหตุการณ์ดังกล่าวได้ทำให้เกิดการประชุมระดับผู้นำประเทศเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาขึ้นครั้งแรกที่ นครริโอ เดอจาเนโร ประเทศบราซิล ระหว่างวันที่ 3 - 14 มิถุนายน 2535 โดยใช้ชื่อว่า

การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (United Nations Conference on Environment and Development - UNCED) หรือที่รู้จักกันในนาม การประชุมสุดยอดของโลก (Earth summit) หรือ การประชุมริโอ (RIO conference) การประชุมครั้งนี้จัดขึ้นตามมติสหประชาชาติที่ 44/258 เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2532 โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะกำหนดยุทธศาสตร์ว่าด้วยสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาในทุกสาขาสำหรับประชาคมโลก เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติต่อไปในอนาคต (มานพ, 2537)

ผู้นำกว่า 100 ประเทศ และผู้แทนมากกว่า 17,000 คน จาก 178 ประเทศ เข้าร่วมในการประชุมดังกล่าว โดยที่ประชุมได้มีมติให้การรับรองเอกสารสำคัญจากการประชุม 3 ฉบับ คือ ปฏิญญาริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (Rio Declaration on Environment and Development) แถลงการณ์เกี่ยวกับหลักการทางด้านป่าไม้ (statement of forest principles) และ แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ซึ่งเป็นแผนแม่บทของประชาคมโลกในการดำเนินการเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยกำหนดแนวทางการดำเนินงานในสาขาต่าง ๆ ทางด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ในการประชุมดังกล่าวยังมีการลงนามรับรอง ในอนุสัญญา 2 ฉบับ คือ อนุสัญญาว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อให้มีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ 21 ได้ระบุให้จัดตั้ง คณะกรรมาธิการว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Commission on Sustainable Development : CSD) ขึ้นเพื่อกำกับการอนุวัติตามแผนปฏิบัติการ 21 ทั้งในระดับประเทศ ภูมิภาคและระดับโลกอย่างมีประสิทธิภาพ คณะกรรมาธิการว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้มีการประชุมครั้งแรกในเดือน มิถุนายน 2536 และหลังจากนั้นก็มีการประชุมทุกปี ในปี พ.ศ. 2540 ได้มีการประชุมสมัชชาสหประชาชาติสมัยพิเศษ (United Nations General Assembly Special Session on Environment and Development - UNGASS) ในระหว่างวันที่ 23 – 27 มิถุนายน ณ นครนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา เพื่อติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามข้อผูกพันต่าง ๆ จากการประชุม UNCED ตลอดจน การดำเนินงานในส่วนที่เกี่ยวกับแผนปฏิบัติการ 21 ภายหลังจากการประชุม UNCED 5 ปี หรือที่รู้จักกันในนาม การประชุม Rio+5 ในการประชุมดังกล่าวประเทศต่าง ๆ ส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันว่าไม่มีการนำแนวความคิดในเรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืนไปประกอบเข้าเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก

หลักการสำคัญในแผนปฏิบัติการ 21 ได้รับการบรรจุไว้เป็นกฎหมายหรือระเบียบปฏิบัติของหลาย ๆ ประเทศ นอกจากนั้น ที่ประชุมยังเห็นว่า แม้จะมีความคืบหน้าในการดำเนินงานบาง

ด้านแต่ในปัจจุบันสถานะแวดล้อมของโลกเสื่อมโทรมลงกว่าเมื่อ 5 ปีที่ผ่านมา ดังนั้น การดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ 21 ในลักษณะครบถ้วนสมบูรณ์จึงเป็นเรื่องเร่งด่วน และเห็นว่าเวลาเป็นเงื่อนไขที่สำคัญในการที่จะดำเนินการดังกล่าว ประเทศต่าง ๆ จะต้องยืนยันถึงพันธกรณีอันเป็นผลมาจากการประชุม UNCED ตลอดจนเจรจาและดำเนินการต่อไป ที่จะเสริมสร้างบรรยากาศระหว่างประเทศในลักษณะที่เอื้ออำนวยต่อวัตถุประสงค์ของการพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมทั้งการร่วมมือกันอย่างจริงจังในการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของแผนปฏิบัติการ 21 ดังนั้น ที่ประชุมจึงมีมติรับรอง Programme for the Further Implementation of Agenda 21 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานในระยะ 5 ปีต่อไป (พ.ศ. 2540 – 2545)

ต่อมาในการประชุมสมัชชาทั่วไปของสหประชาชาติ (The General Assembly of the United Nations) สมัยที่ 55 เมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2544 ที่ประชุมได้มีมติ ที่ 55/199 กำหนดให้มีการทบทวนการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ 21 ในรอบ 10 ปีหลังการประชุม UNCED ในรูปการประชุมระดับผู้นำประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์ที่เน้นในเรื่อง ความสำเร็จ ข้อตัดสินใจที่เน้นการปฏิบัติและพันธกรณีของรัฐบาล (Political Commitment) ต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยได้กำหนดชื่อการประชุมอย่างไม่เป็นทางการว่า Rio+10 ที่ประชุมคณะกรรมการว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืนสมัยที่ 10 เมื่อวันที่ 30 เมษายน – 2 พฤษภาคม 2544 ซึ่งเป็นการประชุมเตรียมการสำหรับการประชุมสุดยอดของโลกว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืนครั้งที่ 1 (First Preparatory Committee for the World Summit on Sustainable Development - WSSD) จึงได้กำหนดจะจัดให้มีการประชุมสุดยอดของโลกว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืน ระหว่างวันที่ 2 -11 กันยายน 2545 ณ นคร โจฮันเนสเบิร์ก สาธารณรัฐแอฟริกาใต้ เพื่อทบทวนความคืบหน้าในรอบ 10 ปี ของการอนุวัติผลจากการประชุม UNCED โดยมีมติให้ผู้เข้าร่วมประชุมเป็นระดับประมุขของประเทศหรือหัวหน้ารัฐบาล (heads of state or government) หรือผู้แทนในระดับที่สูงที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยมีวัตถุประสงค์ของการประชุมมีดังนี้

1. เพื่อทบทวนความสำเร็จและความล้มเหลวของประเทศต่าง ๆ ในการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการ 21 ในตลอดช่วง 10 ปีที่ผ่านมา รวมถึงพันธกรณี และข้อตกลง และอนุสัญญาต่าง ๆ ที่เป็นผลมาจากการประชุม UNCED
2. พิจารณาหาวิธีและมาตรการต่าง ๆ เพื่อช่วยให้การอนุวัติตามแผนปฏิบัติการ 21 ให้ได้ผลในทางปฏิบัติมากยิ่งขึ้น

3. พิจารณาถึงหัวข้อ และประเด็นต่าง ๆ ที่มีความท้าทาย/ในรอบ 10 ปี ข้างหน้า

การดำเนินการของประเทศไทยหลังจากที่มีการประชุมสุดยอดของโลกว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืน ณ นครโจฮันเนสเบิร์ก สาธารณรัฐแอฟริกาใต้ โดยคณะรัฐมนตรีได้แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2545 โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการ รองนายกรัฐมนตรี (นายสุวิทย์ คุณกิตติ) และ รองนายกรัฐมนตรี (นายพรหมินทร์ เลิศสุริย์เดช) เป็นรองประธานกรรมการ และกรรมการประกอบด้วย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงาน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นกรรมการและเลขานุการ และเจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระดับ 10 เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการฯ ดังกล่าวได้มีมติในการประชุมครั้งที่ 1/2546 เมื่อวันที่ 29 มกราคม 2546 ให้จัดการระดมความเห็น เพื่อกำหนดกรอบยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืนที่ชัดเจนของประเทศ และรายงานให้คณะกรรมการฯ ทราบ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จึงกำหนดจัดให้มีการประชุมประจำปี 2546 เรื่อง “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ขึ้นในเดือนมิถุนายน 2546 ตามมติดังกล่าว ซึ่งผลการประชุมดังกล่าวได้สรุปไว้ดังนี้

สถานการณ์การพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนในสังคมโลก ส่งผลให้ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกให้ความสนใจต่อผลการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม โดยเอกสาร Our Common Future ได้เรียกร้องให้ชาวโลกเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตในลักษณะที่ปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อมและสอดคล้องกับข้อจำกัดของธรรมชาติมากขึ้น ขณะที่แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ได้เป็นแผนแม่บทของโลกที่กระตุ้นให้ประเทศต่าง ๆ มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจที่รับผิดชอบต่อสังคมในขณะเดียวกันให้การคุ้มครองฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อผลประโยชน์ของคนรุ่นต่อไปในส่วนของกรอบการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทของไทยจากการประชุมการพัฒนาที่ยั่งยืนครั้งนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2546) ได้สรุปไว้ ดังนี้

1. การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาไม่สมดุลและไม่ยั่งยืน ผลของการเร่งรัดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก มีการใช้ทุนทรัพยากรธรรมชาติเป็นฐานการผลิตอย่างฟุ่มเฟือยเกินอัตราการฟื้นตัวของระบบธรรมชาติ ได้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืนของระบบนิเวศ ขณะเดียวกันการสั่งสมพฤติกรรมการผลิตและการบริโภคที่ไม่เหมาะสม ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยขาดความสมดุลกับสภาพแวดล้อมที่มีคุณค่า เกิดการสะสมของปัญหาต่อทุนธรรมชาติ และระบบนิเวศซึ่งคนในสังคมจำเป็นต้องพึ่งพา ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนทั้งในปัจจุบันและรุ่นต่อไปในอนาคต จึงได้นำไปสู่ข้อสรุปที่ว่าความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไม่อาจดำรงอยู่อย่างยั่งยืนได้ หากไม่มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการพัฒนาให้เหมาะสม มีการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล พร้อมทั้งคุ้มครองระบบนิเวศให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน

2. กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในกระแสโลกได้เป็นพันธมิตรให้ประเทศไทยจำเป็นต้องปรับกระบวนการวางแผนและการพัฒนาประเทศใหม่ให้มุ่งสู่ความยั่งยืนมากขึ้น โดยกรอบการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทยมีพื้นฐานแนวคิดมาจาก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งยึดหลักทางสายกลาง เพื่อให้คนไทยมีภูมิคุ้มกันที่ดี และพึ่งตนเองได้มีการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมที่ทุกภาคมีส่วนร่วม เพื่อให้ประเทศสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุล มีคุณภาพและยั่งยืน

กรอบการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทย จึงเป็นการปรับเปลี่ยนกระบวนการพัฒนาของคนในสังคมไทย ให้มีการปรับทัศนคติ ค่านิยม และวิถีการดำรงชีวิตใหม่ ที่คำนึงถึงความเป็นองค์รวมของการพัฒนาทุกด้านอย่างสมดุล มีการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมที่สอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีคนเป็นศูนย์กลางหรือเป้าหมายของการพัฒนา และมุ่งเสริมสร้างให้เกิดการพัฒนาที่มีคุณภาพระหว่างมิติทางเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เพื่อความอยู่ดีมีสุขของประชาชนตลอดไป

กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้ง 3 มิติดังกล่าว (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2547) พิจารณาได้ ดังนี้

1. มิติด้านเศรษฐกิจ ซึ่งพิจารณาภายใต้บริบท 3 ประการ คือ การเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีคุณภาพ มีเสถียรภาพ และมีการกระจายความมั่งคั่งอย่างทั่วถึง ดังนี้

1.1 เศรษฐกิจที่มีคุณภาพ ต้องมีการปรับเปลี่ยนแนวคิดจากที่อาศัยความได้เปรียบ โดยเปรียบเทียบ (competitive advantage) ที่ให้ความสำคัญในเรื่องของคุณภาพและประสิทธิภาพ ภายใต้ปัจจัยขับเคลื่อนสำคัญ ได้แก่ นวัตกรรม เทคโนโลยี คุณภาพแรงงาน และการบริหารจัดการที่ดีซึ่งพัฒนาในลักษณะเชื่อมโยงทั้งในมิติระดับจุลภาค ระดับมหภาค ระดับประเทศ และภูมิภาค

1.2 การพัฒนาอย่างมีเสถียรภาพ เพื่อให้สามารถรักษาความยั่งยืนของการเติบโตทางเศรษฐกิจได้ ประเทศจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับเรื่องของเสถียรภาพควบคู่กับเศรษฐกิจที่มีคุณภาพ เสถียรภาพทางเศรษฐกิจจะเกิดขึ้นด้วยระบบเศรษฐกิจคู่ขนาน (dual track economy) โดยที่ประเทศจะต้องสามารถพึ่งตนเองได้ในระดับที่มีความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจพื้นฐาน ทั้งในระดับมหภาค ซึ่งประกอบด้วยความมั่นคงทางการเงิน การคลัง รวมทั้งระดับจุลภาค โดยมีเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็ง ภายใต้การรักษาทรัพยากรธรรมชาติของประเทศให้สามารถเป็นปัจจัยสนับสนุนการผลิตได้ในระยะยาว และมีการรักษาความสมดุลระหว่างการผลิตและการอนุรักษ์

1.3 การกระจายความมั่งคั่ง จะเป็นรากฐานที่สำคัญต่อการนำไปสู่ความยั่งยืนของการพัฒนา ซึ่งจะต้องเป็นทั้งการกระจายโอกาสในการเข้าถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจทรัพยากร ธรรมชาติและบริการพื้นฐานของรัฐ เพื่อให้เกิดความเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ และการกระจายผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากความเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างทั่วถึง

2. มิติด้านสังคม หมายถึง การพัฒนาคนและสังคมให้เชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล มีคุณภาพของชีวิตความเป็นอยู่ตามอัตภาพที่เป็นพลวัตร มีวิวัฒนาการตามจังหวะที่เหมาะสม มีการให้ความสำคัญที่ตัวตนและชุมชน มีการสร้างความเข้มแข็งให้ทุกภาคสูงขึ้น สามารถปรับตัวรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีจิตสำนึก พฤติกรรมและวิถีชีวิตไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมีการนำทุนทางสังคมและทุนทางทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่หลากหลายมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเหมาะสม

3. มิติด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การใช้ทรัพยากรธรรมชาติในปริมาณที่ระบบนิเวศสามารถฟื้นตัวกลับสู่สภาพเดิมได้ และปล่อยมลพิษที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรทั้ง

ออกสู่สิ่งแวดล้อมต้องอยู่ในระดับที่ระบบนิเวศสามารถดูดซับและทำลายมลพิษนั้นได้ด้วย กล่าวคือ หากใช้ทรัพยากรธรรมชาติประเภทที่ใช้แล้วหมดไป (non-renewable) จำเป็นต้องหาทรัพยากรธรรมชาติประเภทที่ใช้แล้วไม่หมดไป (สามารถหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ได้หรือ renewable) มาแทนที่ และต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วไม่หมดไปนี้มากเกินไปจนขีดความสามารถของระบบนิเวศในการผลิตทดแทนได้ด้วย ทั้งนี้ เพื่อคงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ และคุณภาพของสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เป็นฐานการผลิตของระบบเศรษฐกิจ และการดำรงชีวิตของมนุษย์ได้อย่างต่อเนื่องตลอดไป

นอกจากนี้ในการประชุมครั้งนี้ได้กล่าวถึง ยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน แนวทางการดำเนินงาน มีดังนี้

1. การบริหารจัดการเชิงพื้นที่อย่างบูรณาการ ยึดระบบนิเวศเป็นหลักภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาที่ยั่งยืนจำเป็นต้องคำนึงถึงขีดจำกัดและความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ ดังนั้น จึงต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริหารจัดการจากการยึดเขตพื้นที่การปกครองมาสู่การบริหารจัดการภายใต้ระบบนิเวศ เช่น ระบบลุ่มน้ำเป็นต้น โดยมีแนวทางดังนี้

1.1 บูรณาการและเชื่อมโยงมิติต่าง ๆ ของการพัฒนาให้เกิดการใช้ประโยชน์ ที่เกี่ยวเนื่องกัน ทั้งในมิติของป่าไม้ น้ำ อากาศ ที่ดิน กิจกรรมการพัฒนาทางเศรษฐกิจ วิธีการผลิต วิธีชีวิต และวัฒนธรรมชุมชน อย่างเป็นองค์รวม เป็นระบบ และเหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ที่มีความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์กับการอนุรักษ์ รวมทั้งระหว่างต้นทุนทางเศรษฐกิจกับต้นทุนทางสังคม

1.2 นำข้อมูล GIS (geographical information system) มาใช้ทั้งในการวางแผนและการติดตามประเมินผลเพื่อให้รู้ถึงศักยภาพและข้อจำกัดหรือปัญหาที่แท้จริงในพื้นที่

1.3 บริหารจัดการภายใต้เครือข่ายความร่วมมือของพหุภาคีอย่างเป็นธรรมรัฐในทุกขั้นตอนของการพัฒนา กล่าวคือ นับตั้งแต่ขั้นของการวางแผน ร่วมคิด ร่วมดำเนินการร่วมเฝ้าระวัง ร่วมติดตามประเมินผล รวมทั้งร่วมรับผลประโยชน์หรือผลกระทบจากการร่วมดำเนินการ ทั้งนี้ ภาครัฐจะต้องเปลี่ยนแนวคิดและวิธีการทำงาน จากการเป็นผู้ดำเนินการหลักมาเป็นผู้ประสานงาน และอำนวยความสะดวกให้เกิดกลไกความร่วมมือ

1.4 สร้างเอกภาพในการทำงานของภาครัฐ ทั้งในการกำหนดนโยบายและการจัดการ รวมทั้งเพิ่มบทบาทและสนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการเข้าร่วมรับผิดชอบบริหารจัดการอย่างจริงจัง ทั้งทางด้านการมอบอำนาจหน้าที่ การถ่ายทอดองค์ความรู้ และการปรับระเบียบวิธีการทางงบประมาณหรือการคลังส่วนท้องถิ่นให้สอดคล้องกับภารกิจที่จะเพิ่มขึ้น

1.5 ปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับสถานการณ์ และเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ให้ชัดเจน ก่อให้เกิดความคล่องตัว มีการกระจายอำนาจ และการมีส่วนร่วม รวมทั้งสามารถบังคับใช้ได้จริงและครอบคลุม

1.6 นำกลไกสนับสนุนด้านอื่น ๆ (นอกเหนือจากกฎหมาย) มาใช้ให้มากขึ้น เช่น มาตรการทางการเงินและการคลัง เครื่องมือทางด้านเศรษฐศาสตร์ การปรับปรุงการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมให้โปร่งใส น่าเชื่อถือ และเร่งให้องค์กรบริหารลุ่มน้ำที่ประชาชนมีส่วนร่วมดำเนินการได้โดยเร็วยิ่งขึ้น

2. ดำเนินมาตรการเชิงรุกในการป้องกันฐานทรัพยากร โดยเปลี่ยนกระบวนทัศน์การจัดการจากเดิม ที่เป็น “เชิงรับ” คือ เป็นการแก้ไขปัญหาหลังจากที่ปัญหาเกิดขึ้นแล้ว ซึ่งทำให้เสียค่าใช้จ่ายสูงและเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม มาเป็นการดำเนินการ “เชิงรุก” คือ ป้องกันก่อนปัญหาจะเกิดขึ้น

จากการประชุมในครั้งนี สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จะนำเสนอคณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนพิจารณา จากนั้นจะนำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาให้ความเห็นชอบ และมอบหมายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการต่อไป

7. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้ที่ดินของโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการร่วมกับองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาและจัดการแหล่งพลอยจังหวัดแพร่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

7.1 ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 ที่เกี่ยวข้องกับการทำเหมืองการสำรวจแร่ (จรรยา, 2544)

7.2 กฎหมายว่าด้วยการขุดดินและถมดิน พ.ศ. 2543 (จรรยา, 2544)

7.3 กฎหมายการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 (จรรยา, 2544)

7.4 ระเบียบคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เรื่องการให้ความยินยอมในการนำทรัพยากรธรรมชาติในเขตปฏิรูปที่ดินไปใช้ประโยชน์ตามกฎหมายอื่น พ.ศ. 2541

7.5 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 (จรรยา, 2544)

7.6 พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510 (วิสูตร, 2546)

7.7 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (อำนาจ, 2545)

7.8 มาตรการการใช้ที่ดินในเขตคุณภาพลุ่มน้ำชั้นต่าง ๆ ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2538 (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2539)

พระราชบัญญัติแต่ละฉบับมีรายละเอียดอยู่ในภาคผนวก

8. โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการร่วมกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาและจัดการแหล่งพลอยจังหวัดแพร่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

8.1 ความเป็นมาของโครงการวิจัยฯ

รายงานโครงการวิจัยศักยภาพของแหล่งพลอยแพร่ ปี พ.ศ. 2542 - 2543 พบว่าพลอยแพร่มีการกระจายตัวสะสมตามลำห้วยแม่สูงและห้วยสาขา และยังคงมีศักยภาพในด้านแหล่งแร่อยู่บ้างบางบริเวณ สภาพภูมิประเทศมีลักษณะสวยงามและสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้ คณะผู้วิจัยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จึงได้จัดทำโครงการจัดการและพัฒนาแหล่งพลอยแพร่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (ภาพที่ 1) โดยอาศัยประวัติความเป็นมา ในการขุดค้นหาพลอยไพลิน บ้านบ่อแก้ว และบริเวณหมู่บ้านใกล้เคียงในเขต อำเภอเด่นชัย อำเภอวังชิ้น (ภาพที่ 2) มาเป็นจุดขายร่วมกับลักษณะภูมิประเทศ และวางแผนการบริหารโครงการฯ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นและเจ้าของที่ดิน เพื่อจัดการใช้ประโยชน์ในที่ดินอย่างสมดุล และยั่งยืน และก่อประโยชน์ให้แก่ชุมชนต่อไป (พรสวาท และคณะ, 2543)

โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการร่วมกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาและจัดการแหล่งพลอยจังหวัดแพร่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีวัตถุประสงค์ของโครงการ คือ

1. เพื่อศึกษาจัดทำแผนการพัฒนาและการบริหารจัดการแหล่งพลอยในเขตตำบลไทรน้อย อำเภอเด่นชัย ตำบลนาพล อำเภอวังจั่น และพื้นที่ต่อเนื่องให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวธรรมชาติ เศรษฐกิจเชิงอนุรักษ์
2. เพื่อพัฒนาศักยภาพและเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแหล่งพลอยและพื้นที่ต่อเนื่องให้แก่ชุมชนท้องถิ่น ในเขตตำบลไทรน้อย อำเภอเด่นชัย และตำบลนาพล อำเภอวังจั่น

ภาพที่ 1 โครงการแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติเชิงอนุรักษ์สวนเกษตรเชิงอนุรักษ์

ภาพที่ 2 หลุมขุดค้นหาพลอยไพไลนในอดีตบริเวณหมู่บ้านบ่อแก้วในอำเภอเด่นชัย

โดยมีรูปแบบของโครงการดังกล่าวเป็นโครงการวิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชน เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นมีความพร้อมในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เมื่อสิ้นสุดลงโครงการ ฯ แล้วชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้ดูแลจัดการให้เกิดความยั่งยืนต่อไป ซึ่งจะเป็นการสร้างงาน และกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง (สุรเชษฐ์ และ ครรชณี, 2545)

8.2 ธรณีวิทยาแหล่งแร่พลอย ของบ้านบ่อแก้ว จังหวัดแพร่

ลักษณะการสะสมตัวของพลอยของจังหวัดแพร่ มี 2 ลักษณะด้วยกันคือ แบบการสะสมตัวแบบลานแร่ และแบบการสะสมตัวแบบอยู่กับที่ในหินบะซอลต์ผุ การสะสมตัวแบบลานแร่กระจายตัวเป็นบริเวณกว้างทั้งในพื้นที่อำเภอเด่นชัย อำเภอวังจั้น จังหวัดแพร่ พลอยที่พบส่วนใหญ่มีสีน้ำเงิน เข้มอึมตัว บางชนิดเป็นพลอยสดาร์ ส่วนใหญ่จะมีเนื้อทึบ หรือมีเนื้อหินปน รวมทั้งมีหม่าขาวด้วย ผลึกพลอยที่พบเป็นรูปหกเหลี่ยมทรงตั้งเป็ียร์ และมักจะแตกเป็นแผ่นเรียบหกเหลี่ยม พลอยแพร่ที่พบใหญ่สุดมีขนาด 257 กระรัต “Big Phrae” (ภาพที่ 3) สมบัติทางแสงและลักษณะทางกายภาพของพลอยแพร่ ค่าความถ่วงจำเพาะ 3.95-4.01 ค่าดัชนีหักเห 1.761, 1.768 เพ็อนพลอยที่พบ ได้แก่ นิล และ

เพทาย (ภาพที่ 4) พลอยไพลินแหล่งจังหวัดแพร่สามารถแยกจากพลอยศรีลังกาและออสเตรเลียได้ชัดเจน บริเวณบ้านบ่อแก้ว มีลักษณะการสะสมตัวแบบลานแร่บนตะพักลำน้ำเก่า (ภาพที่ 5) โดยพบเป็นชั้นกรวดอัดตัวแน่นมีแร่เหล็กเป็นตัวเชื่อมประสานในบางบริเวณ พบพลอยไพลิน (sapphire) เนื้อใส เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 4 มิลลิเมตร และ นิล (black spinel) ในชั้นกะสะขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 5 ถึง 8 มิลลิเมตร ความหนาของชั้นกะสะ 1-1.5 เมตร วางตัวอยู่บนหินบะซอลต์ผุชั้นล่าง (พรสวาท และคณะ, 2543)

ภาพที่ 3 พลอยแพร่ที่พบใหญ่สุด “Big Phrae”

ภาพที่ 4 เพทายที่พบในแหล่งพลอยแพร่

ภาพที่ 5 ลักษณะธรณีวิทยาบริเวณศูนย์ท่องเที่ยวพลอยไพลินบ้านบ่อแก้ว

8.3 พื้นที่ตั้งโครงการวิจัยฯ

โครงการวิจัยตั้งอยู่บริเวณริมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 101 เด่นชัย – ศรีสะเกษ ระยะทางหลักกิโลเมตรที่ 90 และต่อเนื่องไปทางทิศตะวันออก ครอบคลุมเนื้อที่รวมโดยประมาณ 50 ไร่ ในเขตหมู่ที่ 10 ตำบลไพร่ชัย อำเภอด่านช้าง จังหวัดแพร่ ปรากฏอยู่ในแผนที่ภูมิประเทศ กรมแผนที่ทหาร มาตราส่วน 1 : 50,000 ราว 49441 (บ้านบ่อแก้ว) (ภาพที่ 6) โดยลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ลาดเนินเขาและร่องห้วยแห่งขนาดเล็ก มีห้วยไพร ไหลผ่านริมขอบพื้นที่โครงการฯ ด้านทิศเหนือ

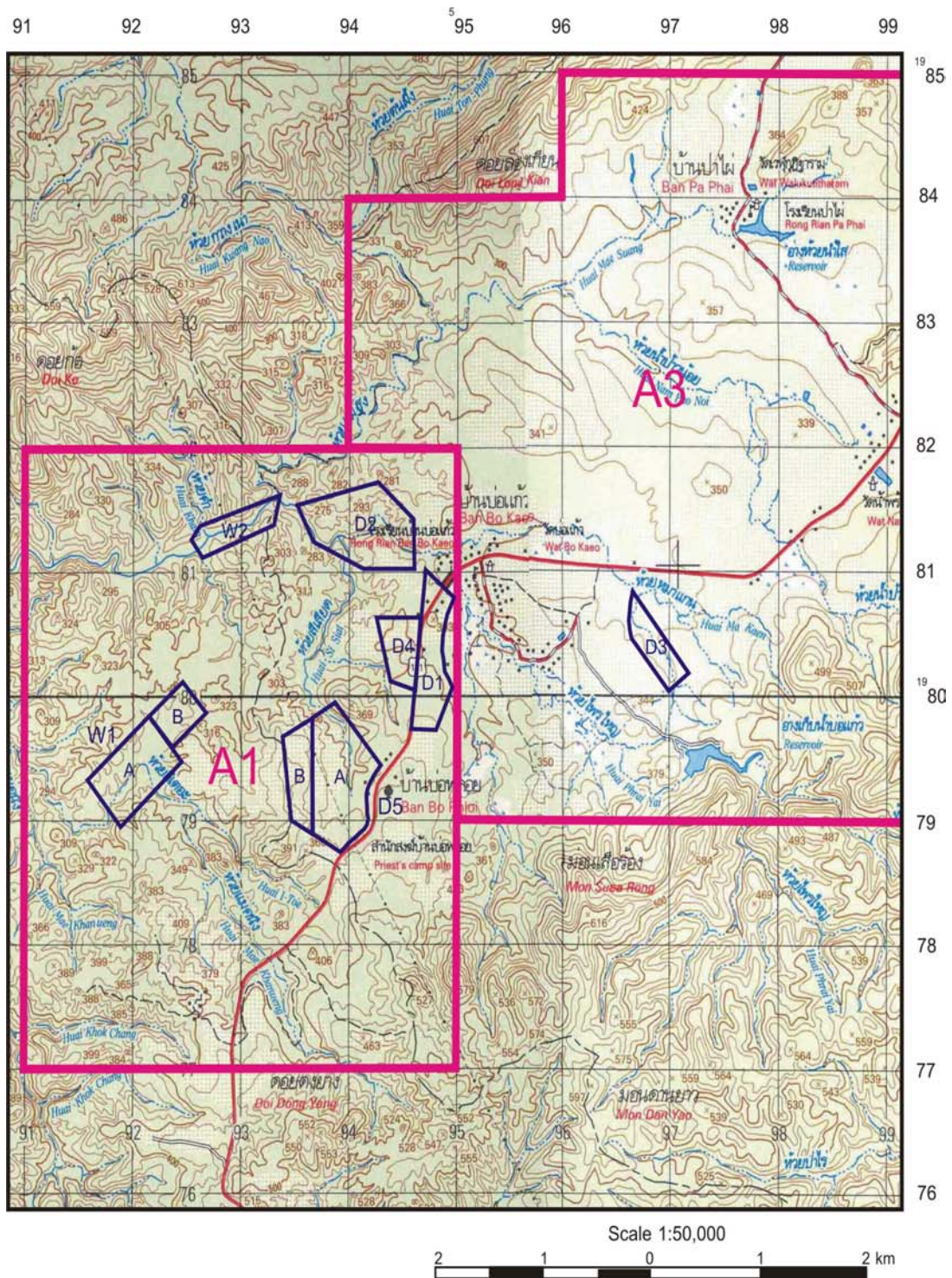
8.4 ลักษณะการดำเนินโครงการวิจัยฯ

8.4.1 ประชาสัมพันธ์ชี้แจงวัตถุประสงค์โครงการฯ ให้แก่องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และประชาชนทั่วไป ได้รับรู้ถึงการเข้ามาทำโครงการ และขออนุญาตการเข้าทำโครงการ วิจัยฯ ต่อ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลไพร่ชัย อำเภอด่านช้าง องค์การบริหารส่วนตำบลนาพูน อำเภอวังชิ้น

8.4.2 แจกหนังสือการเข้าทำโครงการวิจัยให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ ได้แก่ นายอำเภอด่านช้าง นายอำเภอวังชิ้น ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นต้น

8.4.3 ดำเนินโครงการวิจัยด้านวิชาการในพื้นที่ ตามลักษณะกลุ่มโครงการย่อยต่าง ๆ รวม 7 โครงการ ได้แก่

- 1) โครงการจัดทำแผนการพัฒนาและจัดการแหล่งพลอยจังหวัดแพร่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
- 2) โครงการศึกษาด้านธรณีวิทยาแหล่งพลอยสาริตเพื่อการพัฒนาและจัดการแหล่งพลอย จังหวัดแพร่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
- 3) โครงการศึกษาศักยภาพพื้นที่เสี่ยงภัยและการป้องกันจากการพัฒนาบ่อพลอย จังหวัดแพร่

ภาพที่ 6 พื้นที่ D1 โครงการวิจัย จัดทำศูนย์นันทนาการแหล่งพลอยเพื่อการท่องเที่ยว

สัญลักษณ์

D1 พื้นที่จัดทำศูนย์นันทนาการ

A1 พื้นที่สำรวจ

4) โครงการการศึกษาและสำรวจหาศักยภาพแหล่งแร่พลอย ด้วยวิธีธรณีฟิสิกส์ บริเวณพื้นที่อำเภอวังชิ้น และ อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่

5) โครงการการศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม โครงการพัฒนาและจัดการแหล่งพลอย จังหวัดแพร่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

6) โครงการการออกแบบเครื่องประดับ

7) โครงการการพัฒนาคุณภาพพลอยจากแหล่งพลอยจังหวัดแพร่ โดยการเผา

8.4.4 คัดเลือกพื้นที่เพื่อจัดทำเป็นศูนย์บริการและศูนย์นิทรรศการแหล่งท่องเที่ยว พลอยแพร่ เพื่อดำเนินกิจกรรมเชิงปฏิบัติการร่วมกับท้องถิ่น

8.4.5 อบรมถ่ายทอดเทคโนโลยีแก่ชุมชน ในเกือบทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยและการพัฒนาแหล่งพลอยแพร่เป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่น การอบรมความรู้ด้านอัญมณีและการกำเนิดพลอยแพร่ การอบรมด้านการเกษตร การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การทำของที่ระลึก การอบรมเรื่อง แนวคิดและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แก่ผู้นำท้องถิ่นและชาวบ้านทั่วไป เพื่อเกิดองค์ความรู้ร่วมกับโครงการวิจัยฯ ในการช่วยกันผลักดันให้กิจกรรมแหล่งท่องเที่ยวเกิดขึ้นได้จริง

8.4.6 จัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อการมีส่วนร่วมกับศูนย์บริการและศูนย์สาธิตพลอยไพฑูริย์บ่อแก้ว ได้แก่ กลุ่มท่องเที่ยวบ้านบ่อแก้ว เป็นต้น และจะขยายแนวร่วมจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น กลุ่มบ้านพัก กลุ่มทำอาหาร กลุ่มทำของที่ระลึก เป็นต้น

8.4.7 จัดการดำเนินการกิจกรรมแหล่งท่องเที่ยว อันประกอบด้วยศูนย์บริการและศูนย์นิทรรศการ ศูนย์สาธิตพลอยไพฑูริย์บ่อแก้ว กิจกรรมศึกษาแร่และหินในสนาม การจัดทำสวนเกษตรการแปรรูปผลิตภัณฑ์ จักรยานภูเขา เส้นทางศึกษาธรรมชาติ เป็นต้น

8.4.8 ประเมินผลโครงการวิจัยฯ และติดตามผล

8.4.9 การส่งมอบโครงการให้แก่ท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการต่อเนื่อง

8.5 วิธีการดำเนินโครงการวิจัยฯ

กำหนดกิจกรรมในการดำเนินโครงการวิจัย สามารถแบ่งออกให้เห็นชัดเจน 4 ด้านด้วยกันคือ (สุรเชษฐ์ และ ดรรรชนี, 2545)

- 1) ด้านวิชาการและงานวิจัย
- 2) ด้านการพัฒนาพื้นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว
- 3) ด้านการบริหารและถ่ายทอดเทคโนโลยีและการมีส่วนร่วม
- 4) ด้านการติดตามประเมินผลและการส่งมอบโครงการ

ด้านวิชาการและงานวิจัย ประกอบด้วยโครงการศึกษาวิจัยจำนวน 4 โครงการย่อย ดังนี้

(1) โครงการย่อยที่ 1 โครงการจัดทำแผนการพัฒนาและจัดการแหล่งพลอย จังหวัดแพร่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นการจัดทำแผนการพัฒนาและการบริหารจัดการพื้นที่ให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวธรรมชาติเศรษฐกิจเชิงอนุรักษ์และเตรียมพร้อมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวพลอยแพร่และพื้นที่ต่อเนื่องกับชุมชนท้องถิ่นและผู้เกี่ยวข้อง

(2) โครงการย่อยที่ 2 โครงการศึกษาด้านธรณีวิทยาแหล่งพลอยสาธิตเพื่อการพัฒนาและจัดการแหล่งพลอยจังหวัดแพร่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นการศึกษาข้อมูลลักษณะธรณีวิทยาและรูปแบบการสะสมตัวของแร่พลอยไพโลนเพื่อจัดเป็นข้อมูลพื้นฐานและการให้ความรู้การกำเนิดและการสะสมตัวของพลอยในทางวิชาการทั้งนี้ประกอบด้วยโครงการย่อยอีก 3 โครงการคือ

(2.1) โครงการศึกษาและสำรวจหาศักยภาพแหล่งแร่พลอยด้วยวิธีทางธรณีฟิสิกส์ เป็นการศึกษาลักษณะธรณีวิทยาใต้ผิวดินด้วยวิธีธรณีฟิสิกส์เพื่อเป็นบริเวณตัวอย่าง การหาโครงสร้างและลักษณะการสะสมตัวของชั้นกะสะที่คาดว่าจะให้พลอย และแหล่งกำเนิดของลาวาภูเขาไฟ

(2.2) โครงการการออกแบบเครื่องประดับ เป็นการศึกษาและออกแบบเครื่องประดับต่าง ๆ ให้สัมพันธ์กับคุณลักษณะพลอยแพร่ โดยอาศัยศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิตประจำถิ่น

(2.3) โครงการการพัฒนาคุณภาพพลอยจากแหล่งพลอยจังหวัดแพร่โดยการเผาเป็นการศึกษารูปแบบและวิธีการเพิ่มคุณภาพพลอยแพร่โดยวิธีการเผาปรับปรุงคุณภาพ

(3) โครงการย่อยที่ 3 การศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการพัฒนา และจัดการแหล่งพลอยจังหวัดแพร่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นการศึกษาถึงสภาพปัจจุบันของสิ่งแวดล้อมในพื้นที่โครงการและพื้นที่ใกล้เคียง มาตรการการป้องกันแก้ไขและลดผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการจัดทำโครงการวิจัยฯ

(4) โครงการประเมินระดับความเสี่ยงภัยธรรมชาติและจัดทำฐานข้อมูลสารสนเทศทางภูมิศาสตร์บริเวณแหล่งพลอยจังหวัดแพร่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นการศึกษาถึงสถานภาพระดับความเสี่ยงภัยจากอุทกภัยแผ่นดินถล่มและการกัดเซาะพังทลายของดินในพื้นที่โครงการวิจัยฯ

ด้านการพัฒนาจัดการพื้นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว และกิจกรรมเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว มีดังนี้

- (1) การบริการและการแสดงนิทรรศการกลางแจ้ง
- (2) การพักผ่อนแบบชาวบ้าน
- (3) ที่พักเจ้าหน้าที่
- (4) การสาธิตการแต่งแร่ (เหมืองจำลอง) และกิจกรรมศึกษาหินและแร่
- (5) สวนเกษตรปลอดสารพิษ
- (6) การให้ความรู้ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- (7) เส้นทางจักรยานธรรมชาติโดยรอบบริเวณโครงการ
- (8) ระบบสาธารณูปโภค(ไฟฟ้า/น้ำใช้/ถนน) และการตกแต่งภูมิทัศน์
- (9) การจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมฝีมือท้องถิ่น
- (10) กิจกรรมร่วมของชุมชน (บ้านพัก/แปรรูปอาหาร/ของที่ระลึก/ร้านค้าชาวบ้าน)

ด้านการบริหาร การถ่ายทอดเทคโนโลยีและการมีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมดังนี้

- (1) การทำบันทึกความร่วมมือ 3 ฝ่าย ในการจัดทำโครงการ ได้แก่ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ องค์กรบริหารส่วนตำบลทราย้อย และเจ้าของที่ดิน 3 ราย
- (2) การอบรมและถ่ายทอดเทคโนโลยีให้แก่ชุมชนเพื่อสอดคล้องกับกิจกรรมโครงการ เช่น
 - การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับพลอยแพร์และการกำเนิด
 - การอบรมให้ความรู้การปรับปรุงคุณภาพพลอยและการออกแบบผลิตภัณฑ์
 - การอบรมด้านแนวคิดและหลักการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ องค์กรประกอบของ การท่องเที่ยวและการจัดองค์กรที่เกี่ยวข้อง
 - การอบรมการแปรรูปอาหารจากวัตถุดิบในท้องถิ่น และจากโครงการวิจัยฯ เช่น การทำน้ำนมข้าวโพดหวาน การทำหน่อไม้ การดองผลไม้อย่างมีคุณภาพ เป็นต้น
 - การอบรมให้ความรู้ปฎิบัติภาพและวิธีการทำปฎิบัติภาพไว้ในครัวเรือนอย่างง่าย
- (3) การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ได้แก่
 - การจัดการอบรมให้ความรู้แก่ผู้นำท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้าน
 - การจัดกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในท้องถิ่นขึ้นเพื่อการเชื่อมโยงกับกิจกรรมโครงการวิจัยฯ ไปสู่ชุมชน
 - กลุ่มนวดเพื่อสุขภาพ
 - การจัดเตรียมกลุ่มแปรรูปอาหารผ่านทางแกนนำกลุ่มแม่บ้าน
 - การเตรียมกลุ่มความร่วมมืออื่น ๆ เช่น กลุ่มบ้านพัก กลุ่มหัตถกรรมของที่ระลึกกลุ่มมัคคุเทศก์ท้องถิ่น และยุวมัคคุเทศก์ เป็นต้น

ด้านการติดตามประเมินผลและการส่งมอบโครงการ ประกอบด้วยกิจกรรมดังนี้

- (1) การส่งมอบโครงการให้เจ้าของที่ดินและท้องถิ่นร่วมกับผู้บริหาร หลังระยะเวลา 3 ปี
- (2) การติดตามประเมินผลเพื่อปรับปรุงแก้ไข

(3) การติดตามเป็นที่เล็ง/ที่ปรึกษาโครงการ ในช่วงหลังการส่งมอบ

(4) การมีโครงการเชื่อมโยง เพื่อให้เกิดความยั่งยืน เช่น ในลักษณะของมหาวิทยาลัย ก็อาจจะเป็นการศึกษามัธยมศึกษาที่โดดเด่นทางธรณีวิทยา ในบริเวณพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อเป็นจุดร่วมในการท่องเที่ยว

9. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ราชบัณฑิตยสถานบัญญัติความหมายของ “Ecotourism” ว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” แต่มีนักวิชาการหลายกลุ่มใช้คำ “Ecotourism” ในความหมายว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งความหมายของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ก็คือ การท่องเที่ยวที่มีนิเวศวิทยาเป็นรากฐานหรือการท่องเที่ยวที่มีธรรมชาติเป็นรากฐาน (สุรเชษฐ์ และ ดรรรชนี, 2545)

The Ecotourism Society ในสุรเชษฐ์ และ ดรรรชนี (2545) ได้กำหนดความหมายของ Ecotourism ว่าหมายถึง “การเดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้ถึงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ธรรมชาติด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศ และในขณะเดียวกันก็จะช่วยสร้าง โอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและเกิดประโยชน์ต่อประชาชนท้องถิ่น”

สุรเชษฐ์ และ ดรรรชนี (2545) โดยได้สรุปสาระสำคัญซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ไว้ดังต่อไปนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เกี่ยวข้องกับพื้นที่ธรรมชาติและกิจกรรม รวมไปถึงองค์ประกอบทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่ในพื้นที่ธรรมชาตินั้นด้วย โดยจะมุ่งเน้นที่คุณค่าของธรรมชาติ หรือลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อใช้เป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว ไม่ใช่เน้นที่การเสริมสร้างแต่งหรือการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

2. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นการท่องเที่ยวที่ทุกฝ่ายมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ระบบนิเวศ และวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยไม่ทำลายหรือทำให้สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติเสื่อมโทรมหรือมีผลกระทบต่อวัฒนธรรม

3. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้ หรือมีประสบการณ์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติโดยตรง ซึ่งนอกจากจะทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจและความเพลิดเพลินแล้ว ยังสามารถช่วยเสริมสร้างจรรยาบรรณด้านสิ่งแวดล้อมเชิงบวกให้แก่นักท่องเที่ยว ด้วยการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์กลับคืนสู่ธรรมชาติและ การอนุรักษ์ธรรมชาติ ในขณะที่เดียวกันจะต้องเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อมด้วย

4. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทั้งในการให้บริการ การช่วยดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว และการกระจายประโยชน์อย่างเป็นธรรมสู่ท้องถิ่น

หลักการดังกล่าวข้างต้นนี้ อาจสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ แนวใหม่นั้นเป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงผลประโยชน์ของธุรกิจการท่องเที่ยวในระยะยาว จึงจำเป็นต้องมีการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมของชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวให้มีกระทบในทางลบน้อยที่สุด และท้องถิ่นได้รับประโยชน์จากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว อย่างยุติธรรม มิใช่เป็นเพียงเป้าหมายที่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวมาตัดดวงเอาผลประโยชน์แต่เพียงฝ่ายเดียวเช่นที่ผ่านมาในอดีต

โดยทั่วไปแล้วการจัดการด้านการท่องเที่ยวต้องครอบคลุมองค์ประกอบหลักที่สำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านทรัพยากรท่องเที่ยว (2) ปัจจัยด้านการบริการกิจกรรมการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก (3) ปัจจัยด้านตลาดการท่องเที่ยว และ (4) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวซึ่งรวมถึงองค์กรและกฎระเบียบต่าง ๆ เกี่ยวข้อง การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ก็เช่นกัน (สุรเชษฐ์ และ ครรชนี, 2545)

อุปกรณ์และวิธีการ

อุปกรณ์

1. เครื่องวัดพิกัด (GPS)
2. คอมพิวเตอร์
3. Scanner
4. กล้องถ่ายรูป Digital
5. แผนที่
6. หนังสือ วารสาร เอกสารวิชาการ

วิธีการ

1. รวบรวม เอกสาร ข้อมูล แผนที่ กฎหมาย และระเบียบ ที่เกี่ยวข้อง

- โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการร่วมกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาและจัดการแหล่งพลอยจังหวัดแพร่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
- กฎหมาย และระเบียบ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน
- กฎหมาย และระเบียบ ที่เกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยว
- กฎหมาย และระเบียบ ที่เกี่ยวกับการทำเหมืองแร่
- การพัฒนาที่ยั่งยืน
- การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

2. การสำรวจ เก็บข้อมูลภาคสนาม ที่บริเวณบ้านบ่อแก้ว อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่

- การใช้ประโยชน์ที่ดินของโครงการฯ
- กิจกรรมการท่องเที่ยวของโครงการฯ
- สภาพแวดล้อมของโครงการฯ
- สิทธิการถือครองที่ดินของโครงการฯ
- พิกัด ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของโครงการฯ

- สอบถามข้อมูลทั่วไปกับชาวบ้านที่อาศัยใกล้เคียง เกี่ยวกับโครงการฯ

3. วิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม

- การดำเนินงานของโครงการฯ สอดคล้องกับกระแสการพัฒนาของโลกในศตวรรษ 21
- การดำเนินงานของโครงการฯ สอดคล้องกับนโยบายของรัฐ เรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและการมีส่วนร่วม
- การดำเนินงานของโครงการฯ เกี่ยวข้องกับ กฎหมาย และระเบียบ ใดบ้าง

4. วิเคราะห์ข้อมูล และพรรณนา

ทำการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความสำเร็จของการดำเนินงานโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการร่วมกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาและจัดการแหล่งพลอยจังหวัดแพร่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

5. วิเคราะห์กฎหมายและระเบียบปฏิบัติ

วิเคราะห์กฎหมายและระเบียบปฏิบัติ และชี้ประเด็นปัญหา ข้อจำกัด อุปสรรคของการพัฒนาแหล่งแร่และนำทรัพยากรแร่มาใช้อย่างยั่งยืน เฉพาะกรณีโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการร่วมกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาและจัดการแหล่งพลอยจังหวัดแพร่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พร้อมเสนอข้อปฏิบัติและแนวทางการแก้ไข

6. สถานที่และระยะเวลาทำการวิจัย

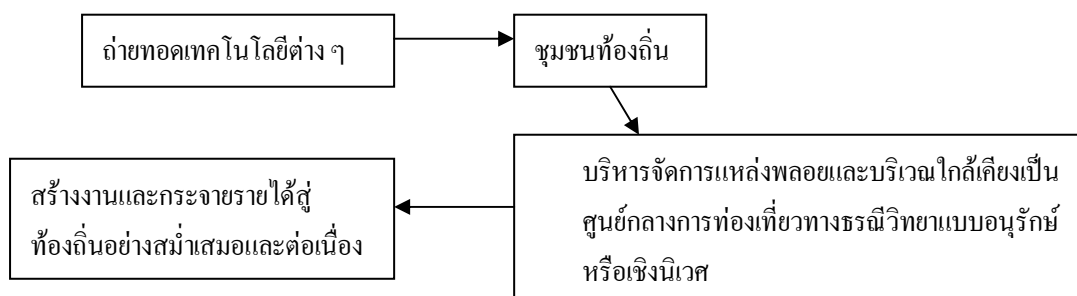
สถานที่ บริเวณอำเภอเด่นชัยและอำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่
ระยะเวลา เดือนตุลาคม 2546 ถึง เดือนมกราคม 2548

ผลการศึกษา

โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการร่วมกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาและจัดการแหล่งพลอยจังหวัดแพร่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในลักษณะนี้ยังไม่เคยมีการดำเนินการมาก่อนในประเทศไทย จึงมีความจำเป็นต้องมีการทบทวนแนวทางปฏิบัติกฎหมายต่าง ๆ รวมทั้งการขออนุญาตใช้ที่ดินในการดำเนินงาน ด้วยเหตุนี้ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องทำการศึกษาวิจัยโครงการฯ โดยจะเป็นการศึกษาวเคราะห์ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความสำเร็จของการดำเนินงาน ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับมิติของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มิติทางธรณีวิทยา แหล่งแร่ และมิติของการอนุรักษ์ การศึกษานี้จะนำเสนอในลักษณะแนวทางการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน (sustainable land use and natural resource management) จากนั้นจะเป็นการศึกษาวเคราะห์กฎหมายและระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของโครงการฯ และระบุประเด็นข้อจำกัด อุปสรรคของกฎหมาย และระเบียบปฏิบัติที่มีความเป็นไปได้ที่จะทำให้โครงการฯ สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ พร้อมได้ข้อเท็จจริง การวิเคราะห์วิจัย และเสนอแนะแนวทาง เพื่อให้โครงการฯ สามารถปรับปรุงให้เกิดประโยชน์สูงสุดและสามารถดำเนินการได้ โดยมีรายละเอียดของการศึกษาและผลการวิจัย ดังนี้

ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความสำเร็จของการดำเนินงานโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการร่วมกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาและจัดการแหล่งพลอยจังหวัดแพร่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

วิเคราะห์ความสำเร็จของโครงการ ฯ สรุปได้ว่า เพื่อให้มีการถ่ายทอดเทคโนโลยีต่าง ๆ แก่ชุมชนท้องถิ่นให้สามารถบริหารจัดการแหล่งพลอยและบริเวณใกล้เคียงเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวทางธรณีวิทยาแบบอนุรักษ์หรือเชิงนิเวศ ซึ่งจะเป็นการสร้างงาน และกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง (ภาพที่ 7)

ภาพที่ 7 แผนผังความสำเร็จของโครงการ ฯ

การศึกษาครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาวิจัย วิเคราะห์ จากข้อมูลทุติยภูมิ และได้มีการตรวจสอบในสถานที่ดำเนินโครงการฯ เพื่อให้ข้อมูลที่ได้มีความถูกต้องและสอดคล้องกับความเป็นจริงของโครงการฯ ให้มากที่สุด สามารถจำแนกวิเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อความสำเร็จของโครงการวิจัย ฯ ตามภาพที่ 7 โดยใช้หลักการจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (สุรเชษฐ์ และ ครรชนี, 2545) จะมี 4 ปัจจัยใหญ่ ๆ ที่มีผลกระทบต่อความสำเร็จของการดำเนินงานโครงการฯ ดังนี้

- 1) ปัจจัยด้านทรัพยากรท่องเที่ยว
- 2) ปัจจัยด้านการบริการกิจกรรมการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก
- 3) ปัจจัยด้านตลาดการท่องเที่ยว
- 4) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ

ปัจจัยด้านทรัพยากรท่องเที่ยว

ปัจจัยด้านทรัพยากรท่องเที่ยวของพื้นที่โครงการฯ นับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นฐานทรัพยากรที่จะดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยว ซึ่งปัจจัยด้านทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการฯ จะมีปัจจัยย่อย ๆ ที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. สภาพทางธรณีวิทยา

สภาพทางธรณีวิทยาของโครงการฯ จะมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นต้นทุน หรือเป็นฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวของโครงการนี้ เพื่อให้เป็นแหล่งดึงดูดการท่องเที่ยว ความรู้ทางธรณีวิทยา จะถูกถ่ายทอดเป็นภาษาที่นักท่องเที่ยวเข้าใจได้ นำเสนอจุดเด่นที่น่าสนใจ การถ่ายทอดเทคโนโลยีองค์ความรู้จะต้องมีความเหมาะสม และสอดคล้องกับแนวทางของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นเทคโนโลยีการทำเหมือง เทคโนโลยีการแต่งแร่ เทคโนโลยีการเพิ่มมูลค่าแร่ เทคโนโลยีการจัดสร้างศูนย์แสดงนิทรรศการแหล่งกำเนิดพลอยและ เทคโนโลยีการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางธรณีวิทยาเชิงอนุรักษ์

นอกจากนี้ต้องแสดงให้เห็นให้ผู้ชมชน ได้รู้และเข้าใจถึงผลกระทบที่ชัดเจนของการจัดการแหล่งพลอยเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรณีวิทยาแบบอนุรักษ์หรือเชิงนิเวศ กับการทำเหมืองพลอยจริง ๆ มีความแตกต่างกันอย่างไร เพื่อให้ผู้ชมชนได้เข้าใจจะได้ช่วยรักษาสภาพทางธรณีวิทยาซึ่งเป็นจุดขาย และฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรณีวิทยาแบบอนุรักษ์หรือเชิงนิเวศที่สำคัญ (ตารางที่ 1)

2. สภาพแวดล้อมธรรมชาติ

สภาพแวดล้อมธรรมชาติ มีความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นอย่างมากเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้ หรือมีประสบการณ์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติโดยตรง โครงการฯต้องระมัดระวังต่อการพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพื้นที่ การจัดการพื้นที่จึงต้องคำนึงถึงขีดความสามารถของพื้นที่หรือทรัพยากรในการรองรับการท่องเที่ยว โดยไม่เน้นการปรับปรุงหรือพัฒนาเกินความจำเป็น แต่หากมีพื้นที่ที่จำเป็นต้องการปรับแต่งภูมิทัศน์เพิ่มคุณค่าต้องไม่รบกวนหรือทำให้สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงสภาพไปจากเดิมจนทำให้เสียสถานะสมดุล ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศในพื้นที่ได้ การคงสภาพพื้นที่ป่าและภูมิประเทศที่สวยงามให้ใกล้เคียงกับสภาพก่อนการดำเนินโครงการฯ (ภาพที่ 8 และ 9)

ตารางที่ 1 แสดงข้อเปรียบเทียบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กับการทำเหมืองพลอยจริง ๆ

ข้อเปรียบเทียบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กับการทำเหมืองพลอยจริง ๆ	
การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	การขุดหาแร่รายย่อยหรือการทำเหมืองพลอย
1. เป็นการนำเสนอคุณค่าของธรรมชาติที่เป็นอยู่และอนุรักษ์ให้คงอยู่ในท้องถิ่นนั้นตลอดไป	1. นำคุณค่าของธรรมชาติที่เป็นอยู่ขึ้นมาใช้ประโยชน์ ในที่สุดพลอยบริเวณนี้ก็จะหมดไป
2. รักษาสภาพแวดล้อมให้คงอยู่อย่างธรรมชาติ โดยธรรมชาติ	2. เปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม เพื่อนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์ ธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไป
3. เน้นการสัมผัสธรรมชาติด้วยวิธีธรรมชาติ	3. เน้นที่การเสริมสร้างหรือการพัฒนาการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในท้องถิ่น
4. เสริมสร้างจรรยาบรรณด้านสิ่งแวดล้อมเชิงบวกให้แก่นักท่องเที่ยว	4. เสริมสร้างรายได้แก่ชุมชนที่เข้าร่วม โครงการ แต่เป็นช่วงระยะเวลาสั้น ๆ ไม่ได้ทำให้เกิดความยั่งยืน เพราะเมื่อพลอยหมดลง กิจกรรมที่เชื่อมโยงอื่น ๆ ก็ จะหมดลงเช่นกัน
5. เสริมสร้างปลูกฝังให้ชุมชนในท้องถิ่นมีความภาคภูมิใจในธรรมชาติของท้องถิ่นและร่วมมือร่วมใจอนุรักษ์ธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์ด้วยจิตและวิญญาณ	5. ชุมชนในท้องถิ่นจะค่อย ๆ ลืมความเป็นเอกลักษณ์ที่เคยเป็นแหล่งพลอยเพราะเหลือเพียงตำนานของสิ่ง ที่เคยมีอยู่
6. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์กลับคืนสู่ธรรมชาติ	6. เป็นการใช้จ่ายประโยชน์จากธรรมชาติและหมดไปจากธรรมชาติ
7. เป็นการเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม	7. เป็นการเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นเฉพาะทางตรงแต่สูญเสียเอกลักษณ์ของท้องถิ่นในทางอ้อม
8. เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น	8. เป็นกิจกรรมเฉพาะกลุ่ม
9. เป็นการกระจายประโยชน์อย่างเป็นธรรม	9. เป็นการกระจุกผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม
10. ไม่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมทางสภาพแวดล้อม	10. มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมระดับหนึ่ง ถึงแม้ว่าจะมีเทคโนโลยีที่เหมาะสมก็ตาม
11. ก่อให้เกิดประโยชน์ในระยะยาวแก่ทรัพยากรชุมชนในท้องถิ่น	11. ก่อให้เกิดประโยชน์ในระยะสั้นแก่ชุมชนในท้องถิ่น
12. เป็นสิ่งที่ตั้งอยู่อย่างธรรมชาติ ไม่มีวันหมดสิ้น	12. เป็นการใช้ให้หมดไปในแ่งมุมของธรรมชาติ
13. มีความมั่นคงให้กับผู้ที่ทำงาน	13. เป็นเพียงอาชีพระยะสั้นในท้องถิ่น

ภาพที่ 8 สภาพพื้นที่โครงการฯ ที่คงสภาพพื้นที่ป่าและภูมิประเทศตามธรรมชาติ

ภาพที่ 9 สภาพพื้นที่โครงการฯ ที่คงสภาพพื้นที่ป่าและภูมิประเทศตามธรรมชาติ

3. การจำแนกเขตการจัดการพื้นที่ของโครงการฯ รวมไปถึงกำหนดมาตรการหรือเงื่อนไขการใช้พื้นที่ต่างๆ ให้เหมาะสม

เนื่องจากการพื้นที่ในบริเวณของโครงการฯ ซึ่งมีกิจกรรมหลายอย่างเพื่อที่ต้องการใช้เป็นจุดขายให้กับนักท่องเที่ยวซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวในโครงการฯ อาจมีลักษณะที่มีความขัดแย้งในตัวเอง เช่น บริเวณที่มีการทำเหมืองสาธิต โรงแต่งแร่สาธิต (ภาพที่10) แปลงเกษตรสาธิต (ภาพที่ 11) และเส้นทางจักรยานเพื่อชมธรรมชาติ (ภาพที่12) ดังนั้นในการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่ (zoning) ต้องเน้นการใช้พื้นที่สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้อง กับสภาพดั้งเดิมของทรัพยากรการท่องเที่ยวให้มากที่สุด จะต้องมีการศึกษาลักษณะพื้นที่ในบริเวณโครงการฯ ในเชิงใช้หลักวิชาทางภูมิสถาปัตย์ให้มีการใช้ประโยชน์ที่ดินกลมกลืนกับกิจกรรมการท่องเที่ยว

ภาพที่ 10 เครื่องมือขนาดเล็กสาธิตการแต่งแร่

ภาพที่ 11 สวนเกษตรสาธิตในพื้นที่โครงการฯ

ภาพที่ 12 กิจกรรมการขี่จักรยานชมธรรมชาติและสวนเกษตรสาธิต

ปัจจัยการบริการกิจกรรมการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก

การบริการสำหรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ครอบคลุมการบริการตั้งแต่ ที่พัก อาหาร ยานพาหนะขนส่งนักท่องเที่ยว ตลอดจนการบริการกิจกรรมท่องเที่ยว การแสดงการแต่งแร่พลอย สาคิต การให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวโดยผ่านการสื่อความหมายธรรมชาติแก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้ นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ความรู้ความเข้าใจ รวมทั้งการนำเสนอวัฒนธรรมท้องถิ่น การ บริการศูนย์ข้อมูลและบริการนักท่องเที่ยวรวมถึงการบริการต่าง ๆ ต้องสอดคล้องกับหลักการของ การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เช่น การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกควรมีขนาดเล็ก และ กลมกลืนกับรักษาสภาพแวดล้อมท้องถิ่นนั้น ๆ การบริการอาหารไม่ควรนำเนื้อสัตว์ป่ามาประกอบ อาหารให้นักท่องเที่ยว เป็นต้น หรือการบริการนำเที่ยวต้องไม่เก็บหาหรือนำของป่าออกมาเพื่อเอา ใจนักท่องเที่ยว การบริการนั้นไม่ควรยึดถือมาตรฐานการบริการที่จัดในสภาพแวดล้อมเมือง โดย เปลี่ยนแปลงสภาพของวิถีชีวิตหรือธรรมชาติเพื่อให้นักท่องเที่ยวที่มาจากสภาพแวดล้อมเมืองมี ความสุขสบายตามความเคยชิน แต่ควรเน้นการบริการที่สะอาด ประหยัดและอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ โดยจะขอยกตัวอย่างรูปแบบการให้ความรู้ผ่านการสื่อความหมายตามธรรมชาติ กิจกรรมการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก ในพื้นที่โครงการฯ ดังนี้

1. การแสดงหลุมขุดหาแร่พลอยในอดีต

เทคโนโลยีที่จะนำมาใช้จะต้องสอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นบริเวณแสดง นิทรรศการ อาคารสำนักงานควรเน้นถึงเอกลักษณ์ท้องถิ่น (ภาพที่ 13) สถานที่แสดงหลุมขุดหาแร่ พลอยในอดีต (ภาพที่ 14) ต้องมีความสะดวกในการเข้าถึงและมีความปลอดภัยในขณะที่เยี่ยมชมควร จัดให้มีรั้วกั้นในส่วนที่อาจจะเกิดอันตรายได้ การจัดทำป้ายอธิบายแต่ละจุดพร้อมแสดงรูปภาพ ประกอบพร้อมคำอธิบายที่เข้าใจง่าย ป้ายบอกเส้นทางไปยังจุดแสดงใกล้เคียง โดยรูปแบบของป้าย ต่าง ๆ จะมีสัญลักษณ์ที่แสดงถึงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย

ภาพที่ 13 อาคารสำนักงาน โครงการฯ

ภาพที่ 14 แสดงหลุมขุดหาแร่พลอยในอดีตในพื้นที่โครงการฯ

2. การแสดงการทำเหมืองสาธิต

การทำเหมืองพลอยไพฑูริให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรณีเศรษฐกิจแบบอนุรักษ์ โดยการผสมผสานกับภูมิปัญญา และศักยภาพของชุมชนท้องถิ่น การถ่ายทอดเทคโนโลยีและองค์ความรู้ต่าง ๆ แก่ชุมชนท้องถิ่นเพื่อให้สามารถนำเสนอกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบ Agro-Geo-Ecotourism เป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก

กิจกรรมการท่องเที่ยวแสดงวิธีการทำเหมืองพลอยสาธิตควรแสดงวิธีการดั้งเดิมที่ใช้กันมาในอดีต เช่น การขุดหลุมหาพลอยของชาวบ้าน การร่อนแร่หาพลอยของชาวบ้านโดยใช้เรียงร่อนแร่ตามลำห้วยซึ่งแสดงถึงภูมิปัญญาชาวบ้าน (ภาพที่ 15) ซึ่งอาจจะมีกิจกรรมให้กับผู้ที่เข้าเยี่ยมชมมีส่วนร่วมและได้รับประสบการณ์จริงเกี่ยวกับการร่อนหาพลอย โดยจัดเป็นลานกิจกรรมขึ้น (ภาพที่ 16) เพื่อเป็นการนำเสนอความรู้และความเข้าใจให้สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เอกลักษณ์ท้องถิ่น และอาจแนะนำเสนอด้วยการแสดงนิทรรศการภาพเพิ่มเติมเพื่อให้เห็นถึงวิวัฒนาการของเทคโนโลยีด้านการทำเหมืองขนาดใหญ่ในปัจจุบัน ซึ่งจะต้องเป็นเทคโนโลยีที่มุ่งหวังเฉพาะพลอยและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (ภาพที่ 17 และ ภาพที่ 18)

ภาพที่ 15 การร่อนแร่หาพลอยของชาวบ้านใช้เรียงร่อนแร่ตามลำห้วย

ภาพที่ 16 กิจกรรมการร่อนแร่หาพลอยในพื้นที่โครงการฯ

ภาพที่ 17 การทำเหมืองพลอยที่จังหวัดอุบลราชธานีที่ต้องตัดไม้ทำลายป่าก่อนขุดหาพลอย

ภาพที่ 18 การทำเหมืองพลอยขนาดใหญ่เป็นการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมซึ่งต้องทำการฟื้นฟู
 ภายหลังการทำเหมืองที่จังหวัดกาญจนบุรี

3. การแสดงการแต่งแร่สาธิต

การแสดงการแต่งแร่สาธิตจะต้องใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับความสมบูรณ์ของแร่ ซึ่งอาจจะแสดงเทคโนโลยีที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันเพื่อให้เห็นถึงวิวัฒนาการของการแต่งแร่ จากการผลิตพลอยแบบชาวบ้านภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมจนถึงการผลิตพลอยเพื่อวัตถุประสงค์ด้านเศรษฐกิจ กิจกรรมการท่องเที่ยวแสดงการแต่งแร่ในโครงการฯ ควรเป็นการแต่งแร่โดยใช้ จิ๊ก (jig) เป็นตัวคัดแยกหิน หิน และ แร่ (ภาพที่ 19) การสาธิต โดยใช้เครื่องจักรและอุปกรณ์จริงที่มีขนาดย่อส่วนลงมา ขนาดเล็กจากเครื่องมือในปัจจุบัน (ภาพที่ 20) ซึ่งเป็นการแต่งแร่โดยอาศัยการคัดขนาด และความแตกต่างระหว่างความถ่วงจำเพาะของแร่และสิ่งเจือปน การสาธิตการแต่งแร่โดยขึ้นอยู่กับปริมาณนักท่องเที่ยวในกิจกรรมและแหล่งน้ำในการสาธิต ตะกอนที่เหลือจากการสาธิตที่เป็นเศษหินขนาดต่าง ๆ จะนำไปปรับปรุงภูมิทัศน์และใช้ประโยชน์บ่อบำบัดสถานที่โครงการตามสมควร สำหรับมูลดินทรายและน้ำขุ่นขึ้นจากการสาธิตควรจะต้องปล่อยให้ไหลลงผ่านรางส่งลงสู่ที่เก็บขัง

ภาพที่ 19 การแต่งแร่โดยใช้ จิ๊ก (jig) เป็นตัวคัดแยกดิน หิน และ แร่

ภาพที่ 20 เครื่องแต่งแร่ฟลอยด์แบบย่อส่วนขนาดเล็กโดยมีทางให้เดินชมได้

มูลคินทรายและน้ำขุ่นขึ้น (ภาพที่ 21) ไม่ควรปล่อยมูลคินทรายและน้ำขุ่นขึ้นลงสู่ลำธารธรรมชาติ ส่วนเปลือกคินจากการขุดบ่อควรที่จะนำไปทำแนวทำนบไว้ตามขอบบ่อทั้งสองเพื่อปรับปรุงเป็นทางเดินเท้าชมกิจกรรม เศษคินที่เหลือนำไปใช้ในการปรับระดับเป็นเนินลานเทกองคินหินทรายและนำไปใช้ในการทำสวนปรับปรุงภูมิทัศน์ เมื่อการสาธิตดำเนินไปจนเกิดการตื่นเงินของที่เก็บขังตะกอนควรทำการขุดลอก และนำกลับไปถมปรับภูมิทัศน์พื้นที่ในลักษณะทะยอยหมุนเวียนและบางส่วนนำกลับไปเป็นกองหินคินทรายเพื่อกิจกรรมการแต่งแร่สาธิต ต่อไป

การระบายน้ำออกจากบ่อการสาธิต ควรดำเนินการตามลักษณะกิจกรรมแสดงให้นักท่องเที่ยวผู้เข้าชม ในปริมาณและความถี่ที่ไม่มากและอาศัยระบบการหมุนเวียนมาใช้ประโยชน์อีก เพื่อจะไม่ให้มีการระบายน้ำออกนอกเขตสาธิตนอกจากจะนำเสนอการสาธิตการแต่งแร่แล้ว อาจจะแสดงนิทรรศการภาพการแต่งแร่พลอยเพิ่มเติม เช่นการคัดหาพลอยโดยใช้แรงงานคน (รูปที่22) เพื่อให้ผู้ที่เข้าเยี่ยมชมมีความเข้าใจยิ่งขึ้น

ภาพที่ 21 บ่อเก็บขังมูลคินทรายและน้ำขุ่นขึ้น

ภาพที่ 22 ตัวอย่างวิธีการแต่งแร่พลอยโดยการคัดหาพลอยใช้แรงงานคนที่จังหวัดจันทบุรี

4. การแสดงการเพิ่มมูลค่าแร่พลอย

กิจกรรมการท่องเที่ยวแสดงเทคโนโลยีการเพิ่มมูลค่าแร่ ควรแสดงให้ครอบคลุมถึงการพัฒนาระบวนการผลิต โดยจะเป็นการแสดงการดำเนินงานในทุกขั้นตอนการผลิต การเพิ่มมูลค่าพลอยที่ต้องใช้เทคโนโลยีที่มีทักษะประสบการณ์ ซึ่งประกอบด้วยด้านต่าง ๆ ดังนี้

4.1) การปรับปรุงคุณภาพอัญมณี โดยการเผาหรือการหุงเผาโดยใช้เตาเผาพลอยที่มีอุณหภูมิสูง ประเทศไทยได้ชื่อว่ามีเทคนิคในการหุงพลอยที่ถือได้ ว่าอยู่ในระดับแนวหน้าของโลก จึงทำให้มีการเพิ่มมูลค่าพลอยสี ต่าง ๆ จากทั่วโลกโดยมีการนำ เข้ามาปรับปรุงคุณภาพที่ประเทศไทยเป็นจำนวนมากในแต่ละปี ซึ่งควรมีการให้ความรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยีให้ชุมชน รวมถึงการแสดงผลการให้ความรู้แก่ผู้ที่จะมาท่องเที่ยว

4.2) การเจียรไนพลอย เป็นการเพิ่มมูลค่าอย่างหนึ่งของแร่พลอย โดยใช้ ช่างฝีมือและความชำนาญ ซึ่งไทยได้รับการยอมรับว่ามีฝีมือในการเจียรไนที่ละเอียด ประณีต สวยงาม การ

ถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการเจียรไนพลอย สามารถทำการฝึกอบรม ตลอดจนควรมีการแสดงสาธิต การเจียรไนพลอย ให้นักท่องเที่ยวได้ชมรวมถึงการให้นักท่องเที่ยวได้ทดลองเจียรไนพลอยได้ด้วย

4.3) การทำตัวเรือนเครื่องประดับ เป็นเทคโนโลยีที่จะต้องอาศัยความรู้ความเชี่ยวชาญ ตั้งแต่การออกแบบเครื่องประดับ ขั้นตอนการผลิตเครื่องประดับ และรู้จักคุณสมบัติของโลหะ จึงจะผลิตเครื่องประดับได้อย่างมีคุณภาพ สามารถทำการฝึกอบรมให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถออกแบบตัว เรือนได้ รวมทั้งการแสดงผลนิทรรศการให้ความรู้ในขั้นตอนการออกแบบ การจัดทำเครื่องประดับต่าง

5. การนำเสนอข้อมูลองค์ความรู้ทางธรณีวิทยา

กิจกรรมการท่องเที่ยวอีกอย่างหนึ่งที่ควรนำเสนอให้องค์ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ตัวอย่างเช่น วัฒนาการของโลกในบริเวณที่ตั้งโครงการและพื้นที่ใกล้เคียง วัฏจักรการเกิดหิน ธรณีประวัติของการกำเนิดพลอย ลักษณะของหินกำเนิดพลอยที่โผล่ตามธรรมชาติ ธรณีวิทยา แหล่งพลอย ความสมบูรณ์ของแหล่งพลอย ประวัติการทำเหมืองพลอยในแหล่งพลอยแพร่ ชนิด และรูปแบบของพลอยที่พบในพื้นที่ ประวัติหรือเกร็ดความรู้ที่น่าสนใจของแหล่งพลอยแพร่ ซึ่ง จะต้องนำเสนอในลักษณะที่มีความเป็นธรรมชาติ (ภาพที่ 23 และ 24)

6. การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและที่พักในพื้นที่

การจัดที่พักควรสอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น (ภาพที่ 25)

7. กิจกรรมการท่องเที่ยวเสริมจากการท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา

กิจกรรมการท่องเที่ยวนอกเหนือจากการท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยาแล้ว ควรจัดให้มีกิจกรรมการ ท่องเที่ยวเสริม เช่น สวนเกษตรสาธิต ควรเป็นการเกษตรเชิงอนุรักษ์ปลูกพืชปลอดสารเคมี หรือทำ แปลงทดลองปลูกพืชเมืองหนาว โดยอาศัยภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือจัดเป็นค่ายสำหรับเยาวชนเพื่อศึกษา ธรรมชาติทางธรณีวิทยารวมทั้งดาราศาสตร์กรณีที่มีเหตุการณ์ที่สำคัญทางดาราศาสตร์ เช่น ปรากฏการณ์ดาวหาง

ภาพที่ 23 ตัวอย่างหินชนิดที่ให้งำเนิดแร่พลอย

ภาพที่ 24 พลอยที่พบในพื้นที่จังหวัดแพร่

ภาพที่ 25 ที่พักค้างคืนในพื้นที่โครงการฯ ที่สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติ

ปัจจัยด้านตลาดการท่องเที่ยว

ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความสำเร็จของ โครงการฯ ตลาดการท่องเที่ยวนับได้ว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญ ตลาดการท่องเที่ยวเป็นตลาดบริการที่ลูกค้ามีอิสระในการเลือกบริโภคสินค้าและบริการมากที่สุด องค์ประกอบของตลาดมีลักษณะเฉพาะดังนี้

1. ผู้ซื้อ ได้แก่ นักท่องเที่ยว นักทัศนาจร ทั้งภายในประเทศและจากต่างประเทศ ความต้องการเดินทางท่องเที่ยวและบริโภคมีความยืดหยุ่นและเปลี่ยนแปลงสูงมาก เนื่องจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม ประสบการณ์ส่วนตัวของนักท่องเที่ยว ตลอดจนเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นอย่างกระทันหัน
2. ผู้ขาย ได้แก่ ผู้ให้บริการการท่องเที่ยว ผู้ประกอบธุรกิจจัดหาสินค้า ในที่นี้จะหมายถึงชุมชนท้องถิ่น

3. สินค้าและบริการ สินค้าในที่นี้ คือแหล่งพลอยบ้านบ่อแก้ว จังหวัดแพร่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

สถิคนักท่องเที่ยวต่างประเทศที่เดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศไทย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ประมาณไว้ ในปี พ.ศ. 2547 จำนวน 12 ล้านคน มีรายได้เข้าประเทศ จำนวน 384,000 ล้านบาท และจำนวนนักท่องเที่ยวภายในประเทศ ไว้ ในปี พ.ศ. 2547 จำนวน 73.18 ล้านคนต่อครั้ง มีรายได้หมุนเวียนในประเทศ จำนวน 347,000 ล้านบาท นับได้ว่าเป็นอุตสาหกรรมที่มีรายได้เป็นอันดับหนึ่งของประเทศ จากลักษณะองค์ประกอบของตลาดที่กล่าวมา เพื่อให้โครงการฯ มีความสำเร็จและยั่งยืน จะต้องมีความชัดเจนด้านกลุ่มเป้าหมายผู้ซื้อหรือนักท่องเที่ยว ผู้ขายจะต้องมีแผนการตลาดไม่ว่าจะเป็นการโฆษณา การประชาสัมพันธ์ และการส่งเสริมการขาย กับกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ตามที่ Green (1991) ใน กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2541 จะหมายถึง เป็นผู้รักธรรมชาติและนักสิ่งแวดล้อม ควรเป็นผู้ที่พักอยู่ในแคมป์ได้โดยไม่ต้องใช้ถ้วยกระดาษ ไม่ใช่ผ้าปูพื้นพลาสติกเพียงครั้งเดียวแล้วทิ้ง และไม่ดื่มโคคาโคล่าเป็นลั้ง ๆ อย่งไรก็ตาม นักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทุกคนมิได้มีมาตรฐานเดียวกันหมด จึงมีการแบ่งนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ออกเป็นกลุ่มคร่าว ๆ ได้ดังนี้

1. นักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบสมบุกสมบัน จะเป็นกลุ่มหนุ่มสาว ไปจนถึงวัยกลางคน ชอบท่องเที่ยวคนเดียวหรือกลุ่มเล็ก ๆ มาจากองค์กรอิสระ พักโรงแรมราคาถูก ใช้รถประจำทางรับประทานอาหารเช้าในเมือง ชอบกีฬาและการท่องเที่ยวแบบผจญภัย

2. นักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบสบาย ๆ มักเป็นกลุ่มคนวัยกลางคน ชอบเดินทางเป็นกลุ่มจัดโดยบริษัทนำเที่ยว พักโรงแรม 3 ดาว และ 5 ดาว ชอบใช้แท็กซี่ รับประทานอาหารในห้องหรูหรา ชอบการท่องเที่ยวแบบธรรมชาติและซาฟารี

3. นักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มีความสนใจเฉพาะเรื่อง เป็นกลุ่มคนตั้งแต่หนุ่มสาว ไปจนถึงผู้สูงอายุ ชอบเดินทางคนเดียว ชอบการท่องเที่ยวแบบอิสระ และมีความสนใจเฉพาะทาง ไม่ให้ความสำคัญกับเรื่องที่พัก ใช้นานพาหนะ หรือรับประทานอาหารเช้าอะไรก็ได้ มีความสนใจงานอดิเรกและการสำรวจทางวิทยาศาสตร์

ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ

การบริหารจัดการ จัดว่าเป็นแกนหรือกลไกสำคัญในการควบคุมดูแลและจัดการให้การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นไปตามวัตถุประสงค์ การบริหารจัดการนี้ ประกอบด้วย องค์กรและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย รวมไปถึง แผนงาน โครงการ มาตรการและกฎระเบียบต่าง ๆ ในการควบคุมดูแลให้การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นไปตามหลักการที่ถูกต้อง และยังเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการ การศึกษาครั้งนี้ได้ศึกษารายละเอียดภาพรวมกว้าง ๆ แต่จะศึกษาในรายละเอียดในประเด็น กฎหมาย มาตรการและกฎระเบียบต่าง ๆ

1. การมีส่วนร่วมของชุมชน

โครงการฯ จะมีความยั่งยืนเพียงใดขึ้นอยู่กับความร่วมมือของคนท้องถิ่นว่ามีมากน้อยเพียงใด โดยหลักพื้นฐานแล้วแรงจูงใจของคนในท้องถิ่นจะมีก็ต่อเมื่อตนเองได้ตระหนักว่าโครงการฯนี้เป็นของพวกเขาเองและพวกเขาเท่านั้นที่จะได้รับผลประโยชน์โดยตรงและเป็นเจ้าของโครงการฯในอนาคต ดังนั้นแผนงานใด ๆ ที่จัดให้มีขึ้นจึงควรที่จะให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ และการดำเนินการอย่างน้อยที่สุด ร้อยละ 50 การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในความสำเร็จและความล้มเหลวของโครงการฯ จึงเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนา

2. โครงสร้างของชุมชนที่จะมีส่วนร่วม และรองรับโครงการฯ

โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการร่วมกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาและจัดการแหล่งพลอยจังหวัดแพร่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีเจตนารมณ์ที่จะถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีให้แก่ชุมชนและให้ชุมชนท้องถิ่นบริหารจัดการแหล่งพลอยและบริเวณใกล้เคียงเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวทางธรณีวิทยาแบบอนุรักษ์หรือเชิงนิเวศ ซึ่งองค์ประกอบของผู้มีส่วนร่วมของโครงการฯ ประกอบด้วยประชาชนผู้สนใจเข้าร่วมโครงการ ชุมชนในท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำหมู่บ้าน ผู้นำกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กลุ่มส่งเสริมอาชีพ กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น คณะทำงานศึกษาวิจัยจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นต้น หน่วยงานของรัฐ เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ประชาสัมพันธ์จังหวัด ประชาสัมพันธ์อำเภอ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด อุตสาหกรรมจังหวัด พาณิชย์จังหวัด ทรัพยากรธรณีจังหวัด เป็นต้น

องค์การบริหารส่วนตำบลมีฐานะเป็นนิติบุคคล และเป็นราชการบริหารส่วนท้องถิ่น โครงสร้างขององค์การบริหารส่วนตำบล ประกอบด้วยสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล สภาองค์การบริหารส่วนตำบล ประกอบด้วยสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวนหมู่บ้านละ 2 คน ซึ่งเลือกตั้งขึ้น โดยราษฎรผู้มีสิทธิเลือกตั้งในแต่ละหมู่บ้าน ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนั้น โดยปกติ จำนวนสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลนั้น จะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับจำนวนหมู่บ้านที่ประกอบเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลนั้น หากมีหมู่บ้านจำนวนมาก แต่ละหมู่บ้านก็มีสมาชิกเป็นผู้แทนได้หมู่บ้านละ 2 คน เช่น หากมี 5 หมู่บ้าน ก็จะมีสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวน 10 คน พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2542 ตามความในมาตรา 67 (7) และมาตรา 68 (13) บัญญัติว่าองค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่ในการคุ้มครอง ดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่นเดียวกับพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542 ที่ให้อำนาจหน้าที่แก่องค์การบริหารส่วนตำบล ตามมาตรา 17 (5) เกี่ยวกับการจัดระบบบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเองในเรื่อง การคุ้มครอง ดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ทั้งสองกฎหมายดังกล่าวข้างต้น ถือเป็นการอำนาจหน้าที่ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เมื่อแผนการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ องค์การบริหารส่วนตำบลจะสามารถร้องขอของบประมาณจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องได้ การมอบโครงการให้องค์การบริหารส่วนตำบลนับได้ว่าเป็นสิ่งที่เหมาะสมที่สุด

3. แนวทางการบริหารโครงการฯ

เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวในพื้นที่โครงการฯ จะต้องมีมาตรการรองรับ นักท่องเที่ยว ทั้งนี้เพื่อที่จะสามารถรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในพื้นที่โครงการและพื้นที่ใกล้เคียง ให้ดีดังเดิม ซึ่งจะต้องดำเนินการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เช่น กำหนดให้มีการใช้ที่ดิน อย่างชัดเจน รวมทั้งการให้นักท่องเที่ยวเข้ามาใช้ประโยชน์เฉพาะในพื้นที่ที่กำหนดไว้เท่านั้น มีการกำหนดมาตรการควบคุมและป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจน เช่น การกำหนดจำนวน นักท่องเที่ยวที่พื้นที่สามารถรองรับได้ แผนการจัดการกำจัดขยะมูลฝอยจากนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นปัญหาในทุก ๆ พื้นที่ และห้องน้ำและห้องสุขา การบริหารจัดการโครงการฯ หากดำเนินการที่ไม่เหมาะสมตามที่ได้กล่าว

มาจะเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โครงการฯ จะต้องสร้างโครงสร้างการบริหารจัดการที่สามารถดำเนินโครงการได้อย่างมั่นคง โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน การกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม มีการสร้างกำลังคน กำลังงาน และมีแนวทางการถ่ายทอดความรู้ของคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งเพื่อให้เกิดการสืบสานภูมิปัญญา ความรู้ และเทคโนโลยี อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน (ภาพที่ 26)

ภาพที่ 26 การอบรมและถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการฯ แก่ชาวบ้าน และเยาวชน

4. กฎหมาย และระเบียบปฏิบัติ

ปัจจัยด้าน กฎหมาย ระเบียบ และขั้นตอนการดำเนินงานต่าง ๆ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการ จะต้องนำมาทบทวน ปฏิบัติอย่างถูกต้องและครบถ้วน โดยเฉพาะเรื่อง การขอใช้ประโยชน์ที่ดิน ส.ป.ก. เพื่อกิจการอื่นที่ไม่ใช่เพื่อการเกษตรกรรม การทำเหมืองทดลอง การแต่งแร่ การเสียค่าภาคหลวง และการสร้างถนนหนทางภายในโครงการ เป็นต้น ซึ่งเกี่ยวข้องกับกฎหมาย ระเบียบจำนวนมาก รายละเอียดข้อกฎหมายข้างต้นจะได้กล่าวถึงในบทการวิเคราะห์กฎหมาย ต่อไป

**การศึกษาวิเคราะห์กฎหมายและระเบียบปฏิบัติของการพัฒนาแหล่งแร่
และนำทรัพยากรแร่มาใช้อย่างยั่งยืน**

การสำรวจสภาพภูมิประเทศและกิจกรรมการท่องเที่ยวในโครงการฯ นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์แล้วพบว่า มีกฎหมายและระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการใช้ที่ดินของโครงการฯ และที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวของโครงการฯ มีดังนี้

1. กฎหมายและระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการใช้ที่ดินของโครงการฯ

1.1 ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 ที่เกี่ยวข้องกับการทำเหมืองการสำรวจแร่

1.2 กฎหมายว่าด้วยการขุดดินและถมดิน พ.ศ. 2543

1.3 กฎหมายการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518

1.4 ระเบียบคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เรื่องการให้ความยินยอมในการนำทรัพยากรธรรมชาติในเขตปฏิรูปที่ดินไปใช้ประโยชน์ตามกฎหมายอื่น พ.ศ. 2541

1.5 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507

1.6 มาตรการการใช้ที่ดินในเขตคุณภาพลุ่มน้ำชั้นต่าง ๆ ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2538

2. กฎหมายและระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวของโครงการฯ

2.1 พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510

**การศึกษาวิเคราะห์ระบุประเด็นข้อจำกัด อุปสรรคของกฎหมายและระเบียบปฏิบัติ
พร้อมเสนอข้อปฏิบัติและแนวทางการแก้ไข**

การศึกษาวิเคราะห์ระบุประเด็นข้อจำกัด อุปสรรคของกฎหมายและระเบียบปฏิบัติของการพัฒนาแหล่งแร่และการนำทรัพยากรแร่มาใช้ประโยชน์ โดยเฉพาะการพัฒนาแหล่งแร่พลอยจังหวัดแพร่ เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ที่มีความเป็นไปได้และทำให้โครงการฯ สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ ซึ่งจะได้นำเสนอในลักษณะของข้อเท็จจริง การวิเคราะห์ และเสนอแนะแนวทางเพื่อให้โครงการสามารถปรับปรุงให้เกิดประโยชน์สูงสุดและสามารถดำเนินการได้ การศึกษาสามารถอธิบายได้ในแต่ละขั้นตอน ดังนี้

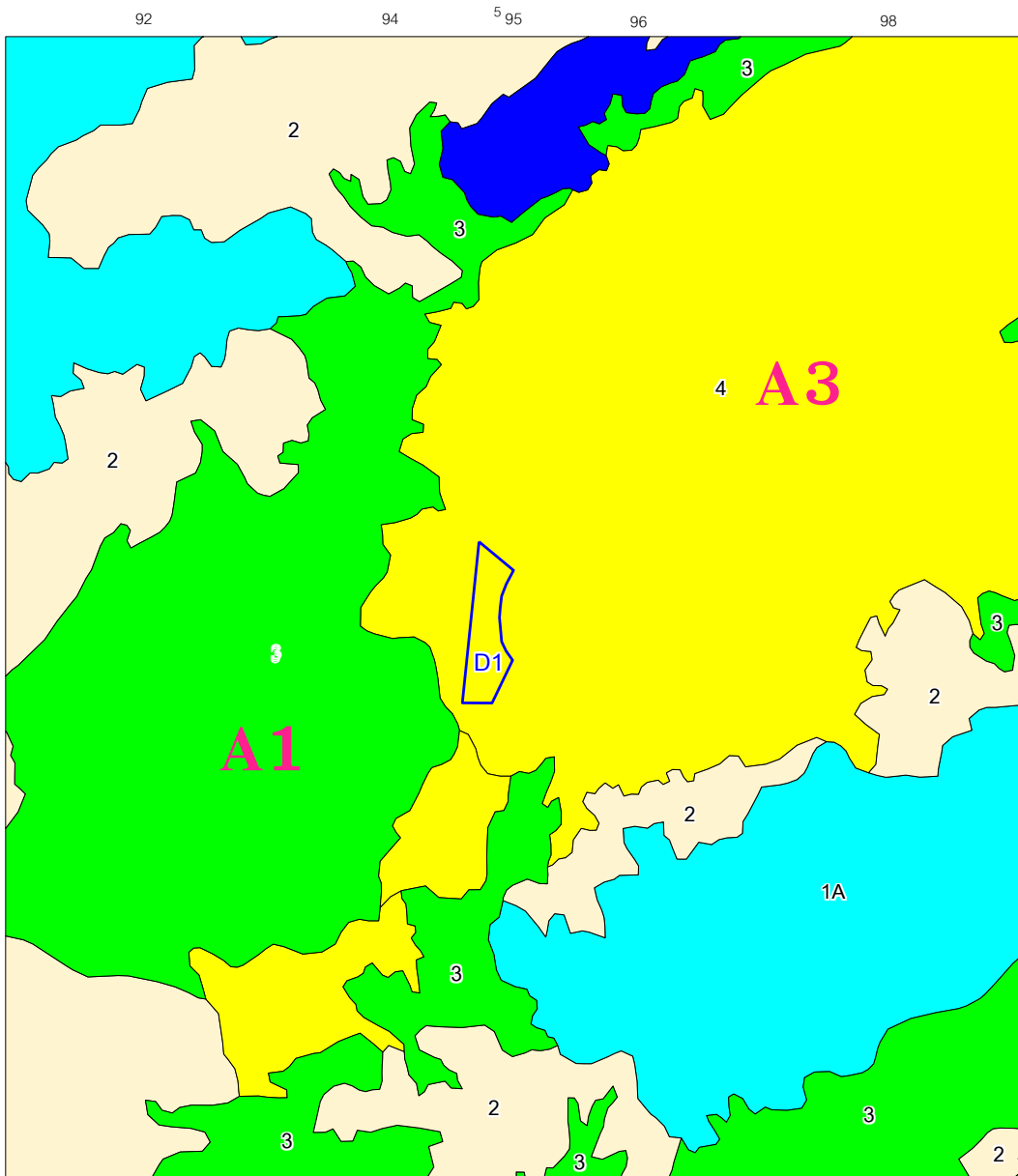
การใช้ที่ดินของโครงการฯ

1. เขตชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง: มาตรการการใช้ที่ดินในเขตคุณภาพลุ่มน้ำชั้นต่าง ๆ ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2538

ผลการศึกษา: มาตรการการใช้ที่ดินในเขตคุณภาพลุ่มน้ำชั้นต่าง ๆ ซึ่งหากตั้งอยู่ในลุ่มน้ำชั้นที่ 1 เอ จะไม่ให้มีการใช้พื้นที่ในทุกกรณี ทั้งนี้ เพื่อรักษาไว้เป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธารอย่างแท้จริง พื้นที่โครงการ ฯ ทั้งหมดตั้งอยู่ในเขตลุ่มน้ำชั้น 4 (ภาพที่ 27) ซึ่งมีสาระสำคัญเกี่ยวกับมาตรการของการใช้ที่ดินในเขตชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้น 4 จะต้องปฏิบัติ ทั้งการใช้พื้นที่ทำกิจการป่าไม้ เหมือนแร่หรือกิจการอื่น ๆ ให้อนุญาตได้ตามปกติ โดยให้ถือปฏิบัติตามระเบียบของทางราชการ โดยเคร่งครัด

ข้อเสนอแนะ: ประเด็นเขตชั้นคุณภาพลุ่มน้ำไม่ต้องขออนุญาตจากหน่วยงานสำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม ควรมีการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการฯ เพื่อให้เป็นประโยชน์กับชุมชนท้องถิ่นมากที่สุด

สัญลักษณ์

- D1 พื้นที่จัดทำเมืองสาธิตและศูนย์นิทรรศการ
- พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1A
- พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1B
- พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 2
- พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 3
- พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 4

ภาพที่ 27 แผนที่เขตชั้นคุณภาพลุ่มน้ำบริเวณพื้นที่โครงการฯ

2. สิทธิการถือครองที่ดิน

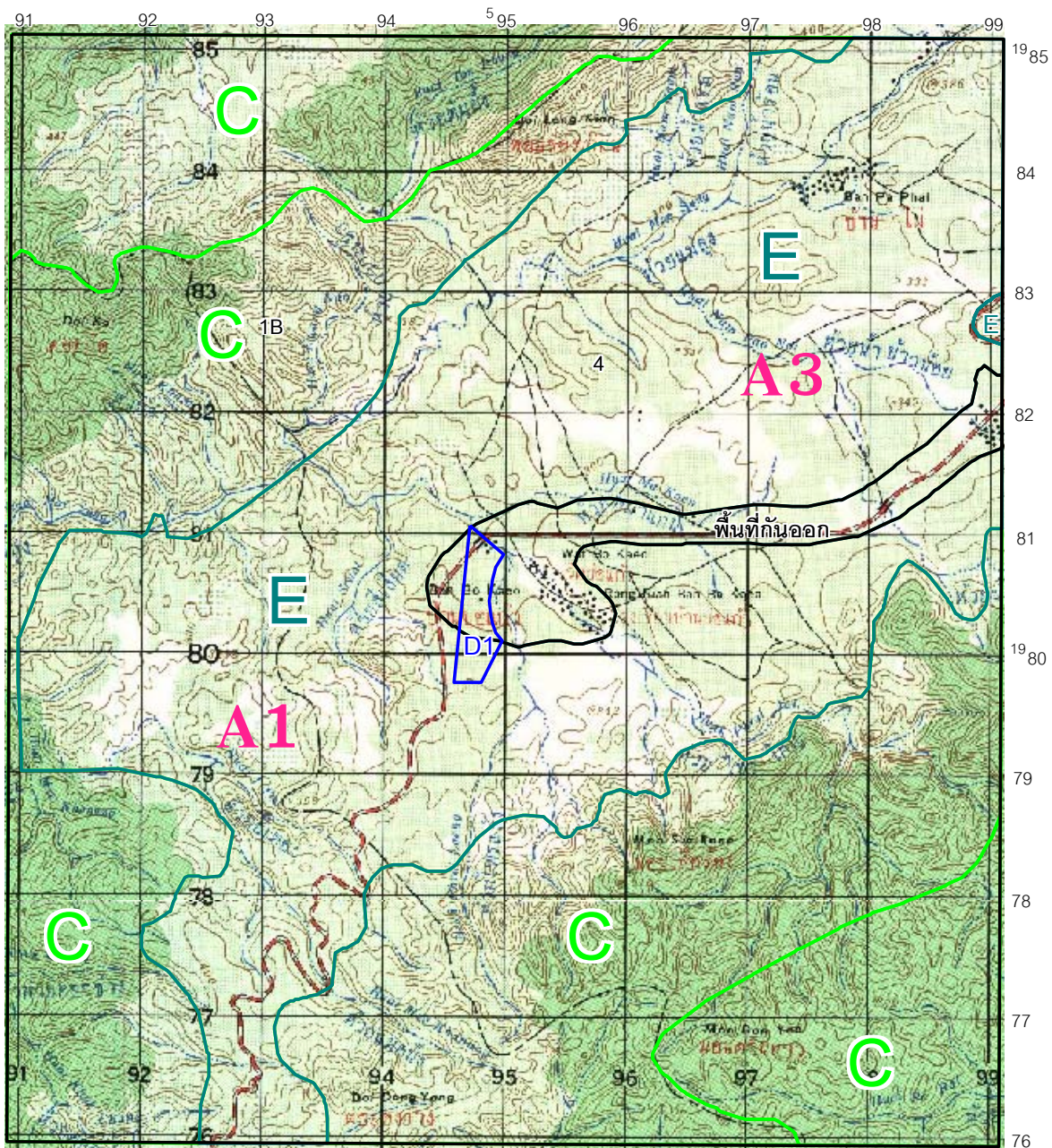
กฎหมายที่เกี่ยวข้อง: พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507

พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

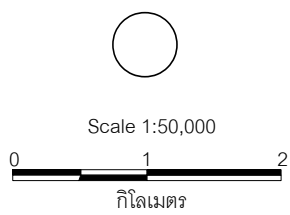
ผลการศึกษา: การตรวจสอบพื้นที่ศึกษาพบว่าพื้นที่โครงการฯ อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าบ่อแก้ว ป่าแม่สูง และ ป่าแม่สิน (ภาพที่ 28) โดยพื้นที่ป่าดังกล่าวได้ถูกจำแนกเป็นเขตป่าเพื่อเศรษฐกิจโดยมีสภาพป่าที่เสื่อมโทรมจึงถูกกันออกมาทำการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร (ส.ป.ก.) โดยพื้นที่โครงการร้อยละ 80 หรือคิดเป็นเนื้อที่จำนวน 30 ไร่ เป็นที่ดินได้สวนกรรมสิทธิ์ ส.ป.ก. จำนวนสองแปลง ได้แก่ สร.9ป เลขที่ 9478/17 ของนางลำควน แสนสมบัติ จำนวนเนื้อที่ที่เข้าร่วมโครงการ 5 ไร่, สร.9 เลขที่ 9478/13 ของนางบัวผัด เพียรคำ จำนวนเนื้อที่ที่เข้าร่วมโครงการ 25 ไร่ ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 20 เป็นพื้นที่ป่าที่ทางราชการได้กันออกจากพื้นที่ป่าเพื่อนำไปสู่กระบวนการออกเอกสารสิทธิ์ต่อไป โดยพื้นที่ดังกล่าวในปัจจุบันมีหลักฐานการเสียภาษีบำรุงท้องที่ ภบท. 5 ของนางเจน ยอดงาม จำนวนเนื้อที่ที่เข้าร่วมโครงการ 10 ไร่ รวมพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 40 ไร่

พื้นที่ได้สวน ส.ป.ก. ก็จะนำไปสู่ตามสิทธิในที่ดินที่เรียกว่า ส.ป.ก. 4-01 ภายใต้กฎหมายการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 โดยพื้นที่ดังกล่าวไม่อนุญาตให้ผู้อื่นที่มีผู้ใช้ผู้ได้รับสิทธิตามที่ได้อนุญาตเข้าทำประโยชน์ และการใช้ประโยชน์ที่ดินของผู้ได้รับสิทธิจะกระทำเฉพาะกิจการเพื่อการเกษตรกรรมเท่านั้น หากจะทำกิจกรรมอื่นต้องขออนุญาตตามระเบียบคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เรื่อง การให้ความยินยอมในการนำทรัพยากรธรรมชาติในเขตปฏิรูปที่ดินไปใช้ประโยชน์ตามกฎหมายอื่น พ.ศ. 2541 ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้ ในกรณีเป็นคำขอใช้พื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อการสำรวจทรัพยากรธรรมชาติให้สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดส่งคำขอ พร้อมทั้งทำความเข้าใจเห็นเสนอเลขที่การสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมเพื่อพิจารณา กรณีเป็นคำขออนอกจากคำขอข้างต้น เมื่อสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดเห็นว่าพื้นที่ที่ขอใช้อยู่ในหลักเกณฑ์ที่จะพิจารณาให้ความยินยอมได้ ให้รวบรวมคำขอ เอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้องพร้อมความเห็นเสนอคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัดพิจารณาให้ความเห็นแล้วส่งเรื่องให้สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เพื่อนำเสนอคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมพิจารณาต่อไป

สัญลักษณ์

- D1 พื้นที่จัดทำเหมือนสาธิตและศูนย์นิทรรศการ
- C เขตป่าเพื่อการอนุรักษ์
- E เขตป่าเพื่อเศรษฐกิจ

ภาพที่ 28 เขตป่าเพื่อเศรษฐกิจบริเวณพื้นที่โครงการฯ

กรณีให้เห็นสมควร สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดจะขอให้ผู้ยื่นคำขอส่งเอกสารหลักฐานอื่นประกอบการพิจารณาตามความเหมาะสมแก่เรื่องก็ได้ การยินยอมให้ใช้ที่ดิน โดยปกติให้ถือปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

- 1) การยินยอมให้ใช้ที่ดินเพื่อการสำรวจแร่ ให้ใช้ที่ดินตามความจำเป็นและเหมาะสม มีกำหนดระยะเวลาไม่เกินอายุอาชญาบัตรผูกขาดสำรวจแร่หรืออาชญาบัตรพิเศษ
- 2) การยินยอมให้ใช้ที่ดินเพื่อการทำเหมืองแร่ จะพิจารณาให้ใช้ที่ดินตามความจำเป็นและเหมาะสมแก่การใช้พื้นที่ตามวัตถุประสงค์และโครงการที่เสนอ แต่จะขอได้ไม่เกิน 300 ไร่ และมีกำหนดระยะเวลาไม่เกินอายุประทานบัตร
- 3) การยินยอมให้ใช้ที่ดิน เพื่อการสร้างทางขนแร่ออกจากเขตพื้นที่ประทานบัตรให้มีความกว้างของทางไม่เกิน 6 เมตร การสร้างทางและบำรุงรักษาทางต้องเป็นไปตามมาตรฐานที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมกำหนด โดยมีกำหนดระยะเวลาไม่เกินอายุประทานบัตร
- 4) การยินยอมให้ใช้ที่ดินเพื่อกิจการ อันเกี่ยวเนื่องกับการทำเหมืองแร่ เช่น ที่ตั้งขุมถุดิบทราย ที่พักคนงาน ที่กองเก็บแร่ ที่ตั้งโรงโม่แร่หรือแต่งแร่ รวมทั้งที่เก็บเครื่องมือเครื่องใช้ใน การทำเหมืองแร่และอื่น ๆ ให้ใช้ที่ได้ตามความจำเป็นและเหมาะสมแก่กิจการที่ขอความยินยอม และมีกำหนดระยะเวลาไม่เกินอายุประทานบัตร
- 5) การยินยอมให้ใช้ที่ดินเพื่อทำการขุด เก็บ ซึ่งกรวด ทราย ลูกกรัง หรือดินที่มีใช้การทำเหมืองแร่ตามกฎหมายว่าด้วยแร่ ให้ใช้ที่ดินได้ไม่เกิน 10 ไร่ และมีกำหนดระยะเวลาไม่เกินอายุหนังสืออนุญาตตามประมวลกฎหมายที่ดิน
- 6) การยินยอมให้ใช้พื้นที่เพื่อหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างอื่นให้ใช้ที่ดินได้ไม่เกิน 10 ไร่ และมีกำหนดระยะเวลาคราวละไม่เกิน 5 ปี

กรณีที่จะยินยอมให้ใช้ที่ดินในจำนวนเนื้อที่ หรือระยะเวลาเกินกว่าที่กำหนดหรือให้ใช้ที่ดินเพื่อกิจการอื่นนอกจากที่กำหนดไว้ในวรรคสาม ต้องได้รับความยินยอมจากคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมด้วย ถ้าหากคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเห็นว่า พื้นที่ที่ขอ

ใช้นั้น มีศักยภาพในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติมากกว่าการเกษตร และไม่ประสงค์จะดำเนินการปฏิรูปที่ดินในพื้นที่ดังกล่าว ให้สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด ออกหนังสือให้ผู้นั้นคำขอว่าไม่ขัดข้องที่จะให้นำที่ดินไปใช้ในกิจการที่ขอได้ และต้องกำหนดระยะเวลาที่ผู้นั้นจะไปยื่นคำขออนุญาตตามกฎหมายนั้น ไว้ด้วย ภายในเวลาไม่เกิน 90 วัน

พื้นที่ที่มีหลักฐานการเสียมารุงท้องที่ ภพท. 5 ของนางเจน ยอดงาม จำนวนเนื้อที่ที่เข้าร่วมโครงการ 10 ไร่ ภพท. 5 เป็นเอกสารแบบแสดงรายการที่ดินเพื่อชำระภาษีบำรุงท้องที่ประจำปี เอกสารดังกล่าวไม่ได้เป็นเอกสารสิทธิในที่ดินที่ออกตามประมวลกฎหมายที่ดินแต่อย่างใด ดังนั้น ที่ดินที่มีเพียงหลักฐาน ภพท. 5 จึงถือว่าเป็นที่ดิน ไม่มีหลักฐานแต่จะสามารถออกโฉนดที่ดินได้หรือไม่นั้น ต้องทำการตรวจสอบข้อเท็จจริงว่า นางเจน ยอดงาม ได้ครอบครองที่ดินมาแต่เมื่อใด หากเป็นกรณีที่ได้ครอบครองและทำประโยชน์ในที่ดินมาภายหลังวันที่ประมวลกฎหมายที่ดินใช้บังคับ (ครอบครองหลังวันที่ 1 ธันวาคม 2497) และที่ดินไม่มีใบจอง ใบเหยียบย่ำ หรือไม่มีหลักฐานว่าเป็นผู้มีสิทธิตามกฎหมายว่าด้วยการจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ เจ้าของที่ดินสามารถขอออกโฉนดที่ดินได้โดยการเดินสำรวจออกโฉนดที่ดินทั้งตำบล ตามมาตรา 58, 58 ทวิ วรรคสอง (3) แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน โดยรัฐมนตรีจะเป็นผู้ประกาศจังหวัดที่จะทำการเดินสำรวจ และผู้ว่าราชการจังหวัดจะเป็นผู้ประกาศท้องที่และวันเริ่มต้นเดินสำรวจ เมื่อถึงกำหนดกรรมที่ดินจะส่งเจ้าหน้าที่ไปทำการสำรวจรังวัดปักหลักเขตที่ดินและสอบสวนสิทธิในที่ดินเพื่อออกโฉนดที่ดิน โดยเจ้าของที่ดินไม่ต้องยื่นคำขอรังวัด ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรังวัดแต่อย่างใด เมื่อเจ้าหน้าที่ทำการรังวัดไปถึงที่ของผู้ใด เจ้าของที่ดินต้องมานำรังวัดและระวางชี้แนวเขตที่ดินของตน โฉนดที่ดินในกรณีนี้ต้องอยู่ในบังคับห้ามโอนภายใน 10 ปี

แต่ถ้าหากเป็นกรณีที่ นางเจน ยอดงาม ได้ครอบครองและทำประโยชน์ในที่ดินมาก่อนวันที่ประมวลกฎหมายที่ดินใช้บังคับ (ก่อนวันที่ 1 ธันวาคม 2497) โดยไม่ได้แจ้ง ส.ค.1 ที่ดินแปลงดังกล่าว สามารถนำเดินสำรวจออกโฉนดที่ดินตามมาตรา 58, 58 ทวิ วรรคสอง (2) ตามหลักเกณฑ์และวิธีการเช่นเดียวกันกับที่ได้กล่าวมาข้างต้น นอกจากนี้ นางเจน ยอดงาม ยังสามารถยื่นคำข้อออกโฉนดที่ดินเป็นการเฉพาะรายตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดไว้ในมาตรา 59 ทวิ แห่งประมวลกฎหมายที่ดินได้ด้วย

เนื่องจากการใช้ประโยชน์พื้นที่ปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร จะต้องใช้ที่ดินให้สอดคล้องกับกิจการเพื่อการเกษตรกรรมเท่านั้น หากจะทำกิจกรรมอื่นต้องขออนุญาตตามระเบียบคณะกรรมการ

ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม แต่จากการตรวจสอบสภาพพื้นที่ของโครงการ ฯ แล้วปรากฏว่า พื้นที่ไต่สวน ส.ป.ก. ของนางลำควน แสนสมบัติ จำนวน 5 ไร่ และ ของนางบัวผัด เพียรคำ จำนวน 25 ไร่ การใช้ที่ดินถูกนำไปใช้ในส่วนของการสาธิตเกษตรกรรมเชิงนิเวศ (ภาพที่ 29)

พื้นที่ที่มีหลักฐานการเสียภาษีบำรุงท้องที่ ภบท. 5 ของนางเจน ยอดงาม จำนวนเนื้อที่ที่เข้าร่วมโครงการ 10 ไร่ การใช้ที่ดินถูกนำไปใช้ในส่วนของการสาธิตการทำเหมืองการแต่งแร่ที่ตั้งส่วนแสดงนิทรรศการ (ภาพที่ 30) ซึ่งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่ทางราชการได้กันออกจากพื้นที่ป่า เพื่อนำไปสู่กระบวนการออกเอกสารสิทธิ์

ข้อเสนอแนะ: สิทธิการการถือครองที่ดินของโครงการฯ ในส่วนพื้นที่ไต่สวน ส.ป.ก. ของนางลำควน แสนสมบัติ และนางบัวผัด เพียรคำ ควรใช้ที่ดินสำหรับการสาธิตเกษตรกรรมเชิงนิเวศ ซึ่งสามารถดำเนินการได้โดยไม่ต้องทำการขออนุญาตจากทางราชการ สำหรับพื้นที่ที่มีหลักฐานการเสียภาษีบำรุงท้องที่ ภบท. 5 ของนางเจน ยอดงาม การใช้ที่ดินถูกนำไปใช้ในส่วนของการสาธิตการทำเหมือง การแต่งแร่ และที่ตั้งส่วนแสดงนิทรรศการ จะทำการวิเคราะห์ในส่วนที่เกี่ยวข้อง พ.ร.บ แร่ต่อไป

ภาพที่ 29 การใช้ที่ดินพื้นที่ไต่สวน ส.ป.ก. ในส่วนของการสาธิตเกษตรกรรมเชิงนิเวศ

ภาพที่ 30 การใช้ที่ดินที่มีหลักฐานภท. 5 ในส่วนการสาธิตการทำเหมืองการแต่งแร่

กิจกรรมการท่องเที่ยวของโครงการฯ

1. การทำเหมืองสาธิต

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง: พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510

ผลการศึกษา: พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510 ได้บัญญัติไว้ตามมาตรา 43 ห้ามมิให้ผู้ใดทำเหมืองในที่ใด ไม่ว่าที่ซึ่งทำเหมืองนั้นจะเป็นสิทธิของบุคคลใดหรือไม่ เว้นแต่จะได้รับประทานบัตรชั่วคราว หรือประทานบัตร

การทำเหมือง หมายความว่า การกระทำแก่พื้นที่ไม่ว่าจะเป็นที่บกหรือที่น้ำเพื่อให้ได้มาซึ่ง แร่ด้วยวิธีการอย่างใด อย่างหนึ่งหรือ หลายวิธี แต่ไม่รวมถึงการขุดเจาะน้ำเกลือใต้ดิน ตาม

หมวด 5 ทวิ และการขุดหาแร่รายย่อยหรือการร่อนแร่ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ซึ่งกฎหมายได้บัญญัติไว้ในกรณีของการขุดหาแร่ที่ไม่เข้าข่ายการทำเหมืองจะมีอยู่ 2 ประการ คือ

1. การขุดหาแร่รายย่อยหรือการร่อนแร่ ตามที่กำหนดในกระทรวงขุดหาแร่รายย่อยหรือการร่อนแร่ จะเป็นการกระทำแก่พื้นที่ไม่ว่าจะเป็นที่บกหรือที่น้ำ เพื่อให้ได้มาซึ่งแร่โดยใช้แรงคนแต่ละคนตามชนิดของแร่ภายในท้องที่ และวิธีการขุดหาแร่ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ซึ่งจะต้องได้รับใบอนุญาตขุดหาแร่รายย่อยหรือใบอนุญาตการร่อนแร่ เพื่อให้มีสิทธิขุดหาแร่รายย่อยหรือการร่อนแร่ ตามกฎหมายมาตรา 89 แห่ง พ.ร.บ. แร่ โดยการทำขอรับใบอนุญาตขุดหาแร่รายย่อยหรือใบอนุญาตร่อนแร่ ให้ยื่น คำขอต่อนายอำเภอท้องที่ แล้วให้นายอำเภอ ท้องที่ส่งเรื่องไปให้ทรัพยากรธรณีประจำท้องที่หรือผู้ที่อธิบดีมอบหมาย พิจารณาออกใบอนุญาต ทรัพยากรธรณีประจำท้องที่ หรือผู้ที่อธิบดีมอบหมายเป็นผู้ออกใบอนุญาตขุดหาแร่รายย่อยหรือ ใบอนุญาตร่อนแร่ และจะกำหนดเงื่อนไขใด ๆ ในใบอนุญาตก็ได้ ใบอนุญาตขุดหาแร่รายย่อยหรือใบอนุญาตร่อนแร่ให้มีอายุเพียงวันที่ 31 ธันวาคมของปีที่ออก

การขุดหาแร่รายย่อย กำหนดให้สามารถดำเนินการได้กับแร่รัตนชาติชนิดต่าง ๆ ได้แก่ แร่เพทาย พลอยหรือแร่ตระกูลคอร์ันดัม (Corundum) โกเมน นิล หรือ แร่สปิเนล (Spinel) ในท้องที่จังหวัดแพร่ กาญจนบุรี จันทบุรี เชียงราย ตราด เพชรบูรณ์ ศรีสะเกษ สุโขทัย อุบลราชธานี รวม 9 จังหวัด

2. เป็นโครงการของกรมทรัพยากรธรณี ที่กระทำเพื่อประโยชน์แก่การสำรวจ การทดลอง การศึกษา หรือการวิจัยเกี่ยวกับแร่ โครงการของกรมทรัพยากรธรณี ที่กระทำเพื่อประโยชน์แก่การสำรวจ การทดลอง การศึกษา หรือการวิจัยเกี่ยวกับแร่ เป็นการยกเว้นตามกฎหมายมาตรา 6 ตรี ที่มีเนื้อความว่า “พระราชบัญญัตินี้ (พ.ร.บ.แร่ พ.ศ. 2510) ไม่ใช่บังคับแก่กรมทรัพยากรธรณี ในการกระทำเพื่อประโยชน์แก่การสำรวจ การทดลอง การศึกษา หรือการวิจัยเกี่ยวกับแร่”

การตรวจสอบพื้นที่ศึกษาพบว่าพื้นที่โครงการฯ ไม่พบร่องรอยการทำเหมืองหรือบริเวณที่จะทำการขุดดินเพื่อการทำเหมืองสาริต พบเฉพาะหลุมขุดหาพลอยในอดีต (ภาพที่ 14) โดยปกติการทำเหมืองแร่พลอยจะใช้เครื่องจักรเครื่องยนต์ช่วยในการทำเหมืองได้ ตัวอย่างเช่น รถขุด รถตัก หรือแบคโฮว์ เป็นต้น (ภาพที่ 31 และ ภาพที่ 32)

ภาพที่ 31 การทำเหมืองพลอยที่จังหวัดกาญจนบุรี

ภาพที่ 32 การทำเหมืองพลอยที่จังหวัดตราด

ข้อเสนอแนะ: ประเด็นกิจกรรมการท่องเที่ยวการทำเหมืองสาธิตของโครงการฯ เนื่องจากไม่พบร่องรอยการทำเหมือง สามารถตัดประเด็นที่เกี่ยวข้องกับข้อกฎหมายไปได้ ดำเนินการได้โดยไม่ต้องขออนุญาตใด

2. การแต่งแร่สาธิต

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง: พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510

ผลการศึกษา: พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510 มาตรา 4 นิยาม การแต่งแร่ หมายความว่า การกระทำอย่างใด ๆ เพื่อทำแร่ให้สะอาด หรือเพื่อให้แร่ที่ปนกันอยู่ตั้งแต่สองชนิดขึ้นไปแยกออกจากกัน และ หมายความว่ารวมตลอดถึงบดแร่ หรือคัดขนาดแร่

พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510 มาตรา 114 ห้ามมิให้ผู้ใดแต่งแร่ เว้นแต่จะได้รับใบอนุญาตจากทรัพยากรธรณี ประจำท้องที่ หรือเป็นผู้ถือประทานบัตรชั่วคราว หรือผู้ถือประทานบัตรซึ่งแต่งแร่ภายในเขตเหมืองแร่ให้นำมาตรา 113 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา 115 ผู้ใดประสงค์จะขอรับใบอนุญาตแต่งแร่ ให้ยื่นคำขอต่อทรัพยากรธรณี ประจำท้องที่ทรัพยากรธรณีประจำท้องที่เป็นผู้ออกใบอนุญาตแต่งแร่ และจะกำหนดเงื่อนไขใด ๆ ไว้ใน ใบอนุญาตก็ได้ใบอนุญาตแต่งแร่ให้มีอายุตามที่กำหนดในใบอนุญาต แต่ไม่เกินสามปีนับแต่วันออก และจะต่ออายุก็ได้ครั้งละไม่เกินสามปีนับแต่วันต่อผู้รับใบอนุญาตแต่งแร่ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในใบอนุญาตแต่งแร่นั้น

การตรวจสอบพื้นที่ศึกษาพบว่าพื้นที่โครงการฯ กิจกรรมการท่องเที่ยวการสาธิตการแต่งแร่ โดยใช้เครื่องจักรและอุปกรณ์จริง ที่มีขนาดย่อส่วนลงมาจากเครื่องมือในปัจจุบัน วิธีการแต่งแร่อาศัยการคัดขนาดและความแตกต่างระหว่างความถ่วงจำเพาะของแร่และสิ่งเจือปน ความถี่ของการสาธิตการแต่งแร่ขึ้นอยู่กับปริมาณนักท่องเที่ยวและปริมาณน้ำในแหล่งน้ำสาธิต เครื่องสาธิตการแต่งแร่ของโครงการฯ (ภาพที่ 20) แม้จะมีการย่อส่วนลงมาแล้วแต่ก็ยังถือได้ว่าเป็นอุปกรณ์การแต่งแร่ชนิดหนึ่งการแต่งแร่ แต่การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโครงการ ฯ เพียงเพราะต้องแสดงสาธิตให้เห็นถึงวิธีการแยกแร่พลอยออกจากตะกอน โดยอาศัยความถ่วงจำเพาะที่แตกต่างกัน มิได้มุ่งหวังต้องการให้ได้มาถึงพลอยเพื่อนำไปทำการค้า เปรียบได้เหมือนกับการสาธิตหรือการ

แสดงให้เห็นถึงวิธีการแต่งแร่พลอยของสถาบันการศึกษา จึงไม่น่าที่ต้องเข้าค่ายในการขออนุญาต จากอุตสาหกรรมจังหวัดแพร่ แต่อย่างไรก็ตามหากมีความจำเป็นต้องยื่นขอจากทางราชการก็ให้ยื่น ขออนุญาตจากทรัพยากรธรณีท้องถิ่นที่ประจำจังหวัดแพร่ โดยใช้เวลาการขออนุญาตไม่นานเพราะเป็น การอนุญาตระดับจังหวัด

สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวการสาธิตการร่อนแร่ และให้นักท่องเที่ยวที่มีส่วนร่วมใน กิจกรรมการร่อนแร่ด้วยนั้น ประเด็นนี้จะไม่เข้าข่ายการขุดหาแร่รายย่อยหรือการร่อนแร่ ตามที่ กำหนดในกระทรวง เพราะการขุดหาแร่รายย่อยหรือการร่อนแร่ จะเป็นการกระทำแก่พื้นที่ไม่ว่าจะ เป็นที่บกหรือที่น้ำ เพื่อให้ได้มาซึ่งแร่โดยใช้แรงคนตามชนิดของแร่ภายในท้องที่ เพราะการร่อนแร่ สาธิตมิได้มีการกระทำต่อพื้นที่บกหรือที่น้ำ (เจตนาของกฎหมายการที่หมายถึงการกระทำแก่ พื้นที่ไม่ว่าจะเป็นที่บกหรือที่น้ำ ก็เพื่อกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในการทำพื้นดินเป็นหลุมเป็น บ่อหรือพื้นที่น้ำขุ่น) พบเห็นเฉพาะถึงบรรจุภัณฑ์ขนาดใหญ่ที่ใช้เป็นสถานที่สาธิตการร่อนแร่เท่านั้น (ภาพที่ 33) จึงไม่เข้าข่าย มาตรา 89 ของ พ.ร.บ. แร่ ที่การขุดแร่รายย่อยหรือร่อนแร่ต้องมีใบอนุญาต

ภาพที่ 33 นักท่องเที่ยวเข้าร่วมกิจกรรมการร่อนแร่

กิจกรรมการท่องเที่ยวการสาธิตการร่อนแร่ จะเข้าข่ายการแต่แร่ชนิดหนึ่ง ที่กล่าวถึงในประกาศ ระเบียบปฏิบัติ ตามระเบียบกรมทรัพยากรธรณี ว่าด้วยการออกใบอนุญาตแต่แร่ การจัดทำ และการเปลี่ยนแปลง หรือเพิ่มเติมแผนผัง และกรรมวิธีแต่แร่ พ.ศ. 2531 ซึ่งสรุปสาระสำคัญ ว่าการออกใบอนุญาตแต่แร่ในกรณีที่ขอแต่แร่ด้วยวิธีการ ดังต่อไปนี้

- ก. การล้างแร่ด้วยน้ำ
- ข. วิธีย่อยแร่ การบดแร่ และการคัดขนาดแร่ ที่ใช้สินแร่ไม่เกิน 25 ตันต่อวัน
- ค. วิธีการเลือกแร่ด้วยมือ
- ง. วิธีการแยกแร่ โดยอาศัยความแตกต่าง ระหว่างความถ่วงจำเพาะ เช่น รางล้างแร่ จิก โตะแยกแร่ หรือ ไซโคลน (Cyclone) วิธีการใช้เลียงหรือไถ่ เป็นต้น
- จ. วิธีการแยกแร่ด้วยแม่เหล็ก (Magnetic Separation)
- ฉ. วิธีการแยกแร่ด้วยไฟฟ้าสถิตย์ หรือ ไฟฟ้าแรงสูง (Electrostatic or High Tension Separation)

ข้อเสนอแนะ: การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโครงการ ฯ เพียงเพราะต้องแสดงสาธิตให้เห็นถึงวิธีการแยกแร่พลอยออกจากตะกอนโดยอาศัยความถ่วงจำเพาะที่แตกต่างกัน โดยใช้เลียงซึ่งเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านชนิดหนึ่ง มิได้มุ่งหวังต้องการให้ได้มาถึงพลอยเพื่อนำไปทำการค้า เปรียบได้เหมือนกับการสาธิตหรือการสอนของสถาบันการศึกษา จึงไม่น่าที่ต้องเข้าข่ายในการขออนุญาตจากอุตสาหกรรมจังหวัดแพร่ แต่อย่างไรก็ตามหากมีความจำเป็นต้องยื่นขอจากทางราชการก็ให้ยื่นขออนุญาตจากทรัพยากรธรณีท้องที่ประจำจังหวัดแพร่ โดยใช้เวลาการขออนุญาตไม่นานเพราะเป็นการอนุญาตระดับจังหวัด

วิจารณ์ผลการศึกษา

ผลการศึกษาโครงการการพัฒนาและจัดการแหล่งพลอยจังหวัดแพร่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรณีวิทยาเชิงอนุรักษ์ ซึ่งนับได้ว่าเป็นแนวทางการดำเนินงานในแนวการพัฒนาที่ยั่งยืนที่พยายามให้มีการพัฒนาที่ก่อให้เกิดคุณภาพของทุกมิติ กล่าวคือ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม จิตใจ ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีการบริหารจัดการที่มีพหุภาคีร่วมทุกขั้นตอนเป็นกลไกขับเคลื่อน โดยมี 3 ยุทธศาสตร์หลัก คือ การพัฒนาทุนทางสังคม การมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

โครงการการพัฒนาและจัดการแหล่งพลอยจังหวัดแพร่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรณีวิทยาเชิงอนุรักษ์ แม้ว่าจะสามารถดำเนินการได้โดยไม่ขัดต่อระเบียบข้อกฎหมายการใช้ที่ดิน กิจกรรมการท่องเที่ยวไม่ขัดต่อกฎหมายแล้ว แต่จากการศึกษาในครั้งนี้เห็นว่าแนวทางการใช้ที่ดิน การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ที่สอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ตามแผนปฏิบัติการ 21 ของโลก รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ตลอดจนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ที่เน้นการพัฒนาที่มีความสมดุลและบูรณาการในทุกมิติของการพัฒนา ไปสู่การมีส่วนร่วมในการดำเนินการในทุกภาคส่วนและทุกระดับของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการกระจายอำนาจจากส่วนกลางไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้เข้มแข็ง มีอำนาจตัดสินใจและบริหารจัดการให้มากขึ้น จนกระทั่งแผนปฏิบัติการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาตั้งแต่ระดับโลกจนถึงระดับรากหญ้า กฎหมายและระเบียบปฏิบัติที่มีอยู่ในปัจจุบันเป็นกฎหมายที่ล้าหลังที่ยังจะต้องแก้ไข ดังเช่น

กฎหมายที่เกี่ยวกับป่าไม้ ต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการให้มากขึ้น เช่น ร่วมกันกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ระหว่างเขตของรัฐที่สงวนไว้กับเขตการใช้ประโยชน์ของประชาชน การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการรักษาป่า ซึ่งจะช่วยป้องกันปัญหาความขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในการวางแนวทางพื้นที่ป่าไม้ เป็นต้น

กฎหมายที่ดินและกฎหมายปฏิรูปที่ดิน เพื่อช่วยแก้ปัญหาสิทธิในการถือครองที่ดินและการใช้ประโยชน์ที่ดิน การกระจายทรัพยากรที่ดินที่เป็นธรรม

กฎหมายแร่ที่ขาดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์

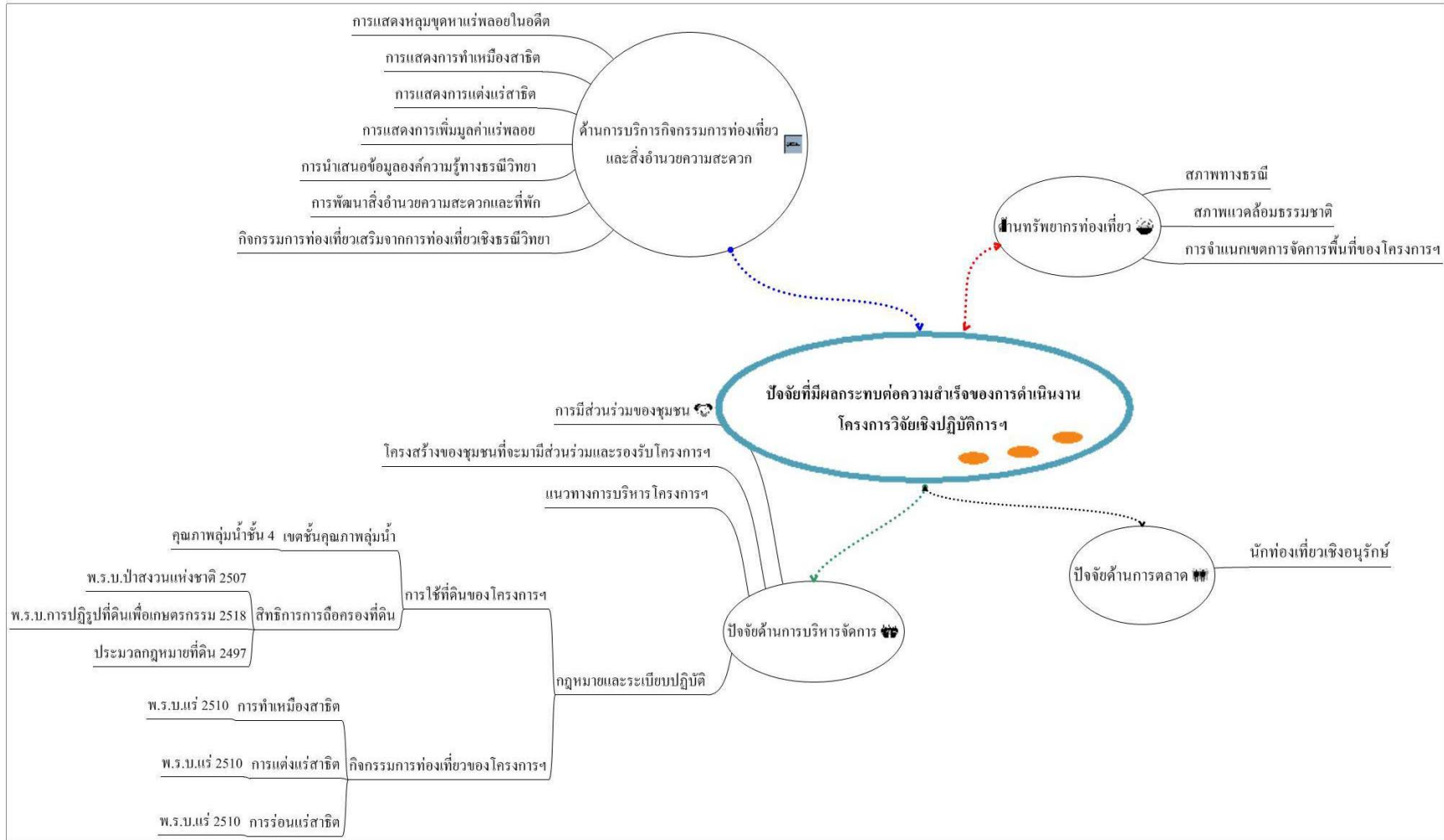
โครงการการพัฒนาและจัดการแหล่งพลอยจังหวัดแพร่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรณีวิทยาเชิงอนุรักษ์เชิงอนุรักษ์ แม้ว่าจะสามารถดำเนินการได้โดยไม่ขัดต่อระเบียบข้อกฎหมายแต่หากมีการใช้เครื่องแต่งแร่สารพิษขนาดเล็กในทางที่มุ่งหาพลอยไพไลน นำตะกอนที่องน้ำจากบริเวณแม่น้ำยมลำห้วยสาขาต่าง ๆ มาทำการคัดแยกหาพลอยไพไลนเพื่อการค้า นอกจากเป็นการปฏิบัติที่พยายามที่จะผิดกฎหมายแล้ว จะทำให้โครงการฯ และพื้นที่ข้างเคียงสูญเสียระบบนิเวศ นำไปสู่ความไปยั่งยืน ผู้บริหาร โครงการฯ รวมทั้งชุมชนในท้องถิ่นจำเป็นต้องช่วยกันดูแลโครงการฯ ให้มีการดำเนินโครงการฯ เป็นไปตามเจตนาเพื่อให้โครงการฯ เกิดความยั่งยืนต่อไป

สรุปการศึกษา

ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความสำเร็จของการดำเนินงานโครงการฯ

มีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง 4 ปัจจัย ดังนี้ (ภาพที่ 38)

1. ปัจจัยด้านทรัพยากรท่องเที่ยว มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นทรัพยากร ต้นทุน หรือเป็นฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวของโครงการฯ มีปัจจัยย่อย ๆ ที่เกี่ยวข้องคือ สภาพ ธรณีวิทยา สภาพแวดล้อมธรรมชาติ และการจำแนกเขตการจัดการพื้นที่ของโครงการฯ รวมไปถึง กำหนดมาตรการหรือเงื่อนไขการใช้พื้นที่ต่าง ๆ ให้เหมาะสม
2. ปัจจัยด้านการบริการกิจกรรมการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก ครอบคลุมตั้งแต่ ที่พัก อาหาร กิจกรรมท่องเที่ยว การแสดงการแต่งแรพลอยสาธิต การใช้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว โดย ผ่านการสื่อความหมายธรรมชาติแก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ความรู้ ความเข้าใจ รวมทั้งการนำเสนอวัฒนธรรมท้องถิ่นการบริการนักท่องเที่ยวรวมถึงการบริการต่าง ๆ ต้องสอดคล้องกับหลักการของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เช่น การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกควรมีขนาดเล็ก และกลมกลืนกับการรักษาสภาพแวดล้อมท้องถิ่น
3. ปัจจัยด้านตลาดการท่องเที่ยว โครงการฯจะมีความสำเร็จและยั่งยืน จะต้องมีความชัดเจน ด้านกลุ่มเป้าหมายนักท่องเที่ยว มีแผนการตลาดไม่ว่าจะเป็นการโฆษณา การประชาสัมพันธ์ และการส่งเสริมการขาย กับกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งเป็นผู้รักษารธรรมชาติ
4. ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ เป็นแกนหรือกลไกสำคัญในการที่จะทำให้โครงการฯ ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ซึ่งให้องค์การบริหารส่วนตำบลการบริหารจัดการ การกระจาย ผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม มีการสร้างกำลังคน กำลังงาน และมีแนวทางการถ่ายทอดความรู้ของ คนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง ปัจจัยด้านการบริหารจัดการยังรวมถึง แผนงาน โครงการ กฎหมายและ กฎระเบียบต่าง ๆ

ภาพที่ 34 สรุปปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความสำเร็จของโครงการฯ

การศึกษาวิเคราะห์กฎหมายและระเบียบปฏิบัติ

การศึกษาวิเคราะห์กฎหมายและระเบียบปฏิบัติของการพัฒนาแหล่งแร่และนำทรัพยากรแร่มาใช้อย่างยั่งยืน มีกฎหมายและระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 ที่เกี่ยวข้องกับการทำเหมืองการสำรวจแร่
2. กฎหมายว่าด้วยการขุดดินและถมดิน พ.ศ. 2543
3. กฎหมายการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518
4. ระเบียบคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เรื่องการให้ความยินยอมในการนำทรัพยากรธรรมชาติในเขตปฏิรูปที่ดินไปใช้ประโยชน์ตามกฎหมายอื่น พ.ศ. 2541
5. พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507
6. มาตรการการใช้ที่ดินในเขตคุณภาพลุ่มน้ำชั้นต่าง ๆ ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2538
7. พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510

การศึกษาวิเคราะห์ระบุประเด็นข้อจำกัด อุปสรรคของกฎหมายและระเบียบปฏิบัติพร้อมเสนอข้อปฏิบัติและแนวทางการแก้ไข

การใช้ที่ดินของโครงการฯไม่ขัดต่อกฎหมายที่เกี่ยวข้องสำหรับการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวนในส่วนของการใช้แหล่งแร่พลอยเป็นจุดขายเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวสามารถดำเนินการได้โดยไม่ต้องขออนุญาตจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเนื่องจก่าเป็นการดำเนินกิจกรรมสาธิตเพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยว

การดำเนินโครงการการพัฒนาและจัดการแหล่งพลอยจังหวัดแพร่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรณีวิทยาเชิงอนุรักษ์ แนวทางการใช้ที่ดิน การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ที่สอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ตามแผนปฏิบัติการ 21 ของโลก รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ตลอดจนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ที่เน้นการพัฒนาที่มีความสมดุลและบูรณาการในทุกมิติของการพัฒนา คือมิติด้านเศรษฐกิจ ที่มีการกระจายความมั่นคงอย่างทั่วถึงไปสู่การมีส่วนร่วม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการกระจายอำนาจจากส่วนกลางไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มิติด้านสังคม มีการพัฒนาคนและสังคมในชุมชนให้เชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล มิติด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นการใช้

ทรัพยากรธรรมชาติประเภทที่ใช้แล้วหมดไป (non-renewable) สามารถหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ได้ (renewable)

ข้อเสนอแนะ: การดำเนินโครงการในลักษณะนี้ไม่เคยมีการดำเนินการที่ไหนในประเทศไทยมีปัจจัยที่กระทบต่อความสำเร็จของโครงการหลายปัจจัยควรมีการวิจัยในแต่ละปัจจัยให้ครบถ้วน เพื่อให้ทราบถึงองค์ความรู้ที่จะใช้ในการพัฒนาแหล่งต่อ

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. 2541. **การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์**. กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, กรุงเทพฯ.
- กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2546. **นโยบายและยุทธศาสตร์กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**. สำนักพิมพ์ 21 เซ็นจูรี จำกัด, กรุงเทพฯ.
- จรรยา แวววูฒินันท์. 2544. **รวมกฎหมายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**. พิมพ์ครั้งที่ 3. สำนักพิมพ์บพิธการพิมพ์ จำกัด, กรุงเทพฯ.
- ทักษิณ ชินวัตร. 2544. **คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2544**. แหล่งที่มา: <http://www.thaigov.go.th>, 5 ตุลาคม 2548.
- ประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์. 2546. **ยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของไทย: มิติการจัดการที่ยั่งยืน**. น. 1-5. ใน ชงชัย พรรณสวัสดิ์, สุรพล สุคารา, ปริญญา นุตาลัย และ เลิศศักดิ์ คำคงศักดิ์. **การสัมมนาโครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี ปัญหาและแนวทางแก้ไข**. สำนักพิมพ์ แม่น้ำ พรินติ้ง โพรเซส จำกัด, กรุงเทพฯ.
- พรสวาท วัฒนกุล, เกษนทร์ ไกรสิทธิพงศ์, สุรศักดิ์ เข้มเนตร, สุพิมพ์ ศิริสายพันธ์, ปัทมาธิย์ ล้อมทอง, สมฤดี สักการเวช และ นิรันดร จันทร์ทิพย์. 2543. **การสำรวจการสะสมตัวของพลอยในจุดที่มีศักยภาพแหล่งแพร่-สุโขทัย**. เอกสารรายงานวิจัยเสนอต่อสถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- มานพ เมฆประยูรทอง. 2537. **แผนปฏิบัติการ 21 เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน**. กระทรวงการต่างประเทศ The Centre for Our Common Future และสมาคมเพื่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม. บริษัทอมรินทร์พรินติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), กรุงเทพฯ.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2544. **พจนานุกรมศัพท์ธรณีวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. อรุณการพิมพ์, กรุงเทพฯ.

วสันต์ พานิช, ศยามล ไกยูรวงศ์, ดนัย อนันติโย, ไพโรจน์ พลเพชร. 2546. กฎหมายแร่และสัญญาสัมปทานเหมืองแร่โพแทช. น. 164-183. ใน ชงชัย พรรณสวัสดิ์, สุรพล สุดารา, ปริญญา นุฑาลัย และเลิศศักดิ์ คำคงศักดิ์. การสัมมนาโครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี **ปัญหาและแนวทางแก้ไข**. สำนักพิมพ์ แม่น้ำ พรินต์ติ้ง โพรเซส จำกัด, กรุงเทพฯ.

วิสูตร ชนชัยวิวัฒน์. 2546. **พระราชบัญญัติแร่**. พ.ศ. 2510 ฝ่ายวิชาการสูตรไพศาล. สำนักพิมพ์ สูตรไพศาล, กรุงเทพฯ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2544. **แผนพัฒนาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549)**. สำนักนายกรัฐมนตรี, กรุงเทพฯ.

_____ 2547. การพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทย, น. 4. ใน รายงานการประชุมประจำปี 2546 การพัฒนาที่ยั่งยืน วันจันทร์ที่ 30 มิถุนายน 2546. ศูนย์การประชุมและแสดงสินค้าอิมแพ็ค เมืองทองธานี จังหวัดนนทบุรี.

_____ 2546 รายงานสรุปผลการประชุมประจำปี 2546 ของ สศช. เรื่อง การพัฒนาที่ยั่งยืน วันจันทร์ที่ 30 มิถุนายน 2546 ณ ห้องแกรนด์ไดมอนด์บอลรูม ศูนย์การประชุมและแสดงสินค้าอิมแพ็ค เมืองทองธานี จังหวัดนนทบุรี.

_____ ม.ป.ป. **แผนพัฒนาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-9**. แหล่งที่มา:

<http://www.nesdb.go.th/plan/menu.html>, 5 ตุลาคม 2547.

สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม. 2539. **มติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ**. สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, กรุงเทพฯ.

สุรเชษฐ์ เศรษฐมาต และ ดร.ชนันท์ เอ็มพันธุ์. 2545. **โครงการวิจัยจัดทำแผนการพัฒนาและจัดการแหล่งพลอยจังหวัดแพร่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์**. เอกสารเสนอต่อสถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

อำนาจ วงศ์บัณฑิต. 2545. **กฎหมายสิ่งแวดล้อม**. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด.

ภาคผนวก

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้ที่ดินของโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการร่วมกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาและจัดการแหล่งพลอยจังหวัดแพร่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

1. ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 ที่เกี่ยวข้องกับการทำเหมืองการสำรวจแร่ (จรรยา, 2544)

มาตรา 1 ในประมวลกฎหมายนี้

"ที่ดิน" หมายความว่า พื้นที่ดินทั่วไป และให้หมายความรวมถึง ภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง บาง ลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะ และที่ ชายทะเลด้วย

"สิทธิในที่ดิน" หมายความว่า กรรมสิทธิ์ และให้หมายความรวมถึง สิทธิครอบครอง ด้วย "ใบจอง" หมายความว่า หนังสือแสดงการยอมให้เข้าครอบครอง ที่ดินชั่วคราว

"หนังสือรับรองการทำประโยชน์" หมายความว่า หนังสือคำรับรองจากพนักงานเจ้าหน้าที่ว่าได้ทำประโยชน์ในที่ดินแล้ว "ใบไต่สวน" หมายความว่า หนังสือแสดงการสอบสวนเพื่อการออกโฉนดที่ดินและให้หมายความรวมถึงใบนำด้วย

"โฉนดที่ดิน" หมายความว่า หนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดิน และให้หมายความรวมถึงโฉนดแผนที่ โฉนดตราจอง และตราจอง ที่ตราว่า "ได้ทำประโยชน์แล้ว"

มาตรา 2 ที่ดินซึ่งมิได้ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของบุคคลหนึ่งบุคคลใด ให้ถือว่าเป็นของรัฐ

มาตรา 8 บรรดาที่ดินทั้งหลายอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน หรือเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินนั้น ถ้าไม่มีกฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ให้อธิบดีมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษา และดำเนินการคุ้มครองป้องกันได้ตามควรแก่กรณี อำนาจหน้าที่ดังกล่าวนี้รัฐมนตรีจะมอบหมายให้ทบวง การเมืองอื่นเป็นผู้ใช้ก็ได้

มาตรา 9 ภายใต้บังคับกฎหมายว่าด้วยการเหมืองแร่และการป่าไม้ ที่ดินของรัฐนั้นถ้า มิได้มีสิทธิครอบครอง หรือมิได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่แล้ว ห้ามมิให้บุคคลใด

- (1) เข้าไปยึดถือ ครอบครอง รวมตลอดถึงการก่อสร้าง หรือ เฝ้าป่า
- (2) ทำด้วยประการใด ให้เป็นการทำลาย หรือทำให้เสื่อมสภาพ ที่ดิน ที่หิน ที่กรวด หรือ ที่ทราย ในบริเวณที่รัฐมนตรีประกาศหวงห้ามในราชกิจจานุเบกษา หรือ
- (3) ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดอันเป็นอันตรายแก่ทรัพยากรในที่ดิน

มาตรา 9 ทวิ ผู้รับอนุญาตตาม มาตรา 9 ต้องเสียค่าตอบแทนเป็น รายปีให้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด ตามวิธีการและอัตราที่กำหนด ไว้ในข้อบัญญัติจังหวัด แต่ต้องไม่เกินอัตราตาม บัญชีท้ายประมวลกฎหมายนี้

2. กฎหมายว่าด้วยการขุดดินและถมดิน พ.ศ. 2543

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า "พระราชบัญญัติการขุดดินและถมดิน พ.ศ.2543"

มาตรา 3 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับในท้องที่ ดังต่อไปนี้

- (1) เทศบาล
- (2) กรุงเทพมหานคร
- (3) เมืองพัทยา
- (4) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นตามที่มิกฎหมายโดยเฉพาะจัดตั้งขึ้น

ซึ่งรัฐมนตรีประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา

- (5) บริเวณที่มีพระราชกฤษฎีกาให้ใช้บังคับกฎหมายว่าด้วยควบคุมอาคาร
- (6) เขตผังเมืองรวมตามกฎหมายว่าด้วยการผังเมือง

เพื่อประโยชน์ในการป้องกันอันตรายที่จะเกิดจากการขุดดินหรือถมดิน ถ้าการขุดดินหรือถมดินอาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินของบุคคล หรืออาจก่อให้เกิดอันตรายต่อประชาชน รัฐมนตรีจะประกาศกำหนดให้ใช้บังคับพระราชบัญญัตินี้ในท้องที่อื่นนอกจากท้องที่ตามวรรคหนึ่งตามที่เห็นว่าจำเป็นก็ได้ ประกาศตามวรรคสอง ให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นประกาศไว้

โดยเปิดเผยก่อนวันใช้บังคับไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน ประกาศดังกล่าวให้ปิดไว้ ณ ศาลากลางจังหวัด ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอ ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล ที่ทำการกำนัน และที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน แห่งท้องที่ที่กำหนดไว้ในประกาศ

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้

"ดิน" หมายความว่า รวมถึง หิน กรวด หรือทราย และอินทรีย์วัตถุต่าง ๆ ที่เจือปนกับดิน

"พื้นดิน" หมายความว่า พื้นผิวของที่ดินที่เป็นอยู่ตามสภาพธรรมชาติ

"ขุดดิน" หมายความว่า กระทำแก่พื้นดินเพื่อนำดินขึ้นจากพื้นดิน หรือทำให้พื้นดินเป็นบ่อดิน

"บ่อดิน" หมายความว่า แอ่ง บ่อ สระ หรือช่องว่างใต้พื้นดิน ที่เกิดจากการขุดดิน

"ถมดิน" หมายความว่า การกระทำใด ๆ ต่อดินหรือพื้นดิน เพื่อให้ระดับดินสูงขึ้นกว่าเดิม

"เนินดิน" หมายความว่า ดินที่สูงขึ้นกว่าระดับพื้นดินโดยการถมดิน

"แผนผังบริเวณ" หมายความว่า แผนที่แสดงสภาพของที่ดิน ที่ตั้ง และขอบเขต ของที่ดินที่จะขุดดินหรือถมดิน รวมทั้งที่ดินและสิ่งปลูกสร้างของบุคคลอื่น วิธีป้องกันการพังทลายของดินหรือสิ่งปลูกสร้าง และวิธีการในการขุดดินหรือถมดิน

"เจ้าพนักงานท้องถิ่น" หมายความว่า

- (1) นายกเทศมนตรี สำหรับในเขตเทศบาล
- (2) ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร สำหรับในเขตกรุงเทพมหานคร
- (3) นายกเมืองพัทยา สำหรับในเขตเมืองพัทยา

(4) ประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล สำหรับในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล

(5) หัวหน้าผู้บริหารท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นที่มีกฎหมายโดยเฉพาะ จัดตั้งขึ้นกำหนดให้เป็นราชการส่วนท้องถิ่น สำหรับในเขตองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น

(6) นายองค์การบริหารส่วนจังหวัด สำหรับในเขตท้องถิ่นอื่น นอกจาก (1) ถึง (5)

มาตรา 5 พระราชบัญญัตินี้ มิให้ใช้บังคับแก่การขุดดินและถมดินซึ่งกระทำได้ โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายอื่นที่ได้กำหนดมาตรการในการป้องกันอันตรายไว้ตามกฎหมาย นั้นแล้ว

มาตรา 6 เพื่อประโยชน์ในการป้องกันการพังทลายของดินหรือสิ่งปลูกสร้าง ตลอดจนมาตรการอื่นที่จำเป็นเพื่อปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ ให้รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของคณะกรรมการมีอำนาจออกกฎกระทรวงกำหนด

- (1) บริเวณห้ามขุดดินหรือถมดิน
- (2) ความสัมพันธ์ของความลาดเอียงของบ่อดินหรือเนินดินตามชนิดของดิน ความลึกและขนาดของบ่อดินที่จะขุดดิน ความสูงและพื้นที่ของเนินดินที่จะถมดิน และระยะห่างจากขอบบ่อดินหรือเนินดินถึงเขตที่ดินหรือสิ่งปลูกสร้างของบุคคลอื่น
- (3) วิธีการป้องกันการพังทลายของดินหรือสิ่งปลูกสร้าง
- (4) วิธีการให้ความคุ้มครองและความปลอดภัยแก่คนงานและบุคคลภายนอก
- (5) หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขอื่นในการขุดดินหรือถมดิน

มาตรา 7 ในกรณีที่ได้มีการออกกฎกระทรวงกำหนดเรื่องใดตามมาตรา 6 แล้วให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือปฏิบัติตามกฎกระทรวงนั้น เว้นแต่เป็นกรณีตามมาตรา 8 ในกรณีที่ยังมิได้มีการออกกฎกระทรวงกำหนดเรื่องใดตามมาตรา 6 ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจออกข้อบัญญัติท้องถิ่นกำหนดเรื่องนั้นได้ ในกรณีที่ยังได้มีการออกข้อบัญญัติท้องถิ่นกำหนดเรื่องใดตามวรรคสองแล้ว ถ้าต่อมามีการออกกฎกระทรวงกำหนดเรื่องนั้น ให้ข้อกำหนดของข้อบัญญัติท้องถิ่นในส่วนที่ขัดหรือแย้งกับกฎกระทรวงเป็นอันยกเลิก และให้ข้อกำหนดของข้อบัญญัติท้องถิ่นในส่วนที่ไม่ขัดหรือแย้งกับกฎกระทรวงยังคงใช้บังคับต่อไปได้จนกว่าจะมีข้อบัญญัติท้องถิ่นใหม่ตามมาตรา 8 แต่ต้องไม่เกินหนึ่งปีนับแต่วันที่กฎกระทรวงนี้ใช้บังคับ

การยกเลิกข้อบัญญัติท้องถิ่นตามวรรคสาม ย่อมไม่กระทบกระเทือนต่อการดำเนินการที่ได้กระทำไปแล้วโดยถูกต้องตามข้อบัญญัติท้องถิ่นนั้น

มาตรา 17 ผู้ใดประสงค์จะทำการขุดดิน โดยมีความลึกจากระดับพื้นดินเกินสามเมตร หรือมีพื้นที่ปากบ่อดินเกินหนึ่งหมื่นเมตร หรือมีความลึกหรือพื้นที่ตามที่เจ้าพนักงานท้องถิ่นประกาศกำหนด ให้แจ้งต่อเจ้าพนักงานท้องถิ่นตามแบบที่เจ้าพนักงานท้องถิ่นกำหนด โดยยื่นเอกสารแจ้งข้อมูลดังต่อไปนี้

- (1) แผนผังบริเวณที่ประสงค์จะทำการขุดดิน
- (2) แผนผังแสดงเขตที่ดินและที่ดินบริเวณข้างเคียง
- (3) รายการที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงที่ออกตามมาตรา 6
- (4) วิธีการขุดดินและการขนดิน
- (5) ระยะเวลาทำการขุดดิน
- (6) ชื่อผู้ควบคุมงานซึ่งจะต้องเป็นผู้มีคุณสมบัติตามที่กำหนดในกฎกระทรวง
- (7) ที่ตั้งสำนักงานของผู้แจ้ง
- (8) ภาระผูกพันต่าง ๆ ที่บุคคลอื่นมีส่วนได้เสียเกี่ยวกับที่ดินที่จะทำการขุดดิน
- (9) เอกสารและรายละเอียดอื่น ๆ ที่คณะกรรมการกำหนดโดยประกาศใน

ราชกิจจานุเบกษา

ถ้าผู้แจ้งได้ดำเนินการตามที่ระบุไว้ในวรรคหนึ่งโดยถูกต้องแล้ว ให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นออกไปรับแจ้งตามแบบที่เจ้าพนักงานท้องถิ่นกำหนด เพื่อเป็นหลักฐานการแจ้งให้แก่ผู้นั้น ภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้ง และให้ผู้แจ้งเริ่มต้นทำการขุดดินตามที่ได้แจ้งไว้ได้ตั้งแต่วันที่ ได้รับแจ้ง ถ้าการแจ้งเป็นไปโดยไม่ถูกต้อง ให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นแจ้งให้แก้ไขให้ถูกต้องภายใน เจ็ดวันนับแต่วันที่มีการแจ้งตามวรรคหนึ่ง ถ้าผู้แจ้งไม่แก้ไขให้ถูกต้องภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ ผู้แจ้งได้รับแจ้งให้แก้ไขจากเจ้าพนักงานท้องถิ่น ให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นมีอำนาจออกคำสั่งให้การ แจ้ง ตามวรรคหนึ่งเป็นอันสิ้นผล ถ้าผู้แจ้งได้แก้ไขให้ถูกต้องภายในเวลาที่กำหนดตามวรรคสาม ให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นออกไปรับแจ้งให้แก่ผู้แจ้งภายในสามวันนับแต่วันที่ ได้รับแจ้งที่ถูกต้อง ผู้ได้รับใบแจ้งต้องเสียค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 18 ค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายที่เก็บได้ตามมาตรา 17 วรรคห้า ให้เป็นรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งท้องถิ่นที่มีการชูดินนั้น

มาตรา 25 ในการชูดิน ถ้าพบโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ซากดึกดำบรรพ์ หรือแร่ที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจหรือทางการศึกษาในด้านธรณีวิทยา ให้ผู้ชูดินตามมาตรา 17 มาตรา 23 หรือมาตรา 24 หยุดการชูดินในบริเวณนั้นไว้ก่อน แล้วรายงานให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นทราบภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่พบและให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นแจ้งให้กรมศิลปากรหรือกรมทรัพยากรธรณี แล้วแต่กรณี ทราบโดยด่วน ในกรณีเช่นนี้ ให้ผู้ชูดินปฏิบัติตามการให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น

3. กฎหมายการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 (จรรยา, 2544)

มาตรา 4 พ.ร.บ. การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518

"การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม" หมายความว่า การปรับปรุงเกี่ยวกับสิทธิและการถือครองในที่ดินเพื่อเกษตรกรรมรวมถึงการจัดที่อยู่อาศัยในที่ดินเพื่อเกษตรกรรมนั้น โดยรัฐนำที่ดินของรัฐ หรือที่ดินที่รัฐจัดซื้อหรือเวนคืนจากเจ้าของที่ดิน ซึ่งมีได้ทำประโยชน์ในที่ดินนั้นด้วยตนเอง หรือมีที่ดินเกินสิทธิตามพระราชบัญญัตินี้ เพื่อจัดให้แก่เกษตรกรผู้ไม่มีที่ดินของตนเองหรือเกษตรกรที่มีที่ดินเล็กน้อยไม่เพียงพอแก่การครองชีพและสถาบันเกษตรกร ได้เช่าซื้อ เช่าหรือเข้าทำประโยชน์โดยรัฐให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาอาชีพเกษตรกร การปรับปรุงทรัพยากรและปัจจัยการผลิตตลอดจนการผลิตและการจำหน่ายให้เกิดผลดียิ่งขึ้น

"เขตปฏิรูปที่ดิน" หมายความว่า เขตที่ดินที่พระราชกฤษฎีกากำหนดเป็นเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

"ที่ดินของรัฐ" หมายความว่า บรรดาที่ดินทั้งหลายอันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินหรือสาธารณสมบัติของแผ่นดินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และที่ดินในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้อนุมัติให้บุคคลเข้าอยู่อาศัยหรือทำประโยชน์ตามกฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติ

"เจ้าของที่ดิน" หมายความว่า ผู้มีสิทธิในที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดิน

"เกษตรกรรม" หมายความว่า การทำนา ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์เลี้ยง สัตว์น้ำ และกิจการอื่นตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์กำหนด โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

"เกษตรกร" หมายความว่า ผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักและให้หมายความรวมถึงบุคคลผู้ยากจนหรือผู้จบการศึกษาทางเกษตรกรรมหรือผู้เป็นบุตรของเกษตรกร ซึ่งไม่มีที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเป็นของตนเองและประสงค์จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกาดังกล่าว

"สถาบันเกษตรกร" หมายความว่า กลุ่มเกษตรกร สหกรณ์การเกษตร ชุมชน สหกรณ์การเกษตรตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์

"การเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม" หมายความว่า การเช่าหรือการเช่าช่วงโดยได้รับความยินยอมจากผู้ให้เช่าซึ่งที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ไม่ว่าจะเช่าหรือเช่าช่วงนั้นจะมีหลักฐานเป็นหนังสือหรือไม่ก็ตาม และหมายความรวมถึงการยินยอมให้ใช้ที่ดินเพื่อเกษตรกรรม โดยได้รับค่าเช่าที่ดินและการทำนิติกรรมอื่นใดเพื่อเป็นการอำพรางการเช่าดังกล่าว

"ค่าเช่าที่ดิน" หมายความว่า ผลผลิตเกษตรกรรม เงินหรือทรัพย์สินอื่นใด

4. ระเบียบคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เรื่องการให้ความยินยอมในการนำทรัพยากรธรรมชาติในเขตปฏิรูปที่ดินไปใช้ประโยชน์ตามกฎหมายอื่น พ.ศ. 2541

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 19 (12) แห่งพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมออกระเบียบไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เรื่องการให้ความยินยอมในการนำทรัพยากรธรรมชาติในเขตปฏิรูปที่ดินไปใช้ประโยชน์ตามกฎหมายอื่น พ.ศ. 2541”

ข้อ 2 ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

ข้อ 3 ในระเบียบนี้

“หนังสืออนุญาต” หมายความว่า หนังสืออนุญาตให้ใช้หรือหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติตามกฎหมายฉบับหนึ่งฉบับใด และให้หมายความรวมถึงการยินยอมหรืออนุญาตให้รับช่วงหรือรับโอนการใช้หรือหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าว

“พนักงานเจ้าหน้าที่” หมายความว่า ผู้ซึ่งเลขาธิการสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมมอบหมายให้มีอำนาจหน้าที่ตามระเบียบนี้

ข้อ 9 ในกรณีเป็นคำขอใช้พื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อการสำรวจทรัพยากรธรรมชาติ ให้สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดส่งคำขอพร้อมทั้งความเห็นเสนอเลขาธิการสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมเพื่อพิจารณา

ข้อ 10 ในกรณีเป็นคำขออนอกจากคำขอตามข้อ 9 เมื่อสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดเห็นว่าพื้นที่ที่ขอใช้อยู่ในหลักเกณฑ์ที่จะพิจารณาให้ความยินยอมได้ ให้รวบรวมคำขอ เอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้องพร้อมความเห็นเสนอคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัดพิจารณาให้ความเห็นแล้วส่งเรื่องให้สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เพื่อนำเสนอคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมพิจารณาต่อไป

ในกรณีที่เห็นสมควร สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดจะขอให้ผู้ยื่นคำขอส่งเอกสารหลักฐานอื่นประกอบการพิจารณาตามความเหมาะสมแก่เรื่องก็ได้ การยินยอมให้ใช้ที่ดิน โดยปกติให้ถือปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

(1) การยินยอมให้ใช้ที่ดินเพื่อการสำรวจแร่ ให้ใช้ที่ดินตามความจำเป็นและเหมาะสม มีกำหนดระยะเวลาไม่เกินอายุอาชญาบัตรผูกขาดสำรวจแร่หรืออาชญาบัตรพิเศษ

(2) การยินยอมให้ใช้ที่ดินเพื่อการทำเหมืองแร่ จะพิจารณาให้ใช้ที่ดินตามความจำเป็นและเหมาะสมแก่การใช้พื้นที่ตามวัตถุประสงค์และโครงการที่เสนอ แต่ละคำขอไม่เกิน 300 ไร่ และมีกำหนดระยะเวลาไม่เกินอายุประทานบัตร

(3) การยินยอมให้ใช้ที่ดินเพื่อการสร้างทางขนแร่ออกจากเขตพื้นที่ประทานบัตรให้มีความกว้างของทางไม่เกินหกเมตร การสร้างทางและบำรุงรักษาทางต้องเป็นไปตามมาตรฐานที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมกำหนด โดยมีกำหนดระยะเวลาไม่เกินอายุประทานบัตร

(4) การยินยอมให้ใช้ที่ดินเพื่อกิจการอันเกี่ยวเนื่องกับการทำเหมืองแร่ เช่น ที่ทิ้งมูลดินทราย ที่พักคนงาน ที่กองเก็บแร่ ที่ตั้งโรงม่แร่หรือแต่งแร่ รวมทั้งที่เก็บเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำเหมืองแร่และอื่น ๆ ให้ใช้ที่ได้ตามความจำเป็นและเหมาะสมแก่กิจการที่ขอความยินยอม และมีกำหนดระยะเวลาไม่เกินอายุประทานบัตร

(5) การยินยอมให้ใช้ที่ดินเพื่อทำการขุด เก็บ ซึ่งกรวด ทราย ลูกกรัง หรือดินที่มีใช้การทำเหมืองแร่ตามกฎหมายว่าด้วยแร่ ให้ใช้ที่ดินได้ไม่เกิน 10 ไร่ และมีกำหนดระยะเวลาไม่เกินอายุหนังสืออนุญาตตามประมวลกฎหมายที่ดิน

(6) การยินยอมให้ใช้พื้นที่เพื่อหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างอื่น ให้ใช้ที่ดินได้ไม่เกิน 10 ไร่ และมีกำหนดระยะเวลาคราวละไม่เกิน 5 ปี

ในกรณีที่จะยินยอมให้ใช้ที่ดินในจำนวนเนื้อที่หรือระยะเวลาเกินกว่าที่กำหนด หรือให้ใช้ที่ดินเพื่อกิจการอื่นนอกจากที่กำหนดไว้ในวรรคสาม ต้องได้รับความยินยอมจากคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมด้วย

ข้อ 11 ในกรณีที่คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเห็นว่า พื้นที่ที่ขอใช้นั้นมีศักยภาพในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติมากกว่าการเกษตร และไม่ประสงค์จะดำเนินการปฏิรูปที่ดินในพื้นที่ดังกล่าว ให้สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดออกหนังสือให้ผู้ยื่นคำขอว่าไม่ขัดข้องที่จะให้นำที่ดินไปใช้ในกิจการที่ขอได้ และต้องกำหนดระยะเวลาที่ผู้นั้นจะเปลี่ยนคำขออนุญาตตามกฎหมายนั้นไว้ด้วย ภายในเวลาไม่เกิน 90 วัน

5. พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 (จรรยา, 2544)

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้

"ป่า" หมายความว่า ที่ดินรวมตลอดถึง ภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง บาง ลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะ และที่ชายทะเลที่ยังมิได้มีบุคคลได้มาตามกฎหมาย

"ป่าสงวนแห่งชาติ" หมายความว่า ป่าที่ได้กำหนดให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติตามพระราชบัญญัตินี้

"ไม้" หมายความว่า ไม้ทุกชนิดทั้งที่เป็นต้น กอ หรือเถา ไม่ว่าจะยืนต้นหรือล้มลงแล้ว และหมายความรวมตลอดถึง ราก ปุ่ม ตอ หน่อ กิ่ง ตา หัว เหง้า เศษ ปลายหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของไม้ ไม่ว่าจะถูกตัด ฟัน เลื่อย ผ่า ถาก ทอน ขุด หรือกระทำโดยวิธีการอื่นใด

"ของป่า" หมายความว่า สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นหรือมีอยู่ในป่า เป็นต้นว่า

- (1) ไม้พิน ถ่าน เปลือกไม้ ใบไม้ ดอกไม้ เมล็ด ผลไม้ หน่อไม้ ชันไม้ และยางไม้
- (2) หญ้า อ้อ พง แคม ปรือ คา กก กระจูด กล้วยไม้ กูด เห็ด และพืชอื่น
- (3) ซากสัตว์ ไข่ หนัง เขา นอ งา กราม ขนนาย กระดุก ขน รังนก ครั่ง รังผึ้ง น้ำผึ้ง จี๊ผึ้ง และมูลค้างคาว
- (4) ดิน หิน กรวด ทราย แร่ และน้ำมัน

"อธิบดี" หมายความว่า อธิบดีกรมป่าไม้

"รัฐมนตรี" หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 16 อธิบดีโดยอนุมัติรัฐมนตรีมีอำนาจอนุญาตให้บุคคลหนึ่ง บุคคลใด เข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยในเขตป่าสงวนแห่งชาติได้ ในกรณี ดังต่อไปนี้

- (1) การเข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยในเขตป่าสงวนแห่งชาติ คราวละไม่น้อยกว่าห้าปี แต่ไม่เกินสามสิบปี ในกรณีที่ผู้ได้รับอนุญาตเป็นส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจ ตามกฎหมายว่าด้วยวิธีการงบประมาณจะอนุญาต โดยให้ยกเว้นค่าธรรมเนียมทั้งหมดหรือบางส่วนตามที่เห็นสมควรก็ได้

(2) การเข้าทำประโยชน์เกี่ยวกับการทำเหมืองแร่ตามกฎหมาย ว่าด้วยแร่คราเวละ ไม่เกินสิบปี โดยให้ได้รับยกเว้นไม่ต้องขอรับใบอนุญาต เก็บหาของป่าและไม่ต้องเสียค่าภาคหลวง ของป่าตามพระราชบัญญัตินี้สำหรับ แร่ ดินขาว หรือหิน แล้วแต่กรณีการขออนุญาตและ การอนุญาตตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่อธิบดีกำหนด โดยอนุมัติรัฐมนตรี

มาตรา 17 เพื่อประโยชน์ในการศึกษาหรือวิจัยทางวิชาการ อธิบดีมีอำนาจอนุญาตเป็น หนังสือ แก่กระทรวง ทบวง กรม หรือบุคคลอื่นใด ให้กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดในเขตป่าสงวน แห่งชาติได้ ตามระเบียบที่ อธิบดีกำหนดโดยอนุมัติรัฐมนตรี และเมื่อรัฐมนตรีเห็นสมควร จะสั่ง ยกเว้นค่าธรรมเนียม ค่าภาคหลวง และค่าบำรุงป่าก็ได้

6. พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510 (วิสูตร, 2544)

6.1 การสำรวจแร่

แร่เป็นทรัพย์ของแผ่นดิน การดำเนินการใดใดเพื่อการสำรวจหรือทำเหมืองแร่จึงต้อง ได้รับอนุญาตตามกระบวนการทางกฎหมาย ซึ่งกฎหมายที่ใช้บังคับในกิจการเกี่ยวกับทรัพยากรแร่คือ พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510 การสำรวจมีบทบัญญัติใน มาตรา 25 ว่า “ห้ามมิให้ผู้ใดสำรวจแร่ในที่ดิน ไม่ว่าที่ซึ่งสำรวจแร่นั้นจะเป็นสิทธิของบุคคลหรือไม่ เว้นแต่ได้รับอนุญาตสำรวจแร่ อนุญาต บุคคลสำรวจแร่ หรืออนุญาตพิเศษ” จึงเห็นได้ชัดเจนว่า แม้แต่การสำรวจแร่ต้องมีการขอสิทธิใน การสำรวจก่อน ความหมายโดยทั่วไปของการสำรวจแร่ คือ การเจาะ หรือการขุด หรือการกระทำด้วย วิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายวิธี เพื่อให้รู้ว่าในพื้นที่มีแร่หรือไม่เพียงใด โดยใช้วิธีการทาง ธรณีวิทยา ธรณีเคมี และธรณีฟิสิกส์

6.2 ประเภทของสิทธิสำรวจ

สิทธิสำรวจแร่ตามพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510 แบ่งได้ 3 ประเภท คือ

(1) อนุญาตสำรวจแร่ เป็นการขอสิทธิการสำรวจแร่ในบริเวณกว้าง ๆ ตามเขต การปกครอง สามารถขอทับซ้อนกับใบอนุญาตสิทธิอื่น ๆ ได้ ทรัพยากรธรณีประจำท้องที่เป็นผู้

อนุญาต มีสิทธิการสำรวจ 1 ปี และมีสิทธิสำรวจเฉพาะวิธีตรวจทางธรณีวิทยา ธรณีเคมี หรือ ธรณีฟิสิกส์เท่านั้น จะขุดหรือเจาะสำรวจไม่ได้

(2) อาชญาบัตรผูกขาดสำรวจแร่ เป็นการขอสิทธิสำรวจผูกขาดในพื้นที่แต่เพียงรายเดียว จะขอซ้อนทับกันไม่ได้ แบ่งได้ 2 ประเภท คือ อาชญาบัตรผูกขาดสำรวจแร่บนบก ขอได้ค่าขอละ 2,500 ไร่ มีอายุ 1 ปี และอาชญาบัตรผูกขาดสำรวจแร่ในทะเลขอได้ค่าขอละ 500,000 ไร่ มีอายุ 2 ปี รัฐมนตรีกระทรวงอุตสาหกรรมหรือผู้ที่รัฐมนตรีมอบหมายเป็น ผู้อนุญาต อย่งไรก็ดี กระทรวงอุตสาหกรรมได้ประกาศเป็นนโยบายว่า จะออกอาชญาบัตรผูกขาดสำรวจแร่ในพื้นที่แต่ละจังหวัดให้แก่บุคคลหนึ่ง ๆ คนละหนึ่งคำขอ หรือหลายคำขอ มีเนื้อที่ไม่เกิน 1,250 ไร่ เพื่อป้องกันการขอพื้นที่จำนวนมากเพื่อกีดกันบุคคลอื่น

การสำรวจภายใต้เงื่อนไขของอาชญาบัตรผูกขาดสำรวจแร่นั้นสามารถทำการสำรวจลักษณะทางธรณีวิทยา สำรวจธรณีเคมี ธรณีฟิสิกส์ การขุดหลุมสำรวจ การเจาะสำรวจ หรือการขุดร่องสำรวจ ซึ่งต้องระบุนิติการสำรวจไว้ในคำขอและในแผนงานและ วิธีการสำรวจแร่ การขอสิทธิสำรวจประเภทอาชญาบัตรผูกขาดสำรวจแร่ที่เหมาะสมกับการสำรวจแร่ชนิดต่าง ๆ โดยทั่วไปที่มีการสำรวจที่ไม่ซับซ้อนในด้านวิชาการมากนัก

(3) อาชญาบัตรพิเศษ เป็นการขอสิทธิสำรวจแร่เป็นกรณีพิเศษเหมาะสมกับการสำรวจแร่ที่เป็นโครงการใหญ่ เช่น สำรวจแร่โลหะพื้นฐานต่าง ๆ เช่น ทองคำ ทองแดง ตะกั่ว สังกะสี ซึ่งมีการสำรวจที่ค่อนข้างซับซ้อนในด้านวิชาการและใช้ระยะเวลามาก เมื่อได้สิทธิการสำรวจแร่ตามอาชญาบัตรพิเศษแล้ว ผู้อื่นจะยื่นขอสำรวจประเภทใด ๆ ซ้อนทับพื้นที่เดียวกันไม่ได้ อาชญาบัตรพิเศษสามารถยื่นคำขอแปลงละไม่เกิน 10,000 ไร่ จะยื่นคำขอกี่แปลงก็ได้ และต้องกำหนดข้อผูกพันสำหรับการสำรวจระบุเงินที่จะใช้จ่าย เพื่อการสำรวจแต่ละปีตลอดอายุอาชญาบัตรพิเศษ และจะเสนอผลประโยชน์พิเศษเพื่อประโยชน์แก่รัฐก็ได้ เมื่อสิ้นปีถ้าผู้ถืออาชญาบัตรพิเศษยังปฏิบัติตามข้อผูกพันไม่ครบถ้วน ผู้ถืออาชญาบัตรพิเศษต้องจ่ายเงินเท่าจำนวนที่ยังไม่ได้จ่ายให้แก่กรมทรัพยากรธรณี ถ้าใช้จ่ายเงินในการสำรวจรอบปีเกินกว่าจำนวนเงินที่ระบุไว้ให้นำไปหักออกจากข้อผูกพันสำหรับการสำรวจในรอบปีข้อผูกพันต่อไป วิธีการสำรวจสามารถสำรวจได้ทุกวิธี เช่นเดียวกับอาชญาบัตรผูกขาดสำรวจแร่

รัฐมนตรีกระทรวงอุตสาหกรรมเป็นผู้อนุญาตอาชญาบัตรพิเศษซึ่งมีอายุไม่เกิน 3 ปี สามารถต่ออายุได้ และสามารถคืนพื้นที่บางส่วนที่ไม่ประสงค์จะทำการสำรวจ ต่อไปด้วย เทคนิคและวิธีการที่ละเอียดมากขึ้นได้

6.3 พื้นที่ที่สามารถยื่นขออาชญาบัตรผูกขาดสำรวจแร่

พื้นที่ที่จะขออาชญาบัตรผูกขาดสำรวจแร่และอาชญาบัตรพิเศษ ต้องไม่เป็นพื้นที่ที่มีผู้อื่นคำขอไว้ก่อน ไม่เป็นพื้นที่ที่มีผู้ได้สิทธิเป็นอาชญาบัตรหรือประทานบัตรอยู่ก่อนแล้ว และไม่ เป็นพื้นที่ ดังต่อไปนี้

(1) พื้นที่สำหรับดำเนินการสำรวจ ทดลอง ศึกษา หรือวิจัยเกี่ยวกับแร่ ตามมาตรา 6 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510

(2) พื้นที่อุทยานแห่งชาติ พื้นที่รักษาพันธุ์สัตว์ป่า พื้นที่ป่าอนุรักษ์ ตามมติคณะรัฐมนตรี พื้นที่คุณภาพลุ่มน้ำชั้น 1 เอ และพื้นที่ป่าชายเลน

(3) พื้นที่ที่ใช้ประโยชน์ในราชการทหาร

(4) พื้นที่ที่เป็นโบราณสถานหรือพื้นที่แหล่งธรรมชาติอันควรอนุรักษ์

(5) พื้นที่ห้ามดำเนินการทำเหมืองแร่ ตามกฎหมายสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้ ยังมีพื้นที่บางพื้นที่ เช่น พื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1 บี พื้นที่ห้ามมิให้บุคคลเข้าไป หรืออาศัยอยู่ พื้นที่ที่อยู่ในเขตปลอดภัยในราชการทหาร และพื้นที่นิคมสร้างตนเอง สามารถเข้าไป ทำการสำรวจแร่ได้แต่ต้องได้รับอนุญาตจากผู้มีอำนาจตามกฎหมายกำหนด หรือได้รับความ เห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีก่อน

6.4 หลักเกณฑ์และวิธีการสำรวจแร่

ผู้ยื่นคำขอสำรวจแร่ตามอาชญาบัตรผูกขาดสำรวจแร่ และอาชญาบัตรพิเศษ ต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง คือ

- (1) อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์
- (2) มีภูมิลำเนาในราชอาณาจักร
- (3) เป็นสมาชิกสภาการเหมืองแร่
- (4) ไม่เป็นบุคคลวิกลจริต
- (5) ไม่เป็นบุคคลล้มละลาย
- (6) ไม่เคยถูกยกคำขอหรือเพิกถอนอาชญาบัตรผูกขาดสำรวจแร่

อาชญาบัตรพิเศษ ประทานบัตรชั่วคราว หรือประทานบัตร เว้นแต่การยกคำขอหรือเพิกถอนนั้นพ้นกำหนดสิบสองเดือนแล้ว

(7) ไม่เคยต้องโทษฐานฝ่าฝืนมาตรา 25 หรือมาตรา 43 แห่ง พ.ร.บ. แร่ พ.ศ. 2510 (คือเคยทำการสำรวจหรือทำเหมืองแร่โดยไม่ได้รับอนุญาต) เว้นแต่ได้พ้นโทษมาแล้วเกิน 12 เดือน

ในกรณีเป็นนิติบุคคลก็มีลักษณะคล้ายกัน และกรณีเป็นส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจไม่ต้องเป็นสมาชิกสภาการเหมืองแร่

6.5 หลักเกณฑ์และวิธีการทำเหมืองแร่

พ.ร.บ. แร่ พ.ศ. 2510 มาตรา 43 ห้ามมิให้ผู้ใดทำเหมืองในที่ใดไม่ว่าที่ซึ่งทำเหมืองนั้นจะเป็นสิทธิของบุคคลใดหรือไม่ เว้นแต่จะได้รับประทานบัตรชั่วคราวหรือประทานบัตร (จรรยา, 2544)

การขอประทานบัตร พ.ร.บ. แร่ มาตรา 44 ผู้ใดประสงค์จะขอประทานบัตร ให้ยื่นคำขอต่อทรัพยากรธรณีประจำท้องที่ พร้อมด้วยหลักฐานที่เชื่อถือได้ว่าพบแร่ หรือมีแร่ชนิดที่ประสงค์จะเปิดการทำเหมืองอยู่ในเขตคำขอนั้น และผู้ยื่นคำขอจะเสนอให้ผลประโยชน์พิเศษเพื่อประโยชน์แก่รัฐ ในกรณีที่ได้รับประทานบัตรตาม หลักเกณฑ์ที่รัฐมนตรีกำหนดด้วยก็ได้ คำขอประทานบัตรแต่ละคำขอจะขอได้เขตหนึ่งไม่เกินสามร้อยไร่ เว้นแต่คำขอประทานบัตรทำเหมืองในทะเล (จรรยา, 2544)

กรณียื่นคำขอประทานบัตรไม่ได้ พ.ร.บ. แร่ มาตรา 46 ในเขตเนื้อที่ซึ่งได้มีผู้ถือ
 อาชญาบัตรผูกขาดสำรวจแร่ หรืออาชญาบัตรพิเศษ ผู้อื่นจะยื่นคำขอประทานบัตรมิได้
 เว้นแต่ผู้นั้นเป็นผู้มีกรรมสิทธิ์ หรือมีสิทธิครอบครองในที่ดินนั้นตามประมวลกฎหมายที่ดิน
 (จรรยา, 2544)

ทำเหมือง หมายความว่า การกระทำแก่พื้นที่ไม่ว่าจะเป็นที่บกหรือน้ำเพื่อให้
 ได้มาซึ่ง แร่ด้วยวิธีการอย่างใด อย่างหนึ่งหรือ หลายวิธี แต่ไม่รวมถึงการขุดเจาะน้ำเกลือ
 ได้ดิน ตามหมวด 5 ทวิ และการขุดหาแร่รายย่อยหรือการร่อนแร่ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง
 (จรรยา, 2544)

6.6 ประเภทของสิทธิทำเหมืองแร่

สิทธิทำเหมืองแร่มีหนังสือรับรอง 2 ชนิดคือ ประทานบัตรชั่วคราว และประทานบัตร
 ซึ่งให้อำนาจในการดำเนินการต่างกัน คือ

ประทานบัตรชั่วคราว หมายถึง หนังสือสำคัญที่ออกให้เพื่อทำเหมือง
 ก่อนได้รับประทานบัตร ภายในเขตที่กำหนดหนังสือสำคัญนั้น โดยยื่นคำขอต่อทรัพยากรธรณี
 ประจำท้องที่ หลังจากที่ได้อื่นคำขอประทานบัตรและได้รังวัดเขตคำขอประทานบัตรแปลงนั้นแล้ว
 มีอายุ 1 ปี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมหรือผู้ซึ่งรัฐมนตรีมอบหมายเป็นผู้อนุญาต

ประทานบัตร หมายถึง หนังสือสำคัญที่ออกให้เพื่อทำเหมืองภายในเขต ที่กำหนด
 ในหนังสือสำคัญนั้น โดยยื่นขอต่อทรัพยากรธรณีประจำท้องที่ ขอได้แปลงละไม่เกิน 300 ไร่ เว้นแต่
 คำขอประทานบัตรในทะเลขอได้แปลงละไม่เกิน 50,000 ไร่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
 เป็นผู้อนุญาตประทานบัตร ประทานบัตรมีอายุไม่เกิน 25 ปี ซึ่งจำนวนอายุประทานบัตรจะขึ้นอยู่กับ
 ปริมาณสำรองแร่ ชนิดแร่ การใช้ประโยชน์ของแร่ นั้น ๆ และประเภทของพื้นที่
 คำขอว่าเป็นพื้นที่กรรมสิทธิ์หรือพื้นที่ของรัฐ โดยคณะกรรมการตาม พ.ร.บ. แร่ จะพิจารณา ใน
 รายละเอียด เว้นแต่ประทานบัตรหินอุตสาหกรรมชนิดหินปูนเพื่ออุตสาหกรรมก่อสร้างมีอายุ 10 ปี

วิธีการทำเหมืองสามารถแบ่งออกได้เป็น เหมืองขุด เหมืองสูบ เหมืองฉีด เหมือง
 แล่น เหมืองหาบ เหมืองปล่อง เหมืองอุโมงค์ เหมืองเจาะจั่น และวิธีการทำเหมืองอย่างอื่น

ที่อธิบดีเห็นชอบ ในปัจจุบันส่วนใหญ่การทำเหมืองแร่ในประเทศไทยเป็นการทำเหมืองหาบ โดยเฉพาะหินประดับและหินอุตสาหกรรม

6.7 หลักเกณฑ์ และวิธีการขอทำเหมืองแร่

หลักเกณฑ์และวิธีการในการยื่นคำขอประทานบัตร เพื่อทำเหมืองแร่ นั้น กฎหมายได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ขอไว้เหมือนกับการยื่นขออาชญาบัตร ส่วนเอกสารประกอบคำขอนั้นก็คล้ายกัน เพิ่มเติมเฉพาะหลักฐานที่เชื่อถือได้ว่าพบแร่หรือมีแร่ชนิดที่ประสงค์จะเปิดทำเหมืองในเขตคำขอ ข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับคำขออาชญาบัตรผูกขาดแร่ คำขออาชญาบัตรพิเศษ คำขอประทานบัตรที่ผู้ขอได้ยื่นคำขอไว้แล้ว และอาชญาบัตรผูกขาดสำรวจแร่ อาชญาบัตรพิเศษ และประทานบัตรที่ผู้ขอถืออยู่ในขณะที่ยื่นคำขอ ส่วนพื้นที่ที่สามารถยื่นคำขอประทานบัตรได้ ต้องเป็นพื้นที่ที่ไม่มีผู้ยื่นคำขออาชญาบัตรผูกขาดสำรวจแร่ อาชญาบัตรพิเศษ และคำขอประทานบัตรไว้ก่อน ไม่เป็นพื้นที่ที่มีผู้ถืออาชญาบัตรผูกขาดสำรวจแร่ หรืออาชญาบัตรพิเศษ เว้นแต่ผู้ขอจะเป็นผู้มีกรรมสิทธิ์หรือเป็นผู้มีสิทธิครอบครองตามประมวลกฎหมายที่ดิน และต้องไม่เป็นพื้นที่ต้องห้ามยื่นคำขอเช่นเกี่ยวกับการยื่นคำขออาชญาบัตรผูกขาดสำรวจแร่หรืออาชญาบัตรพิเศษ

6.8 การดำเนินการคำขอประทานบัตร

ขั้นตอนการดำเนินการคำขอประทานบัตร (ภาพผนวกที่ 1)

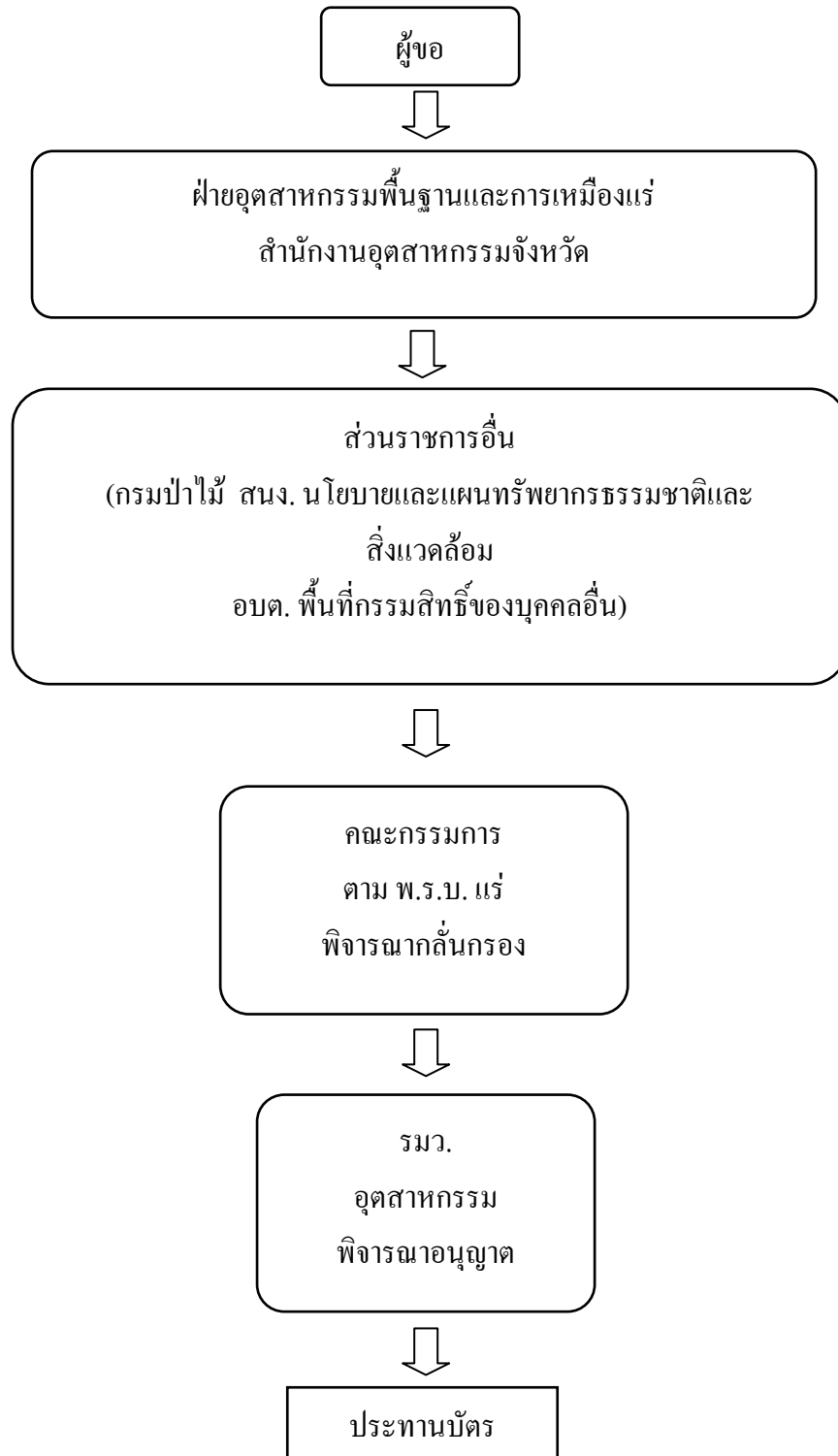
โดยทรัพยากรธรณีประจำท้องที่จะนัดหมายผู้ขอเพื่อทำการรังวัดกำหนดเขตคำขอประทานบัตรตามระเบียบกรมทรัพยากรธรณี พร้อมทั้งดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ คือ

- (1) จัดทำประกาศเรื่องการขอประทานบัตรเสนอผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อ สั่งการให้อำเภอและกำนันแห่งท้องที่ปิดประกาศการขอประทานบัตรตามกฎหมาย
- (2) ส่งเรื่องการขอประทานบัตรให้องค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อทราบ และพิจารณาให้ความเห็นชอบ
- (3) ในกรณีเป็นพื้นที่ป่าไม้หรือพื้นที่ในความควบคุมดูแลของหน่วยราชการอื่น ให้ส่งแผนที่คำขอและแผนที่แสดงจุดที่ตั้งพร้อมข้อมูลปริมาณและมูลค่าแร่ให้ทางการป่าไม้หรือหน่วยราชการที่ควบคุมดูแลพื้นที่ดำเนินการ กรณีเป็นพื้นที่กรรมสิทธิ์ หากเป็นที่ดินบุคคลอื่นต้องมีหนังสือแสดงการยินยอมให้ใช้ที่ดินที่มีคำรับรองของนายอำเภอประจำท้องที่ประกอบ

(4) มีหนังสือแจ้งผู้ขอให้ดำเนินการ ดังนี้

- กรณีเป็นพื้นที่ป่าไม้หรือพื้นที่ในความควบคุมดูแลของหน่วยราชการอื่นหรือพื้นที่ที่มีข้อจำกัดในด้านการอนุญาต ผู้ขอต้องไปติดต่อเพื่อขอเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่นั้น ๆ
- จัดทำรายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม รายงานลักษณะธรณีวิทยา แหล่งแร่ รายการคำนวณอายุประทานบัตร และแผนผังโครงการทำเหมือง ส่งภายในเวลากำหนด
- นำเจ้าหน้าที่ทรัพยากรธรณีไปตรวจสอบสภาพภูมิประเทศ ประกอบการพิจารณาว่ามีแร่ชนิดที่ประสงค์จะเปิดทำเหมือง และพิจารณาแผนผังโครงการทำเหมือง
- กรณีเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1 เอ หรือ 1 บี ให้ผู้ขอจัดทำรายงานธรณีวิทยาแหล่งแร่และรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมเบื้องต้นส่งกรมทรัพยากรธรณี โดยไม่ต้องดำเนินการในเรื่องอื่น ๆ จนกว่าจะได้รับแจ้งผลการพิจารณา

ขั้นตอนการขอประทานบัตร

ภาพผนวกที่ 1 แผนภูมิขั้นตอนการขอประทานบัตร

ประเด็นสำคัญในการดำเนินการขอประทานบัตรคือ คำขอประทานบัตรต้องได้รับความเห็นชอบจากองค์การบริหารส่วนตำบลนั้น ๆ โดยผู้ขออาจจะต้องเข้าไปชี้แจงข้อมูลกับองค์การบริหารส่วนตำบลนั้น ๆ มิฉะนั้น คำขอประทานบัตรจะไม่สามารถดำเนินการได้หรือถูกยกคำขอ

เนื่องจากการทำเหมืองแร่เป็นกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมหลายประการ เช่น การตัดต้นไม้ การเปิดหน้าเหมือง การปล่อยพื้นที่ที่ผ่านการทำเหมืองแล้วเป็นที่รกร้าง การปล่อยน้ำขุ่นข้น การแพร่กระจายสารพิษ และอื่น ๆ ปัญหาผลกระทบดังกล่าวอาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมและสภาพพจน์ของอุตสาหกรรมเหมืองแร่ รัฐจึงต้องมีมาตรการควบคุมทางด้านกฎหมายที่เหมาะสม ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2518 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2521) และแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2522) ให้สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมพิจารณาให้ความเห็นชอบก่อนดำเนินการ โดยการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม ซึ่งต้องดำเนินการโดยบุคคลซึ่งเป็นผู้ชำนาญในการศึกษาผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมมีองค์ประกอบตามกฎหมายกำหนด

รายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยทั่วไปจะมีรายละเอียดเกี่ยวกับขอบเขตการศึกษา สภาพแวดล้อมปัจจุบันของโครงการ คาดการณ์ผลกระทบโดยตรง โดยอ้อม ผลกระทบที่แก้ไขได้ ผลกระทบที่แก้ไขไม่ได้ เหตุผลประกอบมาตรการป้องกัน แนวทางการติดตามและตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักวิชาการ และสรุปผลกระทบที่เกิดขึ้นพร้อมมาตรการป้องกันและแก้ไข

รายงานลักษณะธรณีวิทยาแหล่งแร่ ต้องมีรายละเอียดลักษณะทางธรณี วิทยาและธรณีวิทยาแหล่งแร่ ของพื้นที่คำขอ ลักษณะการเกิดของแร่ ผลการสำรวจ ลักษณะรูปร่างของแหล่งแร่ ปริมาณสำรองของแร่ และคุณภาพของแหล่งแร่ โดยมีคำรับรองของนักธรณีวิทยาหรือวิศวกรเหมืองแร่ที่มีรายชื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายกำหนด

แผนผังโครงการทำเหมือง แผนผังโครงการทำเหมืองต้องเหมาะสมและสอดคล้องกับเงื่อนไข หรือมาตรการต่าง ๆ ที่ถูกกำหนดโดยกรมทรัพยากรธรณีหรือหน่วยราชการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง องค์ประกอบที่สำคัญ คือ ลักษณะและสภาพของพื้นที่โดยทั่วไป ลักษณะธรณีวิทยาแหล่งแร่ วิธีการทำเหมือง การแต่งแร่ เครื่องจักรและอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำเหมืองและแต่งแร่

การเก็บกองเปลือกหินจากการทำเหมือง การใช้น้ำในการทำเหมือง การเก็บขังและการระบายน้ำจากการทำเหมือง และการรักษาหน้าเหมืองให้เกิดความปลอดภัย โดยมีการรับรองจากวิศวกรเหมืองแร่

6.9 การขุดหาแร่รายย่อยและการร่อนแร่

การขุดหาแร่รายย่อยหรือร่อนแร่ต้องมีใบอนุญาต มาตรา 89 ห้ามมิให้ผู้ใดขุดหาแร่รายย่อยหรือร่อนแร่ เว้นแต่จะได้รับใบอนุญาตขุดหาแร่ รายย่อยหรือใบอนุญาตร่อนแร่

การขอใบอนุญาตและการออกใบอนุญาตขุดหาแร่รายย่อยหรือร่อนแร่ มาตรา 90 ผู้ใดประสงค์จะขอรับใบอนุญาตขุดหาแร่รายย่อย หรือใบอนุญาตร่อนแร่ ให้ยื่นคำขอต่อนายอำเภอท้องที่ แล้วให้นายอำเภอ ท้องที่ส่งเรื่องไปให้ทรัพยากรธรณีประจำท้องที่หรือผู้ที่อธิบดี มอบหมายพิจารณาออกใบอนุญาต ทรัพยากรธรณีประจำท้องที่หรือผู้ที่อธิบดีมอบหมายเป็นผู้ออกใบอนุญาตขุดหาแร่รายย่อยหรือใบอนุญาตร่อนแร่และจะกำหนดเงื่อนไขใด ๆ ในใบอนุญาตก็ได้ ใบอนุญาตขุดหาแร่รายย่อยหรือใบอนุญาตร่อนแร่ให้มีอายุเพียงวันที่ 31 ธันวาคมของปีที่ออก

หลักเกณฑ์ วิธีการ ในการออกการพักใช้ และการเพิกถอนใบอนุญาต มาตรา 91 หลักเกณฑ์ และวิธีการในการออกใบอนุญาตขุดหาแร่รายย่อยหรือใบอนุญาตร่อนแร่ การพักใช้ใบอนุญาต และการเพิกถอนใบอนุญาตดังกล่าว ให้กำหนดโดยกฎกระทรวง

กฎกระทรวง (จรรยา, 2544) ฉบับที่ 23 พ.ศ. 2516 แก้ไขเพิ่มเติมโดย ฉบับที่ 38 (พ.ศ. 2522) การขุดหาแร่รายย่อย กำหนดดังนี้

ชนิดแร่ แร่รัตนชาติ ได้แก่ แร่เพทาย พลอยหรือแร่ตระกูลคอร์ันดัม (Corundum) หรือโกเมน หรือนิล หรือ แร่ตระกูลสปิเนล (Spinel)

ท้องที่ จังหวัดกาญจนบุรี จันทบุรี เชียงราย ตราด เพชรบูรณ์ แพร่ ศรีสะเกษ สุโขทัย อุบลราชธานี รวม 9 จังหวัด

หลักเกณฑ์

- (1) ยื่นคำขอต่อนายอำเภอ
- (2) ทรัพยากรธรณีประจำท้องที่ หรือผู้ที่อธิบดีมอบหมายออกใบอนุญาต
- (3) ทรัพยากรธรณีประจำท้องที่ หรือผู้ที่อธิบดีมอบหมายมีอำนาจสั่งพักใช้หรือเพิกถอนใบอนุญาต

6.10 การแต่งแร่ต้องมีใบอนุญาต

มาตรา 114 ห้ามมิให้ผู้ใดแต่งแร่ เว้นแต่จะได้รับใบอนุญาตจากทรัพยากรธรณีประจำท้องที่ หรือเป็นผู้ถือประทานบัตรชั่วคราว หรือผู้ถือประทานบัตรซึ่งแต่งแร่ภายในเขตเหมืองแร่ให้นำมาตรา 113 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

6.11 การขอใบอนุญาตแต่งแร่

มาตรา 115 ผู้ใดประสงค์จะขอรับใบอนุญาตแต่งแร่ ให้ยื่นคำขอต่อนายทรัพยากรธรณีประจำท้องที่ทรัพยากรธรณีประจำท้องที่เป็นผู้ออกใบอนุญาตแต่งแร่ และจะกำหนดเงื่อนไขใด ๆ ไว้ใน ใบอนุญาตก็ได้ ใบอนุญาตแต่งแร่ให้มีอายุตามที่กำหนดในใบอนุญาต แต่ไม่เกินสามปีนับแต่วันออก และจะต่ออายุก็ได้ครั้งละไม่เกินสามปีนับแต่วันต่อผู้รับใบอนุญาตแต่งแร่ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในใบอนุญาตแต่งแร่นั้น

มาตรา 104 ผู้ถือประทานบัตรชั่วคราว ผู้ถือประทานบัตรผู้รับใบอนุญาต ชื้อแร่ผู้ครอบครอง แร่อื่นที่ได้จากการแต่งแร่ หรือผู้ประกอบการโลหกรรม ต้องชำระค่าภาคหลวงแร่ตามกฎหมายว่าด้วยพิกัด อัตราค่าหลวงแร่ ดังต่อไปนี้

- (1) ต้องชำระค่าภาคหลวงแร่สำหรับแร่ที่กำหนดไว้ในประทานบัตร รวมทั้งแร่อื่นที่เป็น ผลพลอยได้จากการทำเหมืองให้ครบถ้วนตามปริมาณแร่ก่อนที่จะขนแร่ออกจากเขตเหมืองแร่
- (2) ในกรณีที่ผู้รับใบอนุญาตซื้อแร่ได้ซื้อแร่จากผู้รับใบอนุญาตก่อนแร่ต้องชำระค่าภาคหลวง แร่สำหรับที่ซื้อในเดือนที่แล้วมาภายใน วันที่ห้าของเดือนถัดจากเดือนที่ซื้อ

(3) ในกรณีที่ผู้ถือประทานบัตรชั่วคราว ผู้ถือประทานบัตรหรือผู้รับใบอนุญาตซื้อแร่ ที่ซื้อแร่จากผู้รับใบอนุญาตก่อนแร่ ขนแร่ไปยังเขต แต่งแร่หรือเขตโลหกรรมของตนเอง หรือเขตแต่งแร่ หรือเขต โลหกรรมของบุคคลอื่นซึ่งอธิบดีให้ความเห็นชอบแล้ว บุคคลดังกล่าวจะขอผลการชำระค่าภาคหลวงแร่ ไว้ก่อนจนกว่าจะแต่งแร่หรือประกอบโลหกรรมนั้นแล้วเสร็จก็ได้แต่ต้องวางเงินประกันหรือจัดให้ธนาคาร ซึ่งอธิบดีเห็นชอบเป็นผู้ค้ำประกันการชำระค่าภาคหลวงแร่ไว้ต่อทรัพยากรธรณีประจำท้องที่ตามที่ทรัพยากรธรณีประจำท้องที่กำหนด

(4) ในกรณีที่นำแร่มาแต่งและได้แร่อย่างอื่นด้วยต้องชำระค่าภาคหลวงแร่ สำหรับแร่ที่แต่งได้ พร้อมกับการขออนุญาตมีแร่ไว้ในครอบครองตามมาตรา 105

(5) ในกรณีที่ตะกอนมีแร่ชนิดอื่นที่ยังมิได้ชำระค่าภาคหลวงแร่มาก่อน เจือปนอยู่เกินปริมาณ ที่อธิบดีกำหนด ผู้ประกอบโลหกรรมต้องชำระค่าภาคหลวงแร่สำหรับแร่ที่เจือปนตามปริมาณที่คำนวณได้ ให้ครบถ้วนก่อนที่จะขนตะกอนนั้น ออกจากเขตโลหกรรม ในกรณีที่มีการซื้อขายแร่ที่ตกเป็นของแผ่นดิน หากปรากฏว่าแร่เป็นแร่ที่ยังมิได้ชำระค่าภาคหลวงแร่ ผู้ซื้อต้องชำระค่าภาคหลวงแร่ ตามกฎหมายว่าด้วยพิกัตอัตราค่าภาคหลวงแร่สำหรับแร่ดังกล่าว พร้อมกับการขออนุญาตมีแร่ไว้ในครอบครองตามมาตรา 105 (มาตรา 10 แห่ง พ.ร.บ .แร่ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2516)

7. พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 (อำนาจ, 2545)

7.1 การทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม

มาตรา 46 เพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ให้รัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ มีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา กำหนดประเภทและขนาดของโครงการ หรือกิจการของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือเอกชนที่มีผลกระทบสิ่งแวดล้อม ซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม เพื่อเสนอขอความเห็นชอบตามมาตรา 47 มาตรา 48 และมาตรา 49 ในการประกาศตามวรรคหนึ่ง ให้กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติ แนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม ตลอดจนเอกสารที่เกี่ยวข้องซึ่งต้องเสนอพร้อมทั้งรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบ

สิ่งแวดล้อม สำหรับโครงการหรือกิจการแต่ละประเภทและแต่ละขนาดด้วยในกรณีที่โครงการหรือกิจการประเภทหรือขนาดใดหรือที่จะจัดตั้งขึ้นในพื้นที่ใดมีการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมไว้แล้ว และเป็นมาตรฐานที่สามารถใช้กับโครงการหรือกิจการประเภทหรือขนาดเดียวกันหรือในพื้นที่ลักษณะเดียวกันได้ รัฐมนตรี โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติอาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา กำหนดให้โครงการหรือกิจการในทำนองเดียวกันได้รับยกเว้นไม่ต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมก็ได้ แต่ทั้งนี้ โครงการหรือกิจการนั้นจะต้องแสดงความยินยอมปฏิบัติตามมาตรการต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในกรณีการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมสำหรับโครงการหรือกิจการนั้นตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่รัฐมนตรีกำหนด

มาตรา 47 ในกรณีที่โครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 46 เป็นโครงการหรือกิจการของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจหรือโครงการร่วมกับเอกชน ซึ่งต้องเสนอขอรับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีตามระเบียบปฏิบัติของทางราชการ ให้ส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบโครงการหรือกิจการนั้น จัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ในระยะทำการศึกษาความเหมาะสมของโครงการเสนอต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เพื่อเสนอความเห็นประกอบการพิจารณาของคณะรัฐมนตรีในการพิจารณาให้ความเห็นชอบรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่เสนอตามวรรคหนึ่ง คณะรัฐมนตรีอาจขอให้บุคคลหรือสถาบันใด ซึ่งเป็นผู้ชำนาญการหรือเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม ทำการศึกษาและเสนอรายงานหรือความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาคด้วยก็ได้ สำหรับโครงการหรือกิจการของส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจตามมาตรา 46 ซึ่งไม่จำเป็นต้องเสนอขอรับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีตามวรรคหนึ่ง ให้ส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจ ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบโครงการหรือกิจการนั้นจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมเพื่อเสนอขอความเห็นชอบก่อนที่จะดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดไว้ในมาตรา 48 และมาตรา 49

มาตรา 48 ในกรณีที่โครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 46 เป็นโครงการหรือกิจการซึ่งจะต้องได้รับอนุญาตจากทางราชการตามกฎหมายก่อนเริ่มการก่อสร้างหรือดำเนินการให้บุคคลผู้ขออนุญาตเสนอรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมต่อเจ้าหน้าที่ซึ่งมีอำนาจตามกฎหมายนั้น และต่อสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม ในการเสนอรายงานดังกล่าวอาจจัดทำเป็นรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมเบื้องต้นตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่รัฐมนตรีกำหนดตามมาตรา 46 วรรคสองก็ได้ให้เจ้าหน้าที่ซึ่งมีอำนาจ

อนุญาตตามกฎหมายรอการสั่งอนุญาตสำหรับโครงการหรือกิจการตามวรรคหนึ่งไว้ก่อน จนกว่าจะทราบผลการพิจารณารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 49 จากสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมให้สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมตรวจสอบรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมและเอกสารที่เกี่ยวข้องที่เสนอมานี้ หากเห็นว่ารายงานที่เสนอมานี้ได้จัดทำให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดไว้ในมาตรา 46 วรรคสอง หรือมีเอกสารข้อมูลไม่ครบถ้วน ให้สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมแจ้งให้บุคคลผู้ขออนุญาตที่เสนอรายงานทราบภายในกำหนดเวลาสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับการเสนอรายงานนั้น

ในกรณีที่สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมพิจารณาเห็นว่า รายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมและเอกสารที่เกี่ยวข้องที่เสนอมานี้ถูกต้องและมีข้อมูลครบถ้วน หรือได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมให้ถูกต้องครบถ้วนตามวรรคสามแล้ว ให้สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม พิจารณาเสนอความเห็นเบื้องต้นเกี่ยวกับรายงานดังกล่าวไว้แล้วเสร็จภายในกำหนดสามสิบวัน นับแต่วันที่ได้รับการเสนอรายงานนั้น เพื่อนำเสนอให้คณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณาต่อไป การแต่งตั้งคณะกรรมการผู้ชำนาญการตามวรรคสี่ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติกำหนด ซึ่งจะต้องประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และจะต้องมีเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจอนุญาตตามกฎหมายสำหรับโครงการหรือกิจการนั้นหรือผู้แทนร่วมเป็นกรรมการอยู่ด้วย

7.2 โครงการหรือกิจกรรมที่ต้องการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม
จำนวน 22 โครงการ

ตารางผนวกที่ 1 โครงการหรือกิจกรรมที่ต้องการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบ
สิ่งแวดล้อม จำนวน 22 โครงการ

1. เขื่อนเก็บน้ำหรืออ่างเก็บน้ำ	ที่มีปริมาตรเก็บกักน้ำตั้งแต่ 100 ล้าน ลบ.ม.หรือ มีพื้นที่เก็บกักน้ำตั้งแต่ 15 ตารางกิโลเมตรขึ้นไป
2. การชลประทาน	ที่มีพื้นที่การชลประทานตั้งแต่ 80,000 ไร่ขึ้นไป
3. สนามบินพาณิชย์	ทุกขนาด
4. ระบบทางพิเศษตามกฎหมายว่าด้วยการทาง พิเศษ หรือ โครงการที่มีลักษณะเช่นเดียวกับการ ทางพิเศษ หรือ ระบบขนส่งมวลชนที่ใช้ราง	ทุกขนาด
5. การทำเหมืองตามกฎหมายว่าด้วยแร่	ทุกขนาด
6. นิคมอุตสาหกรรมตามกฎหมายว่าด้วยนิคม อุตสาหกรรม หรือ โครงการที่มีลักษณะเช่นเดียวกับ นิคมอุตสาหกรรม	ทุกขนาด
7. ท่าเรือพาณิชย์	สามารถรับเรือขนาดตั้งแต่ 500 ตันกรอส ขึ้นไป
8. โรงไฟฟ้าพลังความร้อน	ที่มีกำลังผลิตกระแสไฟฟ้าตั้งแต่ 10 เมกกะ-วัตต์ ขึ้นไป
9. การอุตสาหกรรม	
1) อุตสาหกรรมปิโตรเคมีที่ใช้วัตถุดิบและ /หรือ การแยกก๊าซธรรมชาติในกระบวนการผลิต	ตั้งแต่ 100 ตันต่อวันขึ้นไป
2) อุตสาหกรรมกลั่นน้ำมันปิโตรเลียม	ทุกขนาด
3) อุตสาหกรรมแยกหรือแปรสภาพก๊าซ ธรรมชาติ	ทุกขนาด
4) อุตสาหกรรมคลอแอลคาไลน์ ที่ใช้โซเดียม ที่มีกำลังผลิตสารดังกล่าวแต่ละชนิดหรือรวมกัน คลอไรด์เป็นวัตถุดิบในการผลิตโซเดียม-คาร์บอเนตตั้งแต่ 100 ตันต่อวันขึ้นไป โซเดียมไฮดรอกไซด์ กรดไฮโดร คลอริก คลอรีน โซเดียมไฮโปคลอไรต์ และปูน คลอรีน	ที่มีกำลังผลิตสารดังกล่าวแต่ละชนิดหรือรวมกัน ตั้งแต่ 100 ตันต่อวันขึ้นไป
5) อุตสาหกรรมเหล็กและ/หรือเหล็กกล้า	ที่มีกำลังผลิตตั้งแต่ 100 ตันต่อวันขึ้นไป
6) อุตสาหกรรมผลิตปูนซีเมนต์	ทุกขนาด

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ) โครงการหรือกิจกรรมที่ต้องการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบ
สิ่งแวดล้อม จำนวน 22 โครงการ

7) อุตสาหกรรมถลุงแร่หรือหลอมโลหะ ซึ่งมีไข่อุตสาหกรรมเหล็กหรือเหล็กกล้า	ที่มีกำลังผลิตตั้งแต่ 50 ตันต่อวันขึ้นไป
8) อุตสาหกรรมการผลิตเยื่อกระดาษ	ที่มีกำลังผลิตตั้งแต่ 50 ตันต่อวันขึ้นไป
10. โครงการทุกประเภทที่อยู่ในพื้นที่ที่ คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบ กำหนดให้เป็นพื้นที่ ลุ่มน้ำชั้น 1บี	ทุกขนาด
11. การถมที่ดินในทะเล	ทุกขนาด
12. อาคารที่ต้องอยู่ริมแม่น้ำ ฝั่งทะเล ทะเลสาบ หรือ อาคารที่มีขนาด ชายหาด หรือที่อยู่ใกล้ หรือในอุทยานแห่งชาติ หรืออุทยานประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นบริเวณที่อาจจะ ก่อให้เกิดผลกระทบกระเทือนต่อคุณภาพ สิ่งแวดล้อม	1) ความสูงตั้งแต่ 23 เมตรขึ้นไป หรือ 2) ที่มีพื้นที่รวมกันทุกชั้นหรือชั้นหนึ่งชั้นใด ในหลังเดียวกัน ตั้งแต่ 10,000 ตร.ม. ขึ้นไป
13. การจัดสรรที่ดินเพื่อเป็นที่อยู่อาศัย หรือเพื่อ ประกอบการพาณิชย์	จำนวนที่ดินแปลงย่อยตั้งแต่ 500 แปลงขึ้นไป หรือเนื้อที่เกินกว่า 100 ไร่
14. โรงพยาบาลหรือสถานพยาบาล	
1) กรณีตั้งอยู่ริมแม่น้ำ ฝั่งทะเล ทะเลสาบ หรือ ชายหาด ซึ่งเป็นบริเวณที่อาจจะก่อให้เกิดผล กระทบกระเทือนต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม	1) ที่มีเตียงสำหรับผู้ป่วยไว้ค้างคืนตั้งแต่ 30 เตียงขึ้นไป
2) กรณีโครงการที่ไม่อยู่ในข้อ 1)	2) ที่มีเตียงสำหรับผู้ป่วยไว้ค้างคืนตั้งแต่ 60 เตียงขึ้นไป
15. อุตสาหกรรมผลิตสารออกฤทธิ์ หรือ สารที่ใช้ ป้องกันหรือกำจัดศัตรูพืชหรือสัตว์โดย กระบวนการทางเคมี	ทุกขนาด
16. อุตสาหกรรมผลิตปุ๋ยเคมีโดยกระบวนการทาง เคมี	ทุกขนาด
17. ทางหลวงหรือถนน ซึ่งมีความหมายตาม กฎหมายว่าด้วยทางหลวง ที่ตัดผ่านพื้นที่ดังต่อไปนี้ของทางหลวง ชนบทขึ้นไป โดยรวมความถึงการ ก่อสร้างคันทางใหม่เพิ่มเติมจากคันทางที่มีอยู่	ทุกขนาดที่เทียบเท่าหรือสูงกว่ามาตรฐานต่ำสุด

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ) โครงการหรือกิจกรรมที่ต้องการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบ
สิ่งแวดล้อม จำนวน 22 โครงการ

1) พื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและเขตห้ามล่าสัตว์ป่า ตามกฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า	
2) พื้นที่เขตอุทยานแห่งชาติตามกฎหมายว่าด้วยอุทยานแห่งชาติ	
3) พื้นที่เขตลุ่มน้ำชั้น 2 ตามที่คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบแล้ว	
4) พื้นที่เขตป่าชายเลนที่เป็นป่าสงวนแห่งชาติ	
5) พื้นที่เขตฝั่งทะเลในระยะ 50 เมตรห่างจากระดับน้ำทะเลขึ้นสูงสุด	
18. โรงแรมหรือสถานที่พักตากอากาศ	ที่มีจำนวนห้องพักตั้งแต่ 80 ห้องขึ้นไป
19. อาคารอยู่อาศัยรวมตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคาร	ที่มีจำนวนห้องพักตั้งแต่ 80 ห้องขึ้นไป
20. โรงงานปรับปรุงคุณภาพของเสียรวม เฉพาะสิ่งปฏิกูลหรือวัสดุที่ไม่ใช้แล้วตามกฎหมายว่าด้วยโรงงาน	ทุกขนาด
21. อุตสาหกรรมประกอบกิจการเกี่ยวกับน้ำตาลดังต่อไปนี้	
1) การทำน้ำตาลทรายดิบ น้ำตาลทรายขาว น้ำตาลทรายขาวบริสุทธิ์	1) ทุกขนาด
2) การทำกลูโคส เดกซ์โทรส ฟรักโทส หรือผลิตภัณฑ์อื่นที่คล้ายคลึงกัน	2) ที่มีกำลังการผลิตตั้งแต่ 20 ตันต่อวันขึ้นไป
22. การพัฒนาปิโตรเลียม	
1) การสำรวจและ/หรือผลิตปิโตรเลียม	1) ทุกขนาด
2) ระบบการขนส่งปิโตรเลียมและน้ำมันเชื้อเพลิงทางท่อ	2) ทุกขนาด

8. มาตรการการใช้ที่ดินในเขตคุณภาพลุ่มน้ำชั้นต่าง ๆ ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2538 (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2538)

8.1 ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 เอ

(1) ในพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นนี้ไม่ให้มีการใช้พื้นที่ในทุกกรณี ทั้งนี้ เพื่อรักษาไว้เป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธารอย่างแท้จริง

(2) หากมีการอนุญาตให้เอกชนใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจการต่าง ๆ โดยถูกต้องตามกฎหมาย ก่อนที่จะมีการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำเมื่อสิ้นนิติสัมพันธ์กับทางราชการแล้ว ไม่ให้มีการต่ออายุใบอนุญาตอีก เว้นแต่กรณีที่เป็นนโยบายของรัฐบาล

(3) กรณีที่แหล่งแร่หินปูนเพื่ออุตสาหกรรมปูนซีเมนต์และหินประดับหินอ่อนและหินแกรนิต ซึ่งรัฐมีข้อผูกพันเป็นประธานบัตร หรือพื้นที่ที่ได้รับการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ ภาคตะวันตก ภาคกลาง ลุ่มน้ำป่าสัก และลุ่มน้ำชายแดน จักต้องดำเนินการ ดังนี้

(3.1) เจ้าของโครงการจะต้องปฏิบัติตามมาตรการที่กำหนดในรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม ตลอดจนมาตรการการป้องกันแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม โครงการอย่างเคร่งครัด

(3.2) ในส่วนของเส้นทางเข้าพื้นที่โครงการให้ใช้เส้นทางเดิมที่มีอยู่แล้ว สำหรับพื้นที่ที่จำเป็นต้องสร้างเส้นทางใหม่ ให้ก่อสร้างเป็นเส้นทางลัดลง โดยอาจพื้นที่ป่า กว้างไม่เกิน 3 เมตร โดยจะต้องมีมาตรการป้องกันการชะล้างพังทลายของดินในระหว่างการก่อสร้างและช่วงใช้งานที่เหมาะสม เมื่อสิ้นสุดอายุประธานบัตร ให้ผู้รับประธานบัตรฟื้นฟูเส้นทางให้มีสภาพป่าที่ใกล้เคียงกับป่าธรรมชาติมากที่สุด

(3.3) เจ้าของโครงการต้องรายงานผลการดำเนินงานตามมาตรการป้องกันแก้ไข และลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม จากการดำเนินงาน โครงการต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้งและหากติดตามตรวจสอบพื้นที่ประธานบัตรพบว่าผู้รับประธาน

บัตรเลขไม่ปฏิบัติตามมาตรการดังกล่าว ให้ส่วนราชการที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องเพิกถอนประทานบัตรได้ โดยผู้รับประทานบัตรไม่มีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายใด ๆ ทั้งสิ้น

(3.4) ในกรณีที่ตรวจสอบพื้นที่และประเมินผลแล้วปรากฏว่าพื้นที่โครงการใดก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมจนไม่สามารถแก้ไข หรือยากแก่การปรับปรุงให้อยู่ในมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้ ผู้รับประทานบัตรจะต้องหยุดดำเนินการโดยทันที ทั้งนี้ให้เป็นไปตามความในมาตรา 9 แห่ง พ.ร.บ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 โดยผู้รับประทานบัตรไม่มีสิทธิฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายใด ๆ ทั้งสิ้น

(4) สำหรับพื้นที่ศักยภาพแร่ที่รัฐยังไม่มีข้อมูล การพิจารณาใช้ประโยชน์พื้นที่ควรพิจารณาเป็นกรณี ๆ ไป โดยร่วมกันพิจารณาระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และให้นำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาเป็นราย ๆ ไป โดยให้ความสำคัญกับพื้นที่แหล่งแร่หินปูนซึ่งใช้เป็นวัตถุดิบเพื่อการผลิตของอุตสาหกรรมซีเมนต์ รวมทั้งพื้นที่แหล่งหินประดับชนิดหินอ่อนและหินแกรนิต ที่รัฐได้อนุญาตให้มีการขยาย และจัดตั้งโรงงานก่อนมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2534 ทั้งนี้ จะต้องพิจารณาถึงปริมาณแร่สำรอง รวมทั้งกำลังการผลิตของโรงงาน ตลอดจนพื้นที่ศักยภาพแร่ที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มชั้นอื่นก่อนด้วย

(5) กรณีพื้นที่ที่ได้รับอนุญาตให้ทำการระเบิดและข่อยหินมาก่อน ต่อมาพื้นที่ติดอยู่ในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 เอ เมื่อหมดอายุ ไม่อนุญาตให้ต่ออายุอีก

คณะรัฐมนตรีให้ข้อสังเกตในการประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2538 ข้อที่ 2 “พื้นที่ที่ทางราชการได้ใช้ประโยชน์ หรือรัฐได้อนุญาตให้ประชาชนเข้าไปใช้ประโยชน์ หรือรัฐมีข้อมูลผูกพันกับเอกชนไว้แล้ว ควรมีมาตรการผ่อนผันยกเว้นเพื่อประโยชน์เกี่ยวกับความมั่นคงและเศรษฐกิจ”

8.2 ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 บี

(1) ในกรณีที่ต้องมีการก่อสร้างถนนผ่านเข้าไปพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือเจ้าของโครงการ จะต้องจัดให้มีการทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

ของโครงการ เพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ เสนอต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เพื่อพิจารณา

(2) ในกรณีที่มีความจำเป็นต้องอนุญาตให้ประทานบัตร หรือต่ออายุประทานบัตร การทำเหมืองแร่ ให้กระทรวงอุตสาหกรรมพิจารณาเสนอคณะรัฐมนตรีเป็นราย ๆ ไป

(3) พื้นที่ประทานบัตรที่ได้มีการทำเหมืองแร่แล้ว ให้ดำเนินการ ดังนี้

(3.1) ผู้รับประทานบัตรต้องรายงานผลการดำเนินงานตามมาตรการป้องกัน ภัยและลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม จากการดำเนินงานโครงการต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง และหากติดตามตรวจสอบพื้นที่ประทานบัตรพบว่าผู้รับประทานบัตรละเลยไม่ปฏิบัติตามมาตรการดังกล่าว ให้ส่วนราชการที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องเพิกถอนประทานบัตรได้โดยผู้รับประทานบัตรไม่มีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายใด ๆ ทั้งสิ้น

(3.2) ในกรณีที่ตรวจสอบพื้นที่และประเมินผลแล้วปรากฏว่าพื้นที่โครงการใดก่อให้เกิดปัญหามลพิษ ซึ่งมีแนวโน้มที่จะร้ายแรงถึงขนาดเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน หรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมจนไม่สามารถแก้ไขหรือยากแก่การปรับปรุงให้อยู่ในมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้ ผู้รับประทานบัตรจะต้องหยุดดำเนินการโดยทันที ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามความในมาตรา 9 แห่ง พ.ร.บ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 โดยผู้รับประทานบัตรไม่มีสิทธิฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายใด ๆ ทั้งสิ้น

(4) ในกรณีส่วนราชการใดมีความจำเป็นต้องใช้ที่ดินอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ในโครงการที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและความมั่นคงของชาติแล้ว ให้ส่วนราชการเจ้าของโครงการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการ ตั้งแต่ในระยะทำการศึกษาความเหมาะสมของโครงการเสนอต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อพิจารณา

(5) สำหรับพื้นที่ศักยภาพแร่ที่รัฐยังไม่มีข้อมูลผูกพัน การพิจารณาใช้ประโยชน์พื้นที่ ควรพิจารณาเป็นกรณี ๆ ไป โดยร่วมกันพิจารณาระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และให้นำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาเป็นราย ๆ ไป โดยให้ความสำคัญกับพื้นที่แหล่งแร่หินปูนซึ่งใช้เป็นวัตถุดิบเพื่อ

การผลิตของอุตสาหกรรมซีเมนต์ รวมทั้งพื้นที่แหล่งหินประดับชนิดหินอ่อนและหินแกรนิต ที่รัฐได้อนุญาตให้มีการขายและจัดตั้งโรงงานก่อนมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2534 ทั้งนี้จะต้องพิจารณาถึงปริมาณแร่สำรอง รวมทั้งกำลังการผลิตของโรงงาน ตลอดจนพื้นที่ศักยภาพแร่ ที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นอื่นก่อนด้วย

(6) กรณีที่พื้นที่ที่ได้รับอนุญาตให้ทำการระเบิดและข่อยหินมาก่อน และติดอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 บี ให้พิจารณาต่ออายุการอนุญาตให้อีก 1 ครั้ง เป็นครั้งสุดท้ายระยะเวลา 5 ปี นับตั้งแต่คณะรัฐมนตรีเห็นชอบกับการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำภาคเหนือส่วนอื่น ๆ (ลุ่มน้ำชายแดน)

(7) การใช้ประโยชน์พื้นที่ลุ่มน้ำอย่างอื่น ๆ โดยเอกชนในที่ดินของรัฐที่ขอใหม่ไม่สมควรอนุญาต เว้นแต่กรณีที่เป็นนโยบายของรัฐบาล และให้นำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาเป็นราย ๆ ไป

(8) หากมีการอนุญาตให้ออกชนให้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจกรรมต่าง ๆ โดยถูกต้องตามระเบียบและกฎหมายไปก่อนที่จะมีการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ เมื่อสิ้นนิติสัมพันธ์กับทางราชการแล้ว ไม่ควรให้มีการต่ออายุใบอนุญาตอีก เว้นแต่กรณีที่เป็นนโยบายของรัฐบาล และให้นำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาเป็นราย ๆ ไป

8.3 ลุ่มน้ำชั้นที่ 2

(1) การใช้พื้นที่ทำกิจการป่าไม้และเหมืองแร่ ควรอนุญาตให้ได้ แต่จะต้องมีการควบคุมวิธีการปฏิบัติในการใช้ที่ดินเพื่อการนั้น ๆ อย่างเข้มงวดกวดขัน และเป็นไปตามระเบียบปฏิบัติของทางราชการ เพื่อมิให้เกิดความเสียหายแก่พื้นที่ต้นน้ำลำธารและพื้นที่ตอนล่างอย่างเด็ดขาด

(2) หากมีการอนุญาตให้ออกชนให้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจกรรมต่าง ๆ โดยถูกต้องตามระเบียบและกฎหมายไปก่อนที่จะมีการทำการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องควบคุมหรือให้คำแนะนำวิธีการปฏิบัติในการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการนั้น ๆ เพื่อมิให้เกิดความเสียหายแก่พื้นที่ต้นน้ำลำธาร และพื้นที่ตอนล่าง

8.4 กลุ่มน้ำชั้นที่ 3

การใช้พื้นที่ทำกิจการป่าไม้ เหมือนแร่ หรือกิจการอื่น ๆ อนุญาตให้ได้ แต่จะต้องมีการควบคุมวิธีการปฏิบัติในการใช้ที่ดินเพื่อการนั้น ๆ อย่างเข้มงวดกวดขันให้เป็นตามหลักก่อนุรักษ์ดินและน้ำ

8.5 กลุ่มน้ำชั้นที่ 4

การใช้พื้นที่ทำกิจการป่าไม้ เหมือนแร่ หรือกิจการอื่น ๆ ให้อนุญาตได้ตามปกติ โดยให้ถือปฏิบัติตามระเบียบของทางราชการโดยเคร่งครัด

8.6 กลุ่มน้ำชั้นที่ 5

การใช้พื้นที่ทำกิจการเหมืองแร่ การเกษตร ป่าไม้ หรือกิจการอื่น ๆ ให้อนุญาตได้ตามปกติ